

TÁNC TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

2023/2.

A Magyar Táncművészeti Egyetem folyóirata XV. évfolyam 2. szám

Török Sophie

Istennek táncoltam

Ruhákkal fojtott derekam nyújtózni vágyik,
nyújtózni mindenből, mi szorít és gátol és lenyom.
Ahogy nyújtózna rügybörtönéből a göngyölt levél,
ahogy nyújtózva száll ki szoros bimbójából a tág kehely.

Fejem fölött nyújtóznak lengő karjaim,
égi melódia parancsa ingat,
már szállok, szállok elnyúlt derékka,
könnyű lábaim repkednek, mint táncos szalagok a szélben.

Nem vagyok test már, gondolat sem vagyok,
nem vagyok vágy, se fájdalom, se félelem.
Magány vagyok és öröm vagyok,
nehéz testemet lebontom, csillagok ritmusa ingat.

Néma vagyok és láthatatlan és megfoghatatlan,
egyedül vagyok, életem elfeledtem.
A föld nehéz törvénye varázsából feloldott,
ölelő ütem ház és taszít, lenget és elröpít.

Nehéz életem elfeledtem. Csak az Isten lát
és hódoló táncom ritmusára
velem mozognak millió csillagok.

Szerkesztőség:

Tóvay Nagy Péter főszerkesztő
Bolvári-Takács Gábor lapigazgató
Lőrinc Katalin
Major Rita

Lapterv, tördelés:
Telling András

Olvasószerkesztő:
Csizmár Enikő

A borítón François Boucher:
Terpsikhoré (1739) című
festménye látható.

Tánc tudományi közlemények

A Magyar Táncművészeti
Egyetem tudományos
folyóirata
A szerkesztőség címe:
MTE Művészetelméleti Tanszék
1145 Budapest,
Columbus u. 87-89.
Tel.: 273-3430, fax: 273-3433
e-mail: ttktnp@gmail.com
www.mte.eu
ISSN 2060-7148
Lapnyilvántartási szám:
CE/14319-3/2016.
Megjelenik évente kétszer.

Felelős kiadó: az MTE rektora

A folyóirat terjesztése ingyenes,
további példányok korlátozott
számban a szerkesztőségtől
kérhetők.

Megjelenik évente kétszer.
A 2023/1, 2023/2, 2024/ 1 sz.
megjelenését a Petőfi Kulturális
Ügynökség Nonprofit Zártkörűen
Működő Részvénytársaság /
Magyar Kultúráért Alapítvány
által meghirdetett Tudományos
folyóiratok működésének
támogatása című pályázat
keretében támogatta (Pályázat
kódszáma: FIT-SN-2023).

tartalom

A Magyar Táncművészeti Egyetem folyóirata XV. évfolyam 2. szám

Forrásközlés

Tóvay Nagy Péter: Válogatás a Harangszó evangélikus folyóirat tánc és morál témájú írásaiból (1918–1945)	4
Zomboryné B. Rozália: Szemelvények Győry Aranka, a Budapesti (Deák téri) Evangélikus Leánygimnázium tanárnőjének	31
Abdulwahab Nadia: Bepillantás a Magyar Állami Népi Együttes plakátgyűjteményébe	37

Tanulmány

Carl Andresen: A késő ókori tánc bírálata az ókeresztény egyházban I.	42
Ujvári Hedvig: Újabb adatok Aranyváry Emília pályaképéhez	46
Kovács Ilona: A tánc szimbolikája Dohnányi Ernő Cantus vitae (op. 38) című szimfonikus kantatájában	64

Bibliográfia

Tóvay Nagy Péter: Körtvélyes Géza műveinek válogatott bibliográfiája, 1973–1984	87
---	----

Beszámoló

Sirató Ildikó: Színháztudósok világkongresszusa Afrikában	94
---	----

Szerzőinknek

102

Tóvay Nagy Péter

Válogatás a Harangszó evangélikus folyóirat tánc és morál témájú írásaiból (1918–1945)

Novák Gyula: A magyar farsang

Elmúlt az új esztendő s vele együtt a farsang pár vasárnapja is. Külsőleg szépek voltak e vasárnapok, mert a természet megadta hozzá az idén a csillogó gyémántot, fehér pompát. A fagyos utakon siklott a szán s csengett a csengettyű az eléje fogott tüzes paripák oldalán. A városokban és falvakban világosabbak, ragyogóbbak lettek a vendéglők termei s ráhúzta a cigány a régi szép, a szívek húrjain játszó magyar nótákat. Mindenütt vigasság, cigányzene, katonabanda, muzsika a fülekben, muzsika a szívekben s muzsika a szemekben. A füleket mindenütt magyar szó üti meg, csupa magyar ember, finom magyar leány körülöttem – és Istenem csak magyar táncot alig látok. Mélabús magyar dal lágy akkordjai mellett visszashall képzeletem a múltba s végigvonulnak előttem őseink régi szokásai.

A farsang réges-régi pogány időnek a hagyománya, amikor azonban nem a tél közepén, hanem a tavasz kezdetén szenteltek a vidámságnak rövidebb, vagy hosszabb időszakot, amikor a természet újjászületését, a füvek zöld bársonyába öltözött földet s a virágok első nyílását is ünnepték. A rómaiak Bacchus-ünnepeiket nyilvános tivornyákkal s erkölcsi érzéket sértő táncokkal tartották. E farsangi szokás átvonult a későbbi keresztyén világ farsangjaiba is és ez is az egyik oka volt annak, hogy Telesphorus római pápa mindjárt a farsang utánra negyven napos szigorú böjtöt rendelt, hogy ez alatt az idő alatt az emberek vezekeljenek elkövetett dorbézolásaiért. A keresztyén szellem erkölcsi nemességének hatása alatt azonban lassanként eltűntek a régi farsang durvaságai és helyet adtak a szelídebb mulatságoknak, melyeken az ifjú szívek közt a szent házasságnak kötelei bogoztattak össze.

A régi magyarok farsangjairól is vannak hiányos följegyzéseink. A népvándorlás idején ők is a tavaszi hónapokban, Ázsia vad rengetegeinek évezredes erdőiben tartották meg farsangi mulatságaikat. Külön a férfiak és külön a nők. A férfiak kúma ivása s citeraszzerű muzsikaszó mellett, máglyatüzek felcsapódó lángjainál járták a szilaj fegyvertáncot. Kivont kardok csillogása világított be a csillagok fénye közé az éjszakába s dübörgött az ős föld erős, dobogó lépteik alatt. A vándorló magyarok rendszeren a tavaszi farsang után indultak új, hódító hadjárataikra s azért volt mulatságaiknak vad, harcias színezete. És míg a férfiak a fegyvertáncot járták, a nők – ifjú asszonyok, ős leányok – a hold- és csillagsugaras éjszakában a csobogó ezüstös pataktól megfeszített, lombkoszorúzott rejtelmes völgyek mélyébe vonultak s ott csendült meg ajkaikon a nekünk már ismeretlen, de bizonyára gyönyörűséges ősmagyar nóta dallama, s kezét kézbe téve, kört alkotva, járták bizonyára a hadak istenének, a nagy Hadúrnak is tetsző koszorútáncot, elődjét a későbbi körmagyarnak, mindaddig, míg le nem hullott a hajnali harmat, meg nem harsantak az ébresztő harci kürtök s fel nem hangzott az oltárok áldozattüzei mellett a táltosoknak a felkelő napot üdvözlő éneke. Az ősmagyarok mulatságainak vadsága bizony átöröklődött a későbbi kor magyarjainak dárídóiba is, valamint az ősmagyar nők tavaszi mulatságainak kedves költészetét

megtaláljuk a késő századok igaz magyar hölgyeinek – most már természetesen férfiak társaságában való – bűbajos vigadozásaiban is.

Mai farsangjainknak legvonzóbb táncmulatságai a bálók. Régi dicsőségünk krónikáiban olvasunk a Mátyás király budai palotájában tartott táncmulatságokról, melyek rendszeren harcjátékokkal voltak egybekötve. A harcjátékok diadalmas leventéi itt nyerték el küzdelmeik jutalmaként feleségül az ország legszebb főúri leányait. A harcok, véres küzdelmek s nemzeti nagy gyászok idejében nem volt többé dárídó a budai királyi várban és nem tartottak udvari bálakat főnemeseink sem. Háromszáz esztendeig nem volt királyi udvartartása s így udvari bálja sem a magyarnak, mígnem Mária Terézia királynénk Pozsonyban újból meg nem nyitotta az udvari bálók sorozatát, melyre hivatalos volt ifjú- és leányseregével az országnak főnemes világa. Ezek a bálók természetesen az udvari élet szigorú illemszabályai szerint folytak le, de a királyasszony gyönyörködtetésére eljárták a palotást, cseketáncot, gombostű-táncot, vargatótáncot. Hol vannak már ezek a táncok? Még a nevükre sem emlékszik a mai bálozó magyar. Pedig ma már évenként vannak a budai királyi palotában udvari bálók. Főuraink is egymást felváltva adják ragyogó palotáikban a fényesebbnél-fényesebb táncmulatságokat. A nagy, nyilvános tánchelyiségekben pedig se vége, se hossza immár a fővárosban a gazdagságban tündöklő bálókban, melyek alkalmából csak a hölgyek ruháira elköltenek százazreket, sőt milliókat. De vajon ezeknek a budapesti bálókban fénye, ragyogása elhat-e jótékony érzéseket, magyar érzést keltve a vidékre, a vidék magyarjainak falvaiba? Nem, ezt senki sem mondhatja.

*

A régi, híres vidéki városi bálók is sokat veszítettek immár eredeti, kedvesen kedélyes és magyar jellegükből. Hol vannak a régi megyei bálók, melyeken a régi vármegye előkelősége találkozott? Ahol, míg az öregek a muzsikaszó mellett elmerengtek, eldiskuráltak a régi jó időkről s költögtették jobb jövőre hajnalát, addig a fiatalok ott a táncteremben az igaz, tiszta szerelemnek aranyzálaiból szövögették össze egy boldog házasságnak szent és kedves köteleit. Hol vannak? Keressük. Nincsenek már többé. Ma már a legtöbb vidéki bál egyszerű utánzata a főváros nemzetközi farsangi mulatságainak, amelyen még a világ legszebb táncát, a csárdást sem tudják eljátni. A tiroliai, horvátok, lengyelek, németek és oláhok, általában a többi népek megtartották s híven ragaszkodnak nemzeti szokásaikhoz, ők tudják, hogy nemcsak nyelvénél él a nemzet, hanem nemzeti hagyományaiban, ezek között táncban is. Csak a magyar lesz hűtlen ősi szokásaihoz s megelégedik ama igazsággal, hogy a nemzeti tulajdonságok fennmaradásától függ a nemzeti jellem, a nemzeti erő összpontosítása. Mert ha levettük a nemzeti ruhát, elhagyjuk a nemzeti táncot, akkor nemzeti önállóságunkat bocsátjuk áruba. Hogy pedig ez létre ne jöhessen, tanuljunk a többi népektől s ragaszkodjunk őseink szokásaihoz, mert másképp „mint oldott kéve, széthull nemzetünk”¹

Toma Pál: A közönség köréből

Igen tisztelt Szerkesztő Úr!

A Harangszó című vallásos lapunk nem lankadó buzgalommal tartja állandóan felszínen az evangélikus sajtó ügyét. Magam is elismerem, hogy úgy kell sőt már rég elmúlt az ideje annak, hogy evangélikus sajtót kellett volna felállítani. Azt talán én érzem a legjobban, aki élék-halok a vallásos iratokért. De mégsem tartom annyira fontosnak, mint egyesek tartják. Sajlómozgalmunk című cikk azt írja a többek között, hogy egyházunk nem képes megküzdeni a nagy hullámozó tengeren, hanem mind több lelket veszít a kitérők számával. Hát a sajtó kormányozza, hát az az egyedüli

¹ Novák, 1914.

fenntartója egyházunknak? Óh nem, hanem a hitélet, hisz ott van az Újtestamentom, miért nem olvassák? De nem lehet látni egy embernél sem. És a kitérők; azok az előtt sem voltak mások csak névleges lutheránusok és a más egyház sem nyer azokkal semmit legfeljebb több lesz a szám a könyvbe beírva. Alább ismét azt mondja a fent idézett cikk, hogy ha így megyünk, nemsokára meghúzzhatják a magyarhoni evangélikus egyházunk felett a vészharangot. Meghúzzhatják azt már most is, mert már erre ugyan nem ismer reá az ember, hogy evangélikus-e, vagy micsoda. Igen, tartanak több helyen műkedvelővel egybekötött jótékony célú táncmulatságot és sokan nagy kegyesen felül is fizetnek és aztán büszkék az eredményre, hogy sok a tiszta jövedelem.

A Mustármag című református folyóirat másképpen mutatja ki a keresztyén család életét, nem táncmulatságokat, és éppen most, amikor az országnak a színe-java a Piave mellett lelte halálát, amely százazrekre megy, és a Szikszai tanítás is másképpen beszél, és ezeket a táncokat, a kabarékat csak mind vasárnap rendezik az Úrnak napján. Ismerem én nagyon jól evangélikus népünknek a gondolkozásmódját. Két hónap híján négy évet töltöttem mint hadba vonult, megjártam a harcteret, kórházat pótkeretet, mindenütt volt alkalmam tapasztalni, hogy milyen életet élnek. Isten nélkül a világban pedig mink protestánsok büszkék vagyunk rá, hogy fel vagyunk világosodva, még az a bigottnak csúfolt pápista inkább meg látogatja a templomot vasárnap és hétköznap is. De a mi népünk? A mozt, ringlispílt, kocsmát. Azt hittem, míg fel nem voltam mentve, hogy idehaza másképpen van, csalódtam. Amint fentebb említettem, nem táncokat, hanem inkább vallásos estélyeket és házi istentiszteletet kellene tartani, hiszen itt is lehetne felülfizetni. És egy néhány hitbuzgó ember kivételével nagyon gyéren fizetnek az evangélikus sajtóra, példának okáért itt nálunk semmit sem tudnak róla.

És hol vannak az evangélikus urak; és főurak? Úgy látszik, ők nem is konyítanak semmit; azt tartják, hogy nekik úgy sem kell, ők magasabb lapot és könyvet olvasnak, az csak a parasztnak való. Mi volna nekik a mai pénzbe világban 30–40 ezer koronát jegyezni, óh, ha én gazdag volnék!

Igen tisztelt Szerkesztő Úr, levelem talán nem is helyes, és rendszertelen, de én tudom, hogy a tisztelt Szerkesztő Úr azt meg tudja érteni a levelemből, hogy én mit akarok mondani. Iskolám csak 6 elemi, így nem volt alkalmam megtanulni a helyesírást. Nagyon kérem a Tisztelt Szerkesztő Urat, a szerkesztői üzenetekben pár szóval válaszolni és levelemről a véleményét meg mondani. Nekem nagyon jól esik, hogy szívem kiönthetem; azt hiszem a tisztelt Szerkesztő Úr, nem fog érte meg haragudni. Soraim zártával a jó Isten áldását kérve mindnyájunkra, maradtam igaz híve: Toma Pál.

Szerkesztői üzenet helyett egész terjedelmiben közöljük ezt a levelet amelyet a dunáninnyi egyházkerületből kaptunk és itt mondjuk el röviden véleményünket.

A sajtóról nem állítjuk, egyetlen cikkünk sem állította, hogy ez kormányozná, vagy tartaná fenn egyházunkat. Hanem ezt is csak hathatós eszköznek tartjuk a templom, az iskola, a Biblia mellett a hitélet erősítésére, mert a hit, még pedig az evangéliumon épült hit az egyház fenntartója. A jótékony célú táncmulatságot mi is elítéljük. Aki mulatni akar, ne mulasson a jótékonyaság álarca alatt és aki adakozni akar, ne kösse adományát táncmulatsághoz. Ez a kettő nagyon különböző dolog. Táncmulatságon különben is csak a morzsa jut a jótékony célra, a főrész a világi cél. Teljesen keresztyénellenes dolog a mulatságokra az Úr napját használni. Amit Isten magának szentelt és tartott fenn, bűn ezt e világnak, sőt akárhányszor az ördögnek szentelni.

Főuraink, sajnos, nekünk nem vannak. A sajtómozgalom egyelőre inkább csak Dunántúlt foglalkoztatja Itt világi vezetőink is részt vesznek benne és szépen jegyezték részvényeket. A levél írójának egyházunkért való aggodalmát mi is osztjuk. Bár minél többen törődnének ennek jövendő sorsával.²

² Toma, 1918.

Névtelen: Karcolatok a hétről

A városok fényes tánctermeiben, szórakozóhelyein, a falvak egyszerű kis kocsmáiban az idei farsangban szokatlanul hangos jókedv süvített bele a borongós februári éjszakába. Az emberek kivetközve minden emberi mivoltukból, mintha kutya bajuk sem volna, ropogták a csárdást kivilágos kivríradtig, – azaz pardon – keringőztek, one step-eztek, schymmiztek. A jövő farsangkor azután már a legnagyobb valószínűség szerint, ha még előbb nem, a siva-t járják. E tánc szülőhona: Tahiti szigete. Ott táncolják a sötétbőrű atyafiak. A legnevezetesebb sajátága az, hogy ülve járják. A párok a kemény padlón állnak föl, azaz hogy ülnek le. A lábukkal az ég felé, azaz a kunyhó mennyezete felé rúgnak, karjukkal kapálódznak. Nem álló helyzetben törekszenek a lehető legcsámpásabb mozdulatokra, mint a schymmiben is divatos, hanem ülve, ahogy az a siva tánchoz illik. A siva tánc, azt írják, már útban van Európa felé. A kikötők lebujaiban járják a világotazó matrózok, az egzotikus örületek terjesztői.

Egész bizonyos, hogy a pesti bárók közönsége ezt a táncot is felkarolja. Utána azután meleg otthonra talál majd a vidéken is. Mert most oly időket élünk, amikor a legtöbb ember esztété, a táncban véli feltalálni mindazt, amit elrabolt tőle az élet.

„A táncnak ilyen szertelen tobzódása már a középkorban is több ízben valóságos örület jellegű volt. Aachen városában már 1374-ben a táncörület éppúgy szedte áldozatait, mint háborúk után a pestis. A szerencsétlenek hármában ugráltak órák hosszat egészen addig, míg el nem veszítették eszméletüket vagy csapatokba verődve faluról-falura kóboroltak vad, szakadatlan táncleptekben.”

Mindezeket pedig azért írom le, mert a farsang vége felé „hivatalos állásomból kifolyólag” részt vettem én is egy mulatságon, mint csendes szemlélő s amint 11 óra felé vettem a kabátomat s indultam hazafelé, a kapuban találkoztam egy 24 éves ifjúval, akinek arca üde volt, mint a harmatos róza, szemeiben csak úgy lobogott az élet tüze, aki szinte haza felé ballagott s amidőn megkérdeztem tőle, miért ily korán haza felé, amikor a többiek még úgy szólván bele sem kaptak a mulatozásba, azt felelte: „nem bírom nézni tovább, hogyan kiforgatják egymást tánc közben az emberek. Valóságos undor fogott el. Ennek a duhaj farsangnak szomorú börtje lesz.”³

Névtelen: Pécsen tilos az újmódi tánc

Az államrendőrség pécsi kapitánysága a shimmy, one step, two-step, fox-trot és tangó néven ismert táncoknak nyilvános táncmulatságok alkalmával való táncolását, nyilvános tánciskolákban való tanítását Pécs sz. kir. város egész közigazgatási területén tiltotta.⁴

Névtelen: Mozgalom az erkölcstelen táncok ellen

A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének debreceni intéző bizottsága legutóbbi ülésén elhatározta, hogy minden erejével küzdeni fog az erkölcstelen táncok, elsősorban az úgynevezett shimmy ellen. Mozgalmat indít a bálókön és más nyilvános helyeken megnyilvánuló oktalan fényűzés ellen, amivel egyesek az éhező és nyomorgó tisztviselők és munkásosztály türelmetlenségét fokozzák. Végül akciót indít a kártyázás, de főleg a kártyázó tisztviselők ellen.⁵

³ Névtelen, 1922a

⁴ Névtelen, 1922b „1922. március közepén, éppen a farsangi szezon után, a pécsi rendőrkapitányság betiltotta a shimmyt, a tangót, az one steppet, a two steppet és a foxtrotot. A Nőegylet és a börtvényi dolgozók multságán már tilos volt ezeket táncolni. A hivatalos indoklás szerint ezek a táncok »sértik a közérkölcst, mert az erotikát szolgálják és nem a szórakozást«. (Dunántúl, 1922. március 14. 2.) Vámos, 2018.

⁵ Névtelen, 1922c

Névtelen: Cegléden betiltották a shimmyt

A rendőrhatalóság ottani vezetője a one-stepp és shimmy néven ismert erkölcstelen táncokat bálokon, mulatságokon és nyilvános helyeken való táncolását betiltotta. Ha a zenészek, – úgymond a rendelet, – akár önkényűleg, akár megrendelésre e táncnótákat húzzák, joga van a jelenlevő rendőri közegnek a mulatságot azonnal beszüntetni.⁶

Névtelen: Cím nélkül

A sok tánc megöregíti a – leányokat. Nem mellette öregednek meg, mint a nagyanyák, akik hajlott korukra álrukban járták a kotillont tovább, hanem megöregednek tőle, ha túlságba viszik. Valamelyik londoni újság érdeklődött egy híres angol nőorvosnál, aki úgy nyilatkozott, hogy csakugyan szerfölött ártalmas a túlságba vitt tánc, sok leány, mint megfigyelte, idő előtt elveszti túlságos táncszenvédélye folytán az üdeségét, nagy mértékben lesoványítja és idegessé teszi.⁷

Névtelen: Karcolatok a hétről

Bécs éjjeli életéből Budapestre vetődött egy hölgy, akit a bécsi lapok, mint meztelen táncosnő emlegettek. Ez a hölgy egy budapesti fürge újságíró előtt oda nyilatkozott, hogy ő és az ő meztelen művészete a mai kor kifejezője és megtestesítője. A mai kort a kisasszony a bizánci ostortánc, a morfium, a kokain, a bolondokháza, hulla a boncolóasztalon című táncokkal akarja megtestesíteni. Igaza van egy fővárosi lapnak, amidőn a kisasszony meztelen művészetével kapcsolatban megjegyzi: a morfium, a kokain, a bolondokháza, végül hulla a boncolóasztalon nem a mai kor kifejezői és megtestesítői, hanem csupán egy züllött és pusztulásra, kiirtásra megérett társadalmi osztályé.⁸

Névtelen: Karcolatok a hétről

Pestre bevonult a délutáni tánc, újságolják a fővárosi lapok. A tánc pesti szerelmesei esztendőkön keresztül – írják – mostohagyermekéek voltak. A főkapitányság eddig nem akarta megengedni, hogy Budapesten is szabad legyen a délutáni tánc.

Bécsben, Berlinben, Londonban és Párizsban éppen úgy, mint New York-ban vagy Chicagóban reggel, délben, este és éjszaka táncolnak az emberek. A budapesti szállodák, a külföldi példa nyomán, állandóan kérvényekkel sürgették a főkapitányságot, hogy végre nálunk is lehessen délután táncolni. Egy esztendővel ezelőtt azután meglepetésszerűen a budai Bellevue Szálló megkapta „a vagyonterő délutáni táncengedélyt”.⁹ A szálloda hall-ja minden délután és este

⁶ Névtelen, 1922d

⁷ Névtelen, 1923a

⁸ Névtelen, 1923b

⁹ A Bellevue Szállót 1922-ben építették, ahol egészen 1945-ig üzemelt. Jelenleg: Magyar Mezőgazdasági Múzeum és Könyvtár (I. kerület, Attila út 93.). Bolvári-Takács Gábor szíves szövegi közlése alapján elmondható, hogy a szálloda valószínűleg az alábbi rendelet alapján kapott egyedi rendőrhatalósági engedélyt. A m. kir. belügyminiszter 1923. évi 27.072. számú körrendelete, az állami italmérési jövedékről alkotott 1921: IV. t.-c. végrehajtásáról szóló 94.453/1921. B. M. számú körrendelet kiegészítése tárgyában. (MRT, 1923. 402–404.) Az idevágó passzus: „Ezekben a helyiségekben a tánc vagy hasonló előadások és más mutatóványok csakis abban az esetben tarthatók, ha a helyiség a fogyasztó közönségtől elkülönítve e célra színpadszerűleg van berendezve. Ezen esetben is azonban az előadások tartására külön rendőrhatalósági engedély szükséges.” (MRT, 1923. 403.). Ebben a korszakban Magyarországon a táncok nyilvános előadása, tanítása sajátos megítélés alá esett: „A nyilvános táncoktatás Magyarországon a 19. század második felétől a 20. század közepéig nem előadó-művészeti, netán művészetpedagógiai probléma volt, hanem egyrészt erkölcsrendészeti ügy, másrészt – a magán-tánciskolák tulajdonosai, üzemeltetői, valamint az ott dolgozó tanerők szempontjából – gazdasági és foglalkoz-

zsúfolásig megtelt elsősorban pesti közönséggel, de a budaiak is szorgalmasan látogatták. A pesti szállodások közben továbbra sürgették engedélyeiket, de hiába. Most aztán körülbelül két héttel ezelőtt a főkapitányság engedélyügyi osztálya értesítette a Ritz, Astoria, Palace és Britannia szálloda igazgatóságát, hogy megadja az engedélyt a mindennapos délutáni és esti tánchoz. A közönség a legjobban a Ritz és az Astoria táncdélutánjait látogatja. A Ritz-ben ugyan 30.000 koronát számítanak egy uzsonnáért, amely kávéból vagy csokoládéból és egy szelet süteményből áll és azért minden délután zsúfolásig megtelik a szálloda hallja és az éttermi rész, ahol a tánc folyik, mert hát hiába, – sirva vigad a magyar.¹⁰

Névtelen: Cím nélkül

A bárókban, tánctermekekben még javában tombol a foxtrott, a shimmy és a jazz, de a csatorna túlsó feléről idecsendül már a lélekharang, amely a modern táncok uralmának végőráit hirdeti. Minden jel arra vall, hogy a régóta mellőzött keringő ismét elfoglalja régi jogait. Az angol királyné elvállalta ugyanis a háromnegyedes ütemű táncok protektorátusát és elrendelte, hogy az udvari ünnepélyeken tilosak ezentúl a modern táncok, csupán a körtáncok és elsősorban a keringő szerepelhetnek a jövőben a táncrenden. Majd elvállik, hogy a bárók és a tánclokálok mennyiben respektálják a koronás asszony állásfoglalását.¹¹

Névtelen: Karcolatok a hétről

Egy újabb örület: a tánc fogta meg a lelkeket. Valóságos táncdüh sodorja magával az embereket városokban, falvakban egyaránt, a fővárost nem is említve s szedi ez is a maga áldozatait. Egy faluban a farsang folyamán halálra táncoltattak egy menyecskét.¹² Legutóbb meg Budapesten öngyilkos lett két cselédleány, mert nem lehettek táncosnők. A napilapok híradása szerint együtt jártak a moziba, s a mozi, az ott szereplő híres színésznők adták a fiatal leányoknak az eszmét, hogy talán táncsal jobb sorsot tudnak maguknak biztosítani.

Ne higgye azonban senki, hogy talán a farsang elmúltával vége szakadt a táncdühnek s elkövetkezett az emberiség életében a komoly magába szállásnak, a bűnbánatnak áldott ideje.

A napi és heti lapok már is beharangozták előre, tekintettel talán a böjti időszakra, hogy a Dél-Amerikából importált vad és ízléstelen táncok: a one step, a two-step, a tangó, a furlana,¹³ a foxtrott, a shimmy¹⁴ (ugyebár bájos nevek) visszahatásaképp megszületőben van az új tánc a ta-tao. Az új táncot a kínaiak hozták el Párizsba s innen indul el most világot meghódító útjára.

Pedig az emberiségnek manapság mégis csak egészen másra valamire volna szüksége, mint táncra onnan Nyugat felől. Az élet úgy is eléggé táncoltatja az embereket. Egy kis fennkölt gondolkodásra, emberszeretetre, igazságra, munkaalkalmakra, egy általános lelki megújulásra. Természetesen ennek előfeltétele: az őszinte bűnbánat, a lelki böjt. De ez az évszak úgy látszik kiesett

tatáspolitikai kérdés. (...) A táncoktatás intézményesülésének folyamata 1896-tól 1951-ig a belügyminiszter felügyelete alatt bontakozott ki (...) egyrészt a táncmesterek saját érdekképviseleti szervezetének állam általi elismerése, másrészt a táncoktatás és a tanátnitóképzés rendészeti úton történő szabályozása révén.” és így a táncelőadások, a táncoktatás nem a Kulturális vagy Oktatási Minisztériumhoz tartozott, hanem a Belügyminisztérium alá volt rendelve. Bolvári, 2014. 79.

¹⁰ Névtelen, 1924a

¹¹ Névtelen, 1924b

¹² A szerző valószínűleg a Harangszó ugyanezen számában megjelent (1926-02-21 / 8. szám, 64.) hírre utalt: „Bátorkesziben halálra táncoltattak egy menyecskét. Bátorkeszi községben a napokban egy házimulatságon Zichar Mária nevű 21 éves fiatalasszony is részt vett és igen sokat táncolt. A fiatal menyecskét kézzől-kézre adták a táncosok. Egyszerre az asszony megszédült, az udvarra támolygott, ahol összeesett és pár perc múlva meghalt.”

¹³ Velence és környékének tánca, állítólag a gondolatok tánca volt. Lásd: Haraszi, 1937. 43.

¹⁴ Vállrázogató és az-amerikai eredetű tánc, amely 1921 körül jelent meg hazánkban.

végképp az emberiség gondolköréből. Magukba szállani, bűnbánatot tartani sem egyesek, sem családok, sem népek és nemzetek nem igen hajlandók manapság.

Mussolini, Olaszország miniszterelnöke farsang idejére becsukatta ez idén az összes tánchelyiségeket azzal, hogy „a bálók csak alkalmasak a romlottság terjesztésére”.

Próbálja nálunk ezt elrendelni valaki csak a böjti időszakra is...¹⁵

Balogh Ernő: Március 15.

(...) Istennek e szavaiban a mi számunkra is benne van a feddés oka, de benne a kegyelméhez vezető út is. Ez az út: a megtérés útja. Éppen azért, amíg ez a nemzet így dobzódik bűneiben, mint ma, addig ne is várjuk sorsunk jobbra fordulását. Amíg a böjti időszakban azt hirdetik kövér betűkkel az újságok, hogy hol, kicsoda tart bált és tánccal egybekapcsolt teadélutánt, amikor pedig ez az ország is, a Megváltó Krisztus is a golgotai utat járja, ne várjunk addig feltámadást. Ez az út nem a feltámadáshoz, hanem a biztos megsemmisüléshez vezet. Úgy látszik azonban, hogy nekünk több okunk van mulatni, mint például a győztes Olaszországnak, mert míg annak miniszterelnöke, Mussolini még a farsang idejére is betiltotta a bálákat és tánciskolákat, addig a mi báltermeink sima parkettjén böjten is reggelig lejtik a minden jóízűség nélkülöző úgynevezett modern táncokat. Nem... nem, ameddig így élünk, addig hiábavaló volt a tengernyi kiomlott vér, a milliányi égető könnycsepp; özvegyek és árvák könnyei!¹⁶

Névtelen: Karcolatok a hétről

Az erkölcstelen táncok és erkölcstelen divat elleni tiltakozó nagygyűlést tartottak Budapesten a régi képviselő-ház nagytermében. Ezen a nagygyűlésen rendkívül érdekes nyilatkozatok hangzottak el az illetékes szónokok részéről.

Saly László dr. pápai prelátus pl. megállapította, hogy „Európa egyik városában sem olyan nagy az erkölcstelenség, mint a magyar fővárosban...Budapest senki sem tud megélni, de minden nő úgy öltözködik, mint egy primadonna”.

Ravasz László [református] püspök szerint: „A szemérem az isteni arc irtózása az emberbe rejtett állat elől; a szeméretlenség, mely most tombol, az emberi állat forradalma...Míg a századik magyar gyermekvonat vitte külföldre a sápadt magyar gyermekeket, addig itthon az ország fővárosában a pazarlás, erkölcstelenség és ruhátlanság rendezi a maga hetedhétországra szóló mulatozását. Tiltakoznunk kell az ellen, hogy a mostani divat és táncok annyira lábra kapjanak és ezeket olyan formában üzzék, hogy egy tisztességes lány egy táncmulatság után ne nézhessen az édesanyja szemébe...Az erkölcstelenség felülről terjed lefelé és a kis embereknek, akár az utca népének kell megmozdulnia ellene...” Kemény Lajos, evangélikus lelkész beszédében rámutatott arra, hogy az erkölcstelenség a legrohamosabb mértékben öröklődik és ez a szörnyű bűn olyan hétféjű sárkány, amelyet csak a tisztaság, a nemzet ifjúsága győzhet le.

Figyelemre méltó megállapításokat, nyilatkozatokat tett Ritoók Zsigmond egyetemi tanár, aki többek között a következőket mondotta: „A mai táncok hatása az egész világon a kommunizmust készíti elő...Ha az arisztokrácia elvesztette a maga jogát, akkor van még egy kötelessége: adjon példát az alsóbb társadalmi osztályoknak, hogyan kell egyszerűen öltözködni, élni, hogy a templom hangja és modora uralkodjék a társadalomban és vezesse az embereket.”

Ezek utána már most érdekes volna megállapítani, hogy váljon a vidék csak valamicskével is magasabb erkölcsi alapon áll-e, a táncot, a divatot, az erkölcsöt illetőleg, mint a főváros?¹⁷

¹⁵ Névtelen, 1926a

¹⁶ Balogh, 1926.

¹⁷ Névtelen, 1926b

Névtelen: Szeptember

(...) Egyházunk belmissziói problémái közül a már konfirmált, serdült ifjúság nevelése, vezetése a legnagyobb. Ahogy ez az ügy most áll az sehogysen megnyugtató!

Sokszor olvasunk a Harangszóban az ifjúsági egyesületeink működéséről híreket, beszámolókat...

Annyi bizonyos, hogy ma már minden valamire való egyházközségben van valamiféle ifjúsági jellegű egyesület, folyik ifjúsági munka. Csak az a kérdés vajon hasznos, helyes-e az a munka, nem inkább káros hatású-e az ifjú lelkekre? Nem csak úgynevezett „műkedvelői körök”-e ezek s a szórakozás, a mulatás, a hiúság vágya által állanak fenn? Vajon helyes-e, hogy ifjúsági egyesületeinek programja főleg színdarabok előadása, teadélutánok és táncvigalmak rendezéséből tevődik össze? Vajon ezekre vágyik a kereső ifjú lelke, vajon a színdarab, a mulatság, a tánc az, ami nyugalmat ad az ifjú léleknek és amiért szükséges az ifjúságot összegyűjteni és vezetni – vezetni a táncteremben. Nem ide, máshová kell az ifjúságot vezetni!!

Sokan, legtöbben azt mondják, hogy csak úgy lehet összetartani az ifjúságot, ha szórakoztatjuk, s könnyű, tejes étellel etetjük őket – komoly beszédűtől, a Bibliától szétszaladnak. De vajon az csak a célunk, hogy szórakoztassunk és vajon tejes étel az, amit adunk, nem pedig csak posványos, romlott víz, ami nem táplál, még csak nem is üdít, de betegségek csírát hordja magában? (...) Mert az bizonyos, hogy a tömeget e világ könnyű szórakozása jobban vonzza s így abba a könnyű szórakozásba tartalmat adva, ez lassan odavezetne, hogy az ifjúság megtartalmasodva magától elfordulna attól, ami egykor odavonzotta. De kínos csalódások, kudarcok árán beláttam, hogy ez lehetetlen, hogy ilyen úton sohasem fogunk eljutni a komoly munkához.

Nem a tömegnél s a tömegnek tetsző táncnál kell kezdeni! Kezdd el magadnál!

Ha te magad biztos alapra jutsz, személyes viszonyba kerülsz Megváltóddal, megvilágosodik előtted Isten örök kegyelme, akkor világos lesz előtted az ifjúság vezetésének helyes és eredményes módja is!¹⁸

Névtelen: Karcolatok a hétről

Ha átlapozzuk az emberi társadalom történetét, kétség nélkül megállapíthatjuk, hogy soha a világ fennállása óta az emberek nem táncoltak annyit, mint napjainkban. Táncolnak az iskolában, a családokban, társaságokban, bálokon, minden legkisebb összejevetelnél. „Olyan tánc- és divatörület van – sezezte le legutóbb a tényt Huszár Károly, volt képviselőházi alelnök is – amely nem méltó ehhez a nemzedékhez, mely ekkora katasztrófán ment keresztül. Még keresztény oldalon is úgyszólván napról-napra legalább 10 helyről kérnek fel minket, hogy vállaljuk el bálók védnökségét, küldjünk hozzájárulást és mindez olyankor történik, mikor százával állanak ajtónk előtt olyanok, kiknek ruhára van szükségük.”

Uram Isten, hát nem érzik az emberek, hogy nekünk magyaroknak ebben az általános tánc- és divatörületben, mulatságlázban valahogyan: mintha halkabbra kellene fogni a hegedű hangját s mintha el kellene oltani néhány lámpát, mely oly kihívóan szikrázik februári báli éjszakákba, farsang tivornyás éjjelébe, mert különben rettenetes lesz itt a vég. Ne feledjük el: Táncol a Heródiás leánya is s táncának bére Keresztelő János feje lőn.¹⁹

¹⁸ Névtelen, 1926c 306.

¹⁹ Névtelen, 1928.

Névtelen: A metodisták és a tánc

A Methodist Recorder, az angol metodista egyház hivatalos lapja, körkérdest intézett olvasóihoz, hogy fenntartandó-e a metodista konferencia jelenleg is érvényes tilalma a tánc ellen. Számos egyházi vezető személyiség válaszában elavultnak tartja a tánctilalmat, mások viszont aggódnak, hogy a tilalom megszűnése esetén a hívek a modern táncok befolyása alá kerülnek.²⁰

Magassy Sándor: A tánc

A mai fiatalságnak, csekély kivétellel, valóságos mágnes. Nem is csoda. A tánc valahogyan hozzátartozik az ifjúság élettavaszához. A fiatal élet kedvessége, játszi jókedve nevet elő a lábak kecses mozgásából, a törzs ritmikus hajlásából. A tánc nem egyes társadalmi osztályok kiváltsága, nem is egy bizonyos életkorhoz van kötve, hanem mindenki kedvét leli benne, akinek megvan még a lelki rugékonysága. Meglett férfiak, családapák, családanyák, sőt még öregek is kiállanak néha a közép- és eljárák a maguk módja szerint. Olyanok is vannak, akik, – bár maguk nem értenek hozzá, – mégis szívesen nézik, ha valaki ügyesen és szépen táncol.

„Ámde itt a mi korunkban egy óriási lecsúszás állott be. Nagyapáink még a tipegőben, a lassúmagyarban, a palotásban lelték kedvüket. Ők még lábujjaikon táncoltak és pontosan betartották a két-két kartávolságot. Hátravetett fejökben, csipőre tett kezükben nemzetünk méltóságát hordozták. Apáink már bostonnal és a sebesebb walzerrel kezdték száguldozni a sima parketten. És mikor a főköttös nagyanyák ezt látták, rosszalólag csóválták fejüket:... Ej, ej... a mi korunkban mégis csak szebb volt.” (Kapi püspök előadása az „élvezetek filozófiájáról”).²¹ A mai kor táncosai pedig vagy a „majom szigeten” nézik a régi csárdás kedves figuráit, a régi keringőt, vagy pedig az udvaron és a folyosón cigarettázzák végig az időt, míg a régi táncra szól a zene. De ha a schymmy, java, uen [one] step, foxtrott vagy tangó kerül sorra, mint az örültek rohannak végig a széles termeken s nemcsak lábujjhegyen, hanem térdeikkel, sőt egész testükkel is táncolnak.

Igaz ugyan, hogy a tánc legjellemibb vonatkozásában a test plasztikus mozgása, amely a szép érzelmeknek, a nemes indulatoknak hű képe és bizonyos szempontból szép jelleme, esztétikai értékű cselekvésre utal, vagy legalábbis ilyet sejtet velünk, de másfelől igaz az is, hogy a táncnak ezen legelemibb vonatkozását ma már kizárólag esztétikai ruházatba öltöztetik s feledik, hogy abban erkölcsi vonások vannak. Ma a táncot legtöbbször csak testmozgásnak tekintik, vagyis eszközi és anyagi oldalát látják és alig gondolnak arra, hogy a tánc lényege: a lélek szép tulajdonságainak ábrázolása. Kinevezték művészetté, elválasztották a költészettől és kitörölték belőle azt a lényegalkotó erkölcsi vonást, amely az embert művésszé, cselekvéseit pedig művészté teszik. Kihullott belőle jórészt a hazafiság, az embertisztelet és emberbecsülés, az öröm és fájdalom szép alakban megjelenő magasztos eszméje. Az anyagiságba és az érzékiségbe való becsúszás az oka annak, hogy a legtöbb modern tánc ma csak a technikai ügyesség pókháló-takarójával tud takarózni és ennek köszönheti, hogy még nem került a közszemérem többi bűnöseivel rendőrbíró elé.

Azonban nem a táncot illeti az ítélet, hanem a táncolás azon módját, amelyet ma divatba hoztak; nem is a külföldről betelepített táncokat (bár hazafias szempontból erről is lehetne szólni), hanem azt a lelki ízléstelenséget és erkölcsi eltompulást, amelyek ijesztően nyújtogatják karjaikat ma már a falu osztatlan lelkületű népe felé is. És ez a visszaesés mindaddig fog tartani, amíg a táncot nem magáért a táncért kedvelik, amíg a táncban bent lesz az érzéki élvezet bűnös gondolata. Nem azon fordul meg a tánc kérdésének megítélése, hogy mit táncolnak, hanem hogy milyen lélekkel s indulattal táncolják és hogy milyen módon táncolják. Micsoda mélység és igaz-

²⁰ Névtelen, 1929

²¹ Kapi Béla (1879–1957), evangélikus szuperintendens (Dunántúli egyházkerület)

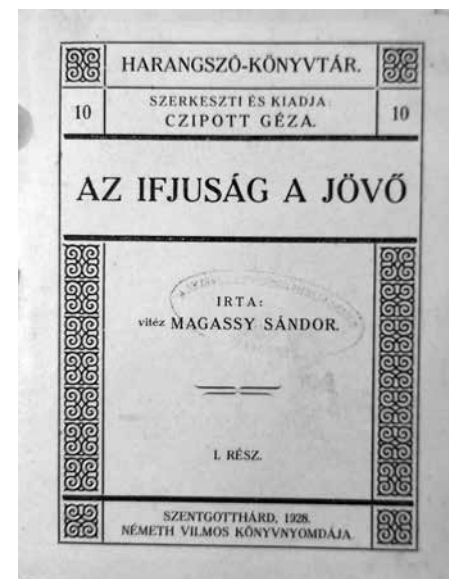
ság buzog elő az Írás szavaiból: „Minden szabad nékem, de nem minden hasznos és nem minden épít.” (1. Kor. 10.22.)²²

B. I. M.: Keresztyén ifjúsági vezetői tanfolyam és értekezlet Celldömölkön

Ezzel kapcsolatban eszmecserét folytattunk a tisztaságról, a 119. zsoltár 9. verse alapján, valamint a táncról, amelyet a KIE [Keresztyén Ifjúsági Egyesület] nem rendez és bár nem tilt meg, de mint olyasmit, ami céljával nem áll összhangban, hanem a gyalgó ember számára a kísértésnek egyik alkalma lehet, kerülni ajánl.²³

Kiss Sándor: „Régi dicsőségünk hol késel az éji homályban?”

Állok a magyar pusztaságban. Állok és várok. Farsangi szelek hideg, fagyos hópihéket csapkodnak arcomba. Hallgatózom: Régi hangok régi dallamára figyelek. A farsang zürzavarából fülemhez ér néha egy-egy néger zene lelketőlő üteme s megundorodva kell elfordulnom. Kérdő tekintetet vetek az égre: Hova lettél szép magyar nóta s hova lettél régi magyar tánc? Nem maradt belőletek más, mint rólatok egy-egy dicsérő szó öregjeink fáradt ajakán.²⁴

Benedek Vince: A mozi, a divat és a közerkölcs

Ez a cikk leginkább a városi szülők számára íródott; de úgy vagyok meggyőződve, hogy az több-kevesbé falusi vonatkozásban is helytálló. Azt látjuk ugyanis, hogy a város miazmája itt is pusztít; a régi jó erkölcsök már itt is kiveszőben vannak. Mióta a divatlapok bevitték az ujjatlan rövid szoknyát, a kombinét, a dekoltált pruszlikot, a fehér kesztyűt, a selyemharisnyát, a modern magassarkú cipőt a faluba és megismerték falusi leányaink a crep de chinet, a parisset, georgettet, a musslint, grenadint stb.; – mióta falusi legényeink elhagyták a bokrétás kalapot, a dolmányt és a magyar nadrágot s helyettük apacsapokát, apacsinget és bricsesz nadrágot viselnek; – mióta elhagyták ifjaink és leányaink nemzeti táncainkat és dzsesszmuzsikára a shimmyt, a tangót, a foxtrottot járkák, – amelyek pedig sehogy sem felelnek meg a magyar temperamentumnak

sem, – azóta falun is új világ keletkezett, új gondolkodásmód, új élvezet kapott lábra. Nem az a nap süt az égen, más világ van ott is, mint régen. Kisasszonnyá avanszíroztak a falusi hajadonok s ifiurakká a falusi legények s ezzel erkölcsük is megváltozott.

²² Magassy, 1929. K. Gy. közöl „mutatványt” Magassy Sándor (1897 – 1971) evangélikus lelkész könyvéből a Harangszó hasábjain, de lényegében a teljes táncra vonatkozó részt leközi a könyvből. Magassy Az ifjúság a jövő című kétkötetes füzetekkéjében a tánc témája mellett (10–13. oldal) a rossz társaság, az erkölcstelenség, a kocsmá, kártya (1. rész) illetve a dohányzás, a sport, a góg és a nagyravágás, a könyvek és a képek, az elkeseredés a hálátlanság és a gyávaság (2. rész) témakörével foglalkozik. A kötetek a Harangszó-Könyvtár 10–11. számában láttak napvilágot.

²³ B. I. M., 1930.

²⁴ Kiss, 1931. 43. A szerző nagycsádi földműves volt.

Mi idézte elő mindezt?... A divat, – a mindenható divat, amely olyan, mint valami járványos betegség, amely bacilusaival megfertőzi a várost és falut egyaránt.²⁵

Névtelen: Táncoló játékonyság

Egyik vidéki városban bált hirdetnek. Igaz, hogy nyomorult világot élünk, de hát mégis farsang van: a bálon hát nem is csodálkozunk. Egy társadalmi jótekonyság intézmény rendezi. A bálnak külön érdekessége, hogy „fillér est”-nek nevezik. Sok pengős fényes ruhák, kincset érő ékszerek vonulnak majd fel, sok pénz elmegy majd teremre, villanyra és italra, csak azért, hogy fillérek hulljanak a szegénygondozás perselyébe.

Az ember kénytelen gyanakodva megkérdezni, hogy melyik van itt a másik kedvéért? Valóban a bált rendezték-e a jótekonyságért, avagy pedig inkább a jótekonyság gondolatát vették elő, hogy tetszetős palástul ráterítsék a farsangi táncos kedvre?!

Az az érzésünk, hogy az ilyen jótekonyság bál, táncnak nem elég őszinte, jótekonyságnak nem elég keresztyén. Aki ma is tud és akar táncolni, legyen elég őszinte ahhoz, hogy ezt bevallja, aki pedig jótekonyskodni akar, az legyen elég keresztyén ahhoz, hogy ezt nem a „fillér est”-ek mulatozásain intézi el.²⁶

Névtelen: Szórakozásoktól, amelyek kísértésbe hoznak

Szórakozásoktól, amelyek kísértésbe hoznak. Máté 14. 6–11., I. Zsolt. 1–3., Préd. 12. 1. Szórakozás és mulatság – erre vágyódnak olyan nagyon a világ gyermekei. Ez az ő örömük, mivel különben Istentől távol levő szívük örömtelen és sivár. Így minden ünnephez és az élet minden szent alkalmához valami eszem-izomot, mulatságot, játékot és táncot fűznek. Vasárnap, név- és születésnap, a gyülekezet nevezetes napjai; mind a mulatságtól hangosak és könnyű az ördögnek így a nap szentségét szívükből elrabolni és – sajnos – sok szent nap a bűn napja lesz. Ne legyen ez így Tenálad Testvérem, menekülj a szórakozásoktól, amelyeken kacagás és mámor közepette az ellenség lelkedet megmérgezi.²⁷

Névtelen: Farsangi utóhang

Beléptünk a bójtbe. Megállnak a táncos lábak, bezárt a bálterem, semmivé foszlik a farsang muzsikás zsvaja. Ahogy így visszanézünk, két megjegyzés kívánczik ki belőlünk. Sok volt a bál. Ha valakinek az életörvendezéséhez szükségképpen hozzátartozik a bál és a tánc, ám csinálja. De ami itt folyt a farsang alatt, az mégis csak sok. A nagy pesti lapokban minden napra jutott négy-öt, hasábos báli beszámoló. Azt hisszük, hogy ez a mértéktelen heje-huja a köztünk élő s bennünket kívülről is figyelő külföldiek előtt igen különös kísértet szolgáltatott trianoni nyomorúságunk szerte hangoztatott kesergőjéhez.

Sok volt az egyházi elnevezésű bál. A beszámolókból ilyen neveket olvashattunk: Katolikus szlovákok bálja, Jezsuita növendékek bálja, Protestáns bál, Evangélikus táncestély. A két előbbihez nincs szavunk. Az a római tábor dolga. De nem mehetünk el szó nélkül a két utóbbi mellett.

Protestáns bál. Ezt a nevet történelmi nehéz idők próbáját kiállott, hitvalló ösök hősi keblére tűzte oda drága kitüntetésként a történelem keze. Lehet-e ezt a nevet a speyeri protestálók emlékének megcsúfolása nélkül báli címkének használni?

²⁵ Benedek, 1931. 314.

²⁶ Névtelen, 1932a

²⁷ Névtelen, 1932b

Evangélikus táncestély. Ez a nevünk még az előbbinél is szentebb. Szent, mert a Krisztus szent vérében való megváltottságunk és az evangéliom élésére való elkötelezettségünk drága kifejezője. Lehet-e ezt a nevet istenkáromlás nélkül báli parkettre vinni?

Mindennek immár utána vagyunk. De a jövőre nézve tán okulásra szolgálhat felemelt szavunk!²⁸

Seebach András: Ifjúsági munka a gyülekezetben

Nagyon érdekes megfigyelni, hogy időnként egyesületeinkben kitörnek a forradalmak. Van egy csoport, amely forradalmi úton akar változtatni a helyzeten és puccs árán akarja kezébe venni a vezetést. Ez a jelenség különösen a nagyobb egyesületben szokott előfordulni, melyben lekötött energiák vannak s amelyek érvényesülési teret keresnek maguknak. A mi lébényi ifjúsági egyesületünkben is megkíséreltek a nem bibliás alapon működni akarók egy puccsot. Ők a táncmulatság s a műkedvelő előadások pénzszerző vágányára szerették volna eltolni a komolyan induló munkát. Ez természetesen nem sikerült. Uralomra nem juthatván, távoztak az egyesületből. Fájdalmas volt távozásuk annál is inkább, mert a távozók kétharmadát képezték az egyesületi tagoknak. Legyünk kevesen, de igazak, mondtam, de a Bibliát a táncsal fel nem cseréljük, ha még oly kevesen maradunk is. Megmaradt az egyesületben a tagok egyharmada, vagyis az a csapat, amely megindítója volt az ifjúsági munkának. Ez volt az a mag, melyre fel lehetett építeni a keresztyén ifjúsági munkát a szó legnemesebb értelmében. A megmaradt kis csoporttal még fokozottabb tevékenységet fejtettünk ki s nyilvános vallásos és hazafias ünnepélyeket is rendeztünk.²⁹

Szász András: Széljegyzetek egy táncrendhez

Áll a farsang! Zene harsog! Táncoló párok keringenek, végig e csonka hazában . . . Miért e nagy öröm? Igen sok okunk van rá.

„Örüljetek az örülőkkel”... Igen, örülünk. Örülünk annak, hogy Isten megajándékozott bennünket az élet gyönyörű valóságával. Hogy megismertetett bennünket a munka, a szenvedés, a lemondás, a szeretetből fakadó örömök gazdag érzéseivel... Mit gondolsz? Meg tudjuk-e köszönni Isten végtelen jóságát? Vagy azt a tiszta örömet, mely gyermekünk tengerkék szeméből csillog felénk, mint a téli hegyormok hótiszta fénye.

Igen. Naponként örömmel tárjuk ki lelkünket a felcsillanó napsugárból ránk sugárzó nagy kegyelem elé... És naponként alázattal hajtjuk meg fejünket a búcsúzó nap áldó, csendes-pihentető boldogsága előtt. . . .

De ezek a naponként ismétlődő, hajnalig tartó dáridók, nem menthetők semmivel

Nem! Ne mondja senki, hogy ebből egy csomó kisembernek haszna van. Egy korhadrt erkölcsű, a háború vérgőzében sarjadt, métely s kor vonaglásai ezek a mai bálók... És ebből egyedül az ördögnek van haszna.

Testvérem! Sivatagban járó, eltikkadt vándortársam! Nagyszomjú örömvágyad hol nyer ki-elégítést? Ismerek egy forrást, melyből bőséges víz árad. A te számodra is! (...) „Aki nincs velem, ellenem van; aki nem velem takar, tékozol!” Kivel vagy? Ha Krisztussal, akkor Nála maradsz! Ha nem... Akkor eredj és tékozold el üdvösségedet...a báltermekben.³⁰

²⁸ Névtelen, 1934.

²⁹ Seebach, 1935.

³⁰ Szász, 1935. Szász András, mentshelyi kántortanító.

Névtelen: Vigyázzunk a nevünkre!

Farsang van újra. Szerte az országban megint táncra igazodnak a lábak. A farsangról is meg a táncról is mindenkinek meg lehet a maga egyéni véleménye. Meg van nekünk is. Beszélhetnénk sokat arról, hogy okos dolog-e farsangolni ebben a mai koldus, gyászos világban, amikor azt sem tudjuk, hogy mikor robban le ránk egy új világfelfordulás véresője De nem akarjuk senkire reáerőltetni a magunk véleményét. Ezeknek a dolgoknak ilyen vagy olyan megítélése, úgyszólván csak a belső önkéntes belátás alapján alakulhat ki.

Hanem igenis körömszakadtig küzdünk az ellen, hogy a farsangi táncolás báli alkalmait egyházunk megszentelt, drága neveivel jelölje akárki. Aki tudja, hogy az „evangélikus” névben benne van a Krisztus vérről szerzett váltságának evangéliuma, aki tudja, hogy a „protestáns” névben benne van hitvalló ősök halálos komolyságú vértanúküzdelme, az felháborodó megbotránkozás-sal olvashatja csak az evangélikus és protestáns bálokról szóló hírlapi, vagy egyéb tudósításokat.

Hogy milyen más névvel jelöltessenek meg ezek a bálók, azon törjük fejüket a báli rendezőségek. Mi csak a keresztyén jó ízlés, szent nevünk védelme és egyetemes egyházunk néhány éve hozott határozata nevében tiltakozunk az ellen, hogy egyházunk drága szent nevét kurjongató farsangolás megjelölésére alacsonyítsák le. Ne bántsa senki a nevünket!³¹

Névtelen: Elkerülendő példa

Báli meghívót küldött valaki mutatoul szerkesztőségünknek. Rajta rikító színekkel bohócsapkás, maskarás farsangi alakok. Felírása: A ...-i evangélikus Nőegylet álarcos jelmezestélye. Tehát megint egy lapon szereped az evangéliom és a csörgősapka. Mi pedig megint leszögezzük, hogy ilyesmit nem szabad. Még akkor sem, ha jótékony célra megy a tánc. A szeretetmunka anyagi eszközeinek előteremtéséhez Isten más módokat is adott.³²

Fábián Imre: Az aranyborjú nyomán

Május 12. Az aranyborjú nyomán. II. Móz. 32, 1–5. Ezt az örökséget Izrael népe Egyiptomból hozta ki. Egyiptom népe a borjút istenként imádta. A borjú tisztelete alapján nyomorgattak az egyiptomiak Izrael népét. A borjú tisztelete alapján akarták kiirtani. A borjúimádás tehát pusztulás, halál gondolatát ébresztette bennük. Mégis imádták, mert aranyból volt és mert táncolni lehetett alatta. Hányan eladták már aranyon a boldogságukat, üdvösségüket. Hány ember tánca lett haláltánc?³³

Névtelen: Szerkesztői üzenetek

Olvasó. Igaza van: a tánc nem lehet Isten országának eszköze. Mi nem bánjuk, ha valaki táncol. Csak ne az egyház neve alatt.³⁴

³¹ Névtelen, 1936a

³² Névtelen, 1936b

³³ Fábián, 1937.

³⁴ Névtelen, 1937c

Harmati Béla: Isten hatodik parancsolata

(...) A 6. parancsolattal kapcsolatban a kérdések egész sora vár feleletet. Helyszűke miatt ez alkalommal csak a házassági elválás és a tánc nagyon időszerű kérdéseire világítunk rá az Isten igéje fényesöröjével. (...)

Lássuk tovább mit szól Isten 6. parancsolata korunk egyik legidőszerűbb kérdéséhez: a tánchoz.

R. községben nyári délutánon népművelési bemutató volt. N. község ifjai és leányai bájos magyar táncot lejtettek. Nem volt abban semmi erkölcsellenes vagy szeméremsertő. Az egész táncbemutató nem volt több, mint mikor a fiúk és leányok fogócskát játszanak egymás közt. Azt mondtam a mellettem ülő lelkipásztornak: Ha ez volna a tánc, a keresztyén erkölcsnek eszébe sem jutna, hogy tiltakozzék ellene!

Isten 6. parancsolata tehát nem ütközik össze a táncsal, ellenben összeütközik a bűnnel. A Kiskátéból és a hegyi beszédből (Máté 5, 28.) nyilvánvaló, hogy nemcsak cselekedeteinkben, de szavainkban és gondolatainkban is tisztáknak és szemérmeseknek kell lennünk!

Kedves Testvér! Keresztyén vagy? Akkor tedd szívedre kezéd, állj az Isten színe elé és felelj: Rejt-e veszélyt magában házasságon kívül a páros, szerelmi ölelkezés, igen avagy nem? Azt csak a süketnek és a vaknak mond: hogy az ölelkező táncnak az érzékiséghez nincs köze!

Mi az Isten igéjét és a kátét nem módosíthatjuk a közhangulat és a divat szája íze szerint, hanem igenis az evangélikus közhangulatnak kell az Isten igéje és a Káté szerint módosulnia.

A táncrajongóknak azt ajánljuk: vezessenek be olyan ártatlan táncot, amelyben ölelkezés nincs s amely a keresztyén szeméremérzést nem sérti. Szemérmes ifjú és leány nem mehet túl azon a határon, hogy egyik a másik kezét illedelmesen megfogja. A mai tánc ha még nem parázñaság, de már a parázñaság kapuja és szörnyű erkölcsi süllyedésünk egyik fő okozója.

De mit jelent az a szép magyar szó: szemérmes, amelyet Kis káténk a 6. parancsolat magyarázatában használ? Szemérmes annyit jelent, hogy ártatlan, olyan, mint a kis csecsemő. Az Üdvözítő azt mondja: „Ha meg nem tértek és olyanok nem lesztek, mint a kis gyermekek, semmiképpen nem mentek be a mennyek országába!” (Máté 18, 3.)³⁵

Zászkaliczky Pál: A megkonfirmált ifjúságról

Alig van a gyülekezetnek olyan nehezen kezelhető rétege, mint az ifjúság: különösen a megkonfirmált ifjúság. (...) Minden ifjúsági munka megbukott, ahol az Isten bibliája helyett az ördögét is beengedték, vagy ahol táncmulatságokkal akarják „összetartani” az ifjúságot. Az „evangélikus” tánc istenkáromlás és nem lehet eszköz sem, sem egyházépítésben, sem pl. a reverzális-harcban. Tudok esetekről, amikor ún. „evangélikus bál”-on ismerkedett meg az evangélikus fél a másvallásúval, aki reverzalist vett a mienktől ellenünk! Ifjúsági egyesületeinknek a leghatározottabban kell állást foglalniuk ebben a kérdésben.³⁶

Szirti János: Az ifjúsági munka köréből

Az egyik ifjúsági egyesületben felmerült az a terv, hogy egy vallásos tárgyú darabot adnak elő. De jóformán ki sem alakult még a terv, amikor előállott az egyik ifjú és a következőket mondotta: „Itt nem lehet vallásos darabot előadni. Itt nem kíváncsi senki ilyesmire. Ilyennel ne is kezdjünk, mert annyi bevételünk sem lesz, hogy a kiadásokat fedezzük.” Az eredmény nem maradt el. A darabból nem lett semmi.

³⁵ Harmati, 1937.

³⁶ Zászkaliczky, 1937. Zászkaliczky Pál (1905–1962), evangélikus lelkész, esperes.

Egy héten kétszer volt bibliaóra, de azon csak ímmel-ámmal jelentek meg a tagok. A fentebb említett ifjú természetesen el sem jött. Ellenben mindig ott volt máskor. Beszélt a tagokkal, gyűjtötte bennük a tüzet. „Adjunk elő egy háromfelvonásos vígjátékot és utána tánc. Nem kell félni! Lesz bevétel és akkor legalább létezhetünk.” Ennek is volt hatása.

Hát csak ez az egy ifjú van? Csak az Istent és vallást megkerülve lehet bevételt szerezni egy ifjúsági egyesületben? A mi evangélikus népünk csak vígjátéokra kíváncsi? Csak előadásból áll az egyesületi élet? A mi ifjaink csak komolytalan vígjátékokra kaphatók? Csak a tánc adja meg az ifjúsági egyesület fenntartásának lehetőségét? Csak így lehet? Ez volna a mi evangélikus ifjúságunk? Evangélikus ifjak! Öntudatra ébredve kiáltunk oda meggyőződéssel azoknak, akiknek bomlasztó szándékaik vannak velünk szemben:

Nem! Nem! Ezerszer is nem!³⁷

Névtelen: Halálos tor

Temetés volt az egyik faluban. Az elhunyt még életében meghagyta, hogy pap helyett cigánnyal temessék. Így is történt. Temetés után pedig torra gyülekezett össze a „gyászoló” közönség. Oda-szállingózott a cigány is. Szaporán ürültek a poharak. Egyre hangosabb lett a beszéd. Néhány óra múlva pedig táncolt az egész gyásház. Még a „bánatos” özvegy is. Bőjt ide, bőjt oda, temetés ide, temetés oda – ropták a táncot. A táncból összeveszés lett s az egyik fiatal gazda meglékelte szívvel holtan maradt a csatatéren. E második temetés után már senkinek se volt kedve zenés tort tartani.

Bizony nagy hatalom az ördög!³⁸

Névtelen: Egy hittestvér

Egy hittestvér. Hosszú levelét köszönjük. Kár, hogy nevét, címét nem közölte velünk. A szóban forgó kérdés ugyanis megérdemelte volna, hogy levélben válaszoljunk. Levelére e helyen a következő megjegyzéseket tesszük. Az evangélikus egyház mint ilyen valóban nem rendez táncmulatságot, ellenben egyesek, vagy közületek rendeznek az egyház neve alatt. Meggyőződésünk, hogy a tánc nem oldja meg javunkra a reverzális kérdést. A kétnemű evangélikus ifjúság találkozója az ifjúsági egyesületekben lehetséges. Ezek vannak hivatva arra is, hogy a megkonfirmált ifjúságot az egyház közelébe gyűjtsék. Hogy írhat olyat, hogy egyháza kárára kell cselekednie? Mi nem vágyunk a máséra, csak a magunkét igyekszünk megtartani. E ponton minden egyes hívőt – önt is – nagy felelősség terhel. Erősnek kell lennie. A reverzális kérdés rendezése nem rajtunk múlik. Szeretettel köszöntjük.³⁹

Névtelen: Van-e a pénznek szaga?

A régi latin mondás azt tartotta, hogy „a pénznek nincs szaga”. Ami más szóval azt jelentené, hogy a pénznél nem fontos, honnan jön és hogyan jön. Csak az a fontos, hogy jöjjön s hozzájussunk.

Így tartják ezt ma is sokan! Nemcsak a pesti alvilág banditái között, hanem néha egyházi alakulatok jóhiszemű felszólalói ajkán is elhangzik ilyenféle megállapítás: „Minden áron pénz kell szereznünk!“

Ilyen „minden áron” való pénzszerzési igyekvésből születnek meg az egyházi bálók, amikor a harang-, torony-, templomalap pénzét, vagy a gyülekezeti jótékonykodás összegét úgy akarják összetáncolni. Kezünkbe került egyik nagy gyülekezetünk Luther Szövetségének táncestélyi megnyitója. Azt olvassuk rajta, hogy „A ...-i Ág[ostai]. Hitv[allású]. Evang[élikus] Luther Szövetség

³⁷ Szirti, 1937.

³⁸ Névtelen, 1937a

³⁹ Névtelen, 1937b

táncstélyt rendez, melyre a kívülcímzett és nagybecsű családját szeretettel meghívja a rendezőség.” A meghívó alább a következő kioktatást tartalmazza:

„A műsort tánc követi, mellyel kapcsolatban a rendezőség azzal a kérelemmel fordul a táncolni óhajtó urakhoz, hogy a hölgyeket tánc után helyükre vezetni, s az átlag három percre tartó tánc közben pedig a táncoló hölgyek elkérését mellőzni szíveskedjenek.”

Kérdezzük: megengedheti-e magának egy Ág[ostai]. Hitv[allású]. Evang[élikus]. Luther Szövetség, hogy téli jótékony akciói céljára ily módon szerezzen pénzt? Nekünk nem szabad „minden ár”-t megadni azért, hogy pénzhez juthassunk. Mert nem mindegy, hogy honnét és hogyan kerül elő az a pénz. A farizeusok az áruló Júdás 30 pénzét nem merték másra felhasználni, hanem temetőt vettek rajta. Igen is van pénz, amelyik tisztátalan és hullaszagú! Amelyikből sohasem származhatik élet! Amelyet éppen ezért az Isten gyülekezetei igénybe nem vehetnek.

Tudunk olyan egyházközségről, amely azzal bünteti hűtlen híveit, hogy hűtlenségük után se adományt, se egyházi adót nem fogad el tőlük. S tudunk olyan gyülekezetéről is, amely nem fogadott el egy hatalmas alapítványt egy olyan ember kezéből, aki erkölcstelen hadi nyereségből szerezte vagyonát.

Nem minden pénz alkalmas az Isten országa szolgálatára. Az anyaszentegyház Ura pedig tánc és bál nélkül is meg tudja nyitni a szükséges anyagi forrásokat¹⁴⁰

Gaál József: A tánc

A református testvéregyház egyik, múltkori értekezletén Dr. Ravasz László püspökkel az élen valóban evangéliumi álláspontot foglaltak el a tánc sokat vitatott egyházi megítélésében. A felszólalók megegyeztek abban, hogy az öröm Isten ajándéka, de a táncsal sok visszaélés és kísértés szokott járni. Elítélendő a hajnalig való mulatozás, mert lehetetlenné válik a vasárnap megszentelése. Megállapították, hogy az egyház intézményei a táncot munkájukban eszközül fel nem használhatják.

Ennek a bátor, úttörő állásfoglalásnak örülnünk kell. Hisszük, hogy lesznek jó gyümölcsei. Én magam is éveken át azt hittem, hogy szolid egyházi keretben: vasárnap délután 5–8 óra közö megengedhető az ifjúság táncsal egybekötött teája. Az összetartás az evangélikus ifjúság egymásra találásának az eszközét gondoltam ez összejövetelekben. Öt évi tapasztalatnak mi lett az eredménye? Egyetlen evangélikus házasság nem jött létre az itteni ismeretségekből. A fiúk nem voltak elég előzékenyek. A leányok közül sokan kiábrándulva méltatlankodtak: sohase megyek többet el. A sátán azonban kezdett jó talajra találni. Ily előzmények után hálát adok Istennek, hogy tisztán megláttatta velem, hogy az Ő akarata és engedeélye alapján e táncsal egybekötött teadélutánokat folytatni nem szabad és öt éves jubilálás után abbahagytuk.

II. Sám. 6, 14–16-ban Dávid király táncáról van szó. De hogyan táncolt? Egyedül. És ami ennél is fontosabb: az Úr színe előtt. Táncával, testi mozdulataival, örvendező ugrálásával Istennek adott hálát és Istent dicsérte.

Hol van azonban a mai nemzedék tánca az Isten dicséretétől?

Tehát a Biblia álláspontjáról a mai táncot igazolni nem lehet. Az ifjúság ha Isten akarata szerint akar találkozni és egymásra találni, az is csak Jézus lábainál és Jézus keresztyénél lehetséges. A bibliakörök, a komoly egyházi összejövetelek sok lehetőséget adnak erre. Amit a test, a vér, az ördög tanácsol: abból csak rossz származik, de amit Isten ad, mutat meg és tanácsol, az érték, igazi boldogság. I. Ján. 2, 17.⁴¹

⁴⁰ Névtelen, 1937d

⁴¹ Gaál, 1938a. A Magyarországi evangélikus keresztyén egyházegyetem névtára szerint Gaál József vallástanárként a Budai Evangélikus Egyházmegyében tevékenykedett.

Gaál József: Te vesszővel vered meg őt és lelkét a pokolból ragadod ki. Az ifjúság neveléséről.

(...) Jézus ma is korbáccsal kergeti ki az Evangéliom közösségi helyeiről azokat, kik egyesületesdit játszanak, kik ma is tánccal és effélékkel töltik a közösségi kereteket. Az idők változnak. A régi keretek és formák helyébe újak lépnek. A Szentlélek zúgása ma is hallatszik, mint valami erős szélvész a Krisztus Bárány vérében megfürdöttek számára: Imé, újjáteszek mindent a régi fundamentumon: a Krisztuson.⁴²

Névtelen: Táncoltak-e a Kánai menyegzőn?

Egyik olvasónk mindenáron vitatkozni akar velünk azon, hogy szabad-e táncolni vagy sem. „Hogyne szabadna – szegez le álláspontját – mikor Jézus is részt vett a kánai menyegzőn, pedig ott biztosan táncoltak.”

Nos, tessék bizonyítani, hogy a kánai menyegzőn csakugyan táncoltak. Erről egy szó sincs az igében. Ami pedig nincs benne, bűn azt belemagyarázni. Isten ígéje nem olyan mint a rétestészta, amelyet tetszés szerint lehet nyújtani és megtölteni.

De még ha lett volna is tánc a kánai menyegzőn, az bizonyosan egészen más lett volna, mint a mai báltermek undorító rángásai.

Különb a tánccal is úgy vagyunk, mint mindennel a világon: magában véve nem bűn. A Biblia tud olyan táncról, amely istentisztelet volt. De az ember igenis bűnné teheti a táncot s ma – tisztelet a kevés számú kivételnek – azzá is teszi.

A keresztyén ember mindent tehet, amit a Krisztus nevében Isten dicsőségére megtehet.

Kedves Olvasó! Mondd meg őszintén: amikor táncolsz, Krisztus nevében, Isten dicsőségére táncolsz-e? Ha igen, – akkor csak rajta! Táncolj!⁴³

Névtelen: Soproni evangélikus

Eleget teszünk kérésének, hogy ne magánlevélben, hanem szerkesztői üzenetben mondjuk el véleményünket a papok táncáról. Más felekezetek papjaihoz nincs közünk. Azt azonban kereken leszögezzük, hogy az evangélikus lelkész táncát súlyosan elítéljük. Igaza van: Isten ígéjének hirdetője ne foxtrotozzék. Azt a lelkészt pedig, aki a soproni licista bálon papi civilben ropta a táncot, önnel együtt kétszeresen is elítéljük.⁴⁴

Névtelen: Már megint

Mindig örülünk, ha templomépítésről adhatunk hírt. De kénytelenek vagyunk mindig felemelni tiltakozó és botránkozó szavunkat, valahányszor mulatozással akarnak valahol templomot építeni.

A Tapolcai Lapok augusztus 5-i számából való az alábbi két hír:

„A RÉVFÜLÖPI EVANGÉLIKUS PRESBITÉRIUM a nyaraló közönséggel karöltve, 1939. augusztus 5-én este fél 10 órai kezdettel, a Révfülöpön építendő evangélikus templom javára, a Hullámszálloda helyiségeiben zártkörű táncmulatságot rendez. Belépődíj személyenkint 1 pengő. Család jegy (4 személyre) 3 pengő. Meghívó igénylés és asztalfoglalás a fürdőigazgatóság irodájában.”

⁴² Gaál, 1938b 329.

⁴³ Névtelen, 1939a

⁴⁴ Névtelen, 1939b

Még különösebb a következő hír, mely a római katolikus templom javára toboroz. „A TEMPLOMÉPÍTŐ RÉVFÜLÖP. Még néhány nyár és Révfülöpön két templomban hirdetik Isten dicsőségét. A róm. kat. egyház és az evangélikus egyház hívei minden alkalmat felhasználnak, hogy a templomalapot gyarapítsák, szórakozásaikat e cél szolgálatába állítva. Augusztus 6-án, most vasárnap a révfülöpi róm. kat. egyházközség a szigeti strandfürdő elzárt parkjában rendez népiünnepélyt az építendő templom költségének fedezésére. A múlt évi siker bátorította az egyházközség vezetőségét, hogy a Fülöpszigeti népiünnepélyt újból megrendezze – délután 4 órai kezdettel.

A mulatságra a következő versben Invitálták meg a Révfülöpön nyaralókat:

Augusztusnak hatodikán
Fülöpsziget hűvös strandján
Áll a vásár, vig a tömeg
Dáridózik ifjú s öreg.

Lesz ott finom kolbász, hurka
Lacipecsenyével cékla,
Akit a szomjúság gyötör
Segít rajt a Szent János sör.

Válogathatsz a tortákban,
Diós, habos, mogyorósban.
De ha cukrosat nem szeretsz,
Ott a rábaközi pereg.

Kinek sok a bújja, gondja,
Ölje révfülöpi borba,
Kerekedjék vidám táncra,
Eltűnik a homlok ránca.

Boldog a nép nem is csoda,
Nyolcvan fillér egy vacsora.
A meleg senkit sem gyötör,
Harminchat lesz egy jeges sör.

Hát még a bor csupa mese,
Csak egy pengő lesz literje,
Másnap nem fáj fejed tőle,
Mert Kiss Sándor szüretelte.

Barca Jani híres cigány
Epedve vár a sok kislány,
A te vidám muzsikádra
Szeret a legény a lányba.

Azért minden emberfia
Siessen a dáridóba,
Legyen egy gondtalan napja
S lesz a templomnak alapja.

*

Adja Isten, hogy minél előbb álljon egymás mellett békességben szolgáljon a két révfülöpi templom. Az azonban egészen bizonyos, hogy tánccal és ivással nem szabad templomot építeni. Legálább nekünk evangélikusoknak nem. Készüljön el inkább néhány évvel később az a templom, de Isten tetszése szerint és méltó eszközökkel épüljön.

Dicséretes jószándékában senkit sem akarunk megbántani, de ezt éppen az ügy érdekében le kell szögeznünk.⁴⁵

Gaál József: A tánc

A Harangszó állást foglalt az ellen, hogy egy Balaton-menti templomépítés céljára táncmulatság útján gyűjtsenek pénzt.

Kíváncsian azonban végül tisztán és világosan megfogalmazni azt is, hogy az egyház hivatásával összeférhetetlen minden táncos összejövetel. Az egyház társadalmi programja sem állhat a sátán szolgálatában. Ezért fel kell most már számolni a Protestáns bált és a Luther szövetségi bálakat. Az egyház csak egyház lehet és evangélikus vagy protestáns nevezet alatt ne lehessen többé táncot rendezni. A református Konvent hozott is már ily értelmű határozatot és különösen Debrecen püspöke: Révész Imre⁴⁶ foglalt éles állást minden egyházi tánc ellen.

A mai táncolást a Bibliából igazolni nem lehet. Márpedig hit és lelkiismeret dolgában egyedüli zsinórmérték: a Szentírás. II. Sám. 6. 14. és 16-ban olvasunk Dávid táncáról, de ő egyedül táncolt és Isten színe előtt táncolt, tehát Isten dicsőségére táncolt. Ki merné ezt a példát alkalmazni a mai táncosokra? A tékozló fiú hazatérésének öröme volt tánc és zene az atyai házában, de ez is Isten dicsőségére szolgált, hogy az elveszett fiút hazahozta (Lukács 15, 25). A mai táncosok nem a hazatért fiú, hanem inkább az elveszett, a tékozló fiúk állapotában vannak, kik nem tértek meg Istenhez, hanem a „széles úton” járnak.

Míg a sátán biztosítani tudja az ifjúság számára ezt a „széles utat”, addig Jézus hívó szavát nem hallják meg és nem ülnek le az Ő királyi lakomájának asztalához: enni és inni az élet kenyerét és az örök életre buzogó forrásvizet. Így az ifjúság elvesz az egyház számára, mert a tékozló fiúk útja a széles út, mely a veszedelemre, a pusztulásba, a kárhózatba visz.

Egy leány bejelentette nővérének, hogy bálba megy. Mikor báli ruhájában elköszönt, nővére így szólt: „Míg te a bálban mulatsz, én térdeimen imádkozom érted, hogy Isten könyörüljön rajtad.” Pár óra múlva a leány visszatért a bálból. Nővérének imája nem hagyta többé békén. Isten Lelke kezdett munkálkodni benne. Megkapta Isten kegyelmét: elfogadta őt gyermekének s a világi örömeikért sokszoros kárpótlást adott neki.⁴⁷

Ittész Mihály: A tánc a Bibliában

A Bibliában is olvashatunk a táncról. De – figyeljük csak meg – egészen más az, amit a Biblia a táncról érdemesnek tart a megemlézésre, mint amit mi ma tudunk és mondunk a táncról. És egészen más a bibliai emberek táncja, mint a mai táncok. Más az oka és más a célja a bibliai táncoknak és egészen ritka dolog a tánc a Bibliában.

Vegyünk sorba néhány bibliai helyet. II. Mózes 15, 20. Mirjám prófétaasszony és az izraelita asszonyok táncáról olvasunk itt a Vörös-tengeren át való szabadulás nagy öröme. Nem fér szóba és semmiféle szűkre szabott keretbe az Úr szabadítása felett érzett öröm. Kitör az emberből és

⁴⁵ Névtelen, 1939c

⁴⁶ Révész Imre (1889–1967), református lelkész, a Tiszántúli református egyházkerület püspöke, történész, egyetemi tanár. 1920-ban választották debreceni lelkésszé.

⁴⁷ Gaál, 1940.

Ittész Mihály 1940-ben, 36 évesen
(Ittész János tulajdona)

táncban fejezik ezt ki. Milyen más ez az öröm, mint a farsangi öröm!

II. Mózes 32, 6. Valami ilyen farsangi örömről lehetett szó, akkor amikor a nép az aranyborjú körül játszadozott és ugrált. Az ilyen öröme és táncra ítélet az Isten felelete, mert nem egyedül neki [ti. Istennek] ad dicséretet.

Bírák 11, 34. Jefte leányának a táncában nemcsak a fiatalság öröme van, hanem az atya győzelme felett érzett örvendezés. Ezt az örömet azonban nem másokkal, mint az ő leánybarátaival fejezte ki táncban. A Biblia nem tud férfiak és nők közös táncáról.

Bírák 21, 19–23. Itt nem férfiakkal való táncról van szó, hanem az Úr ünnepnapjának ünnepi körtáncáról. Semmi esetre sem az következik ebből, hogy rendezzünk egyházi (?) bálakat és ott szerezzünk feleséget fiainknak.

I. Sámuel 18, 6. Győzelmi örömről és táncról van itt szó. Ezzel csak azt akarják kifejezni, hogy milyen nagy öröm az egész népnek, amikor Isten nyilvánvalóvá teszi azt, hogy ki az Ő választottja és a nép reménysége.

II. Sámuel 6, 14. A Biblia legvallásosabb táncáról olvasunk itt. Dávid, mint valami szent révületben, teljes erejéből táncol. Az Úr előtt mutatja be ezzel is végtelen nagy örömet azért, hogy a szövetség ládája ismét hazakerült.

Prédikátor 3, 4. Bölcs mondás ez. Feltétlenül áll a táncra. Ma jó ezt megfontolnunk, amikor olyan szomorú, ítéletes időkben élünk és mégis mindig több a táncoló ember. Jeremiás 31, 4, 12–13. De eljön majd még Isten népének is az öröme. Sión újra örvendezhet majd az Úr előtt. Ezt az örömet, boldog táncot és vigadást boldogan élvezheti majd az Úr népe, mert felépül és új életet élhet.

Máté 11, 17. Gyermekes piaci táncjátékról olvasunk. Ezt bizonyára a nagyoktól tanulták el. Gyermekes ártatlan játéka gyanánt egészen másképpen ítéljük meg a táncot, mint a felnőtteknél. A gyermekek részéről csak játék, muló valami, semmi más.

Lukács 15, 25. szerint az előbbinél fontosabb az a házi vigalom, mely a tékozló fiú visszatéréseért érzett örömet táncban fejezi ki. Ez a legnagyobb örömnél, a mennyi örömnél a példázója. Ez is mutatja, hogy minden táncnak és minden örömnél csak akkor van értelme és jogosultsága, ha azzal a mennyi örömet lehet példázni. Minden máshoz van valami köze az ördögnek és a bűnnek.

Máté 14, 6–7. A Heródiás leányának a táncra már az a fajta tánc, ami önmagáért van és ami bűnre viszi Heródes királyt. Ez a tánc legelvetemültebb formája. Rettenetes bukás az, mikor testi gyönyörökért nemcsak lelki kincseket, hanem egyenesen magát az Isten akaratát tagadja meg az ember.

„Vigázzatok és imádkozzatok, hogy kísértésbe nem essetek; mert jóllehet a lélek kész, de a test erőtelen.” (Máté 26, 4)

Ha pedig örömeitek van: „örüljétek az Úrban mindenkor; ismét mondom, örüljétek!” (Filippi 4, 4.)⁴⁸

⁴⁸ Ittész, 1940. Ittész Mihály (1904–1950), evangélikus lelkész

Dr. Malasits Gyula: A tánc orvos-szemmel

A tánc egyidős az emberrel. A vad népnek is megvan mai nap is a harci, vallási, győzelmi tánca s így volt ez minden népnél, csak a történelem folyamán változott egy kissé. A Bibliából ismeretes, hogy az Izrael népe örömtáncot járt az aranyborjú körül. A régi görögöknél már művészi színvonalon állott a tánc, náluk már betanult táncot jártak. Krisztus utáni időkben inkább a harci táncokat járták s csak a későbbi 16–17. században tudunk divatos táncokról.

A zene elterjedésével és nemzetközivé válásával ugyanaz a tánc mindenhova elterjedt; úgyhogy manapság ősi, eredeti táncát talán csak a dél-amerikai Argentína s Magyarország tartotta meg.

A háború utáni táncok többnyire amerikai eredetűek, itt a tánc alaplépése, a zene ritmusa valamely primitív népnek vagy vidéknek jellemző táncából indult ki, pl. az egyik az észak-amerikai – pálinkától részeg – dülöngélő négerektől ered, a másik az amerikai pusztákon élő tehénpásztorok vasárnapi táncát vitte diadalra rövid időre.

A magyar csárdás, a csárda szóból származik, ősrégi népi eredetű: eredetileg férfiak járták baltával, fokossal a kezükben, nem verekedési szándékból, hanem egyensúlyozás miatt, amire gyakran volt szükség. Látjuk, hogy ősi táncunkat is eleinte csak a férfiak ropták s csak később kezdték a nők is lejteni.

A régi rómaiaknál szokás volt az, hogy a társaságba járó, mulatni vágyó nők nappal 2-3 csepp terpentin olajat ittak, ettől lehetük és testük kipárolgása ibolya szagúvá vált: közvetlenül a tánc előtti napon pedig nadragulya magot fogyasztottak, hogy a szemük szép fényes legyen. (Ezen utóbbi szokás, sajnos mai napon is tartja magát nálunk is.) Hogy azután a terpentin olaj vesegyuladást okozott náluk, a nadragulya pedig vakságot, ez már másodrendű kérdés volt.

Maga a tánc túlságba víve, egészségtelen körülmények között ártalmas lehet.

Gondoljunk csak arra, hogy a tánchelyiség nagy terem, azt befűteni alig lehet, erről gyakran panaszkodnak a lányukat báloztató mamák; a bálózó nők alig hordanak valamelyes ruhát, tánc közben kimelegszenek, meleg ruha nem lévén rajtuk könnyen meghűlnek. Ne felejtsük el, hogy egy jól sikerült bálon a sokat táncoló 6-7 órát táncol egyfolytában. amit ha átszámítunk távolságra 20-30 kilométert tesz ki, sőt többet csak nem tűnik fel ilyen soknak, mert aránylag kis helyen bonyolítják le ezen távgyaloglást, zene ütemére, táncleépésben. A kimelegedett táncosok, hogy a melegtől szabaduljanak és szomjukat oltsák, hideg vagy behűtött, többnyire alkoholt is tartalmazó italt fogyasztanak, ezzel meg is hűtik magukat: amíg a cigány pihen, kimennek a táncterem melletti folyosóra – gyakran a nyitott ablakhoz állva – lehűlés céljából; itt hiába lép fel a szülő erélyesen, a gyermeke nem téríti magára kabátját, bundáját, meghűl s csak amikor borzongani kezd, akkor hagyja ott a hideg folyosót és kezdi újból a táncot; ezen kimelegedés és lehűlés egy éjszaka folyamán több ízben is végig csinálják s egyúttal megalapozzák az influenzát, tüdőgyuladást, csak nem veszik észre, mert alkohol hatása alatt állanak.

A zsúfolt bálteremben a sok ember csakhamar elfogyasztja a terem levegőjét, a dohányfüst, alkoholos ital maga is igen ártalmas az ott levőkre, úgyhogy kislevegő fulladás jelentkezik sok embernél, a gyengébbeknél pedig ájulás, fejfájás, szédülés.

Ha az ilyen ájult embert szabad levegőre visszük, csakhamar magához tér s mihamar – virtusból is – ott folytatja, ahol elhagyta; mindehhez járul az, hogy egy átdolgozott napi munka után egész éjjel fentmaradtunk, virrasztottunk, igen nagy testi munkát végeztünk egészségtelen körülmények között, szokatlan időben ettünk, ittunk, néha túl sok alkoholt fogyasztottunk. Ezen fáradalmakat eltompítja a zene hangja és az alkohol hatása s csak reggel felé érezzük a cipő nyomását, a boka fájdalmát, a fejnymást.

A hazamenetellel megint baj van. A nőket nem tudjuk eléggé begöngyölni, hogy ne fázzanak, addig az italos embernek „igen melege” van, s nem gombolja be a kabátját. Egyben mindkét nem

megegyezik: bál után mindenki igen hangosan beszél, nagy bosszúságára a békésen alvóknak s csak másnap veszi észre, hogy rekedt, garatja fáj, vagy mandulagyulladását kapott.

Ha azután hazaért az ember, akkor a legtöbb vagy holtfáradt, vagy nem józan: pedig ilyenkor kellene egy kis józan ésszel okos dolgot művelni.

Akármilyen fáradtak vagyunk, minél melegebb, majdnem forró vízben mosakodjunk meg, de tetőtől-talpig ha lehetséges fürödjünk meg igen meleg vízben, ez kitűnő ellenszere a fáradt izmoknak. Hajunkat keféljük ki, ruháinkat tegyük ki egy másik helyiségbe, hadd járja át a szabad, tiszta levegő és szabadítsa meg a dohányfüsttől. Lefekvés előtt igyunk meg 2 dl forró citromos teát. Ezzel pótoltuk a nagy vízvesztést, amit a forró bál levegő okozott s csak azután fekdüjünk le. Másnap reggel langyos vízzel mosakodjunk s hideg vízzel öblítsük le testünket, lélegezzünk mélyen, hogy ezáltal is sietessük az alkohol és dohány eltávolítását szervezetünkéből. Igunk teát sok citrommal, mert az égő gyomor savanyút kíván.

Nem akarjuk a táncot magában bűnnek bélyegezni, de az bizonyos, hogy a tánc gyakran okoz: influenzát, tüdőgyuladást, hónapokig tartó rekedtséget, lábfájdalmakat, mandulagyuladást.

A tánc gyakran előjele a züllésnek, kezdete a lelki, testi romlásnak.⁴⁹

Névtelen: Ahogy a régiek látták. Egy 1772-ből való könyv a táncról

Hogy Heródes az ő születése napján nagy festomot indított, és gazdag vatsorát szerzett a fő-embereknek, azt magán semmi véteknél nem kell tulajdonítanunk.

Valamint pedig semmi vétek se volt, hogy vatsora végén a Heródiás Leánya béperdüle a palotában, és a Királynak kedvéért, s a vendégeknek mulattságáért, a musika szó-mellett, egy mesterségesen kitanult alakosi friss tántzot jára: sőt inkább kívánnunk kellene, hogy a Keresztényeknek lakodalmi is tsak egy vatsorával, és egy tántzal végeztetnének: De midőn hajnaltól-fogva éj-félig szüntelen füstölög a konyha kúrte, és az ételben s-italban való tobzódásnak se rende nintsen, se mértéke úgy, hogy sokszor a tántzban jobban elfáradgyanak, mint sem ha napestig egy nedves szűrűn tsépletek volna; ez már valójában olly illetlenség, melyet se Heródes nem tselekedett az ő születése napján, se pedig a Heródiás Leánya el-nem követett, noha a tántznál jobb mesterséget nem tanult vala az ő rossz Anyától. Nem azért mondom ezt, mint ha a tántzot tulajdon természet szerint véteknél tartanám, és kárhozzatnám; mert a tántz minden vétek nélkül meg készülhet, ha képesen tisztességgel, és minden zabolátlan vásottságnál el-távoztatásával végeztetik; mindazonáltal valamit a Heródiás Leányának, noha tsak egygyes tántza, Keresztelő Szent Jánosnak méltatlan halálával fejesztetett-bé, úgy a mostani Világnál szokása szerint való páros tántzok lelki gyilkosságok nélkül nem egy könnyen készülnek meg. Mitsoda veszedelmet nem szenvednek a szemek, mikor a tántzosokra nagy figyelemmel, és gondolkodva függesztetnek. Mitsoda veszedelemben nintsenek a kezek, melyek a tántz-közben sokkal nagyobb szabadságot tulajdonítanak magoknak, mint a mellyet az Isten törvénye engedett nekik. Noha azért a tántzolás önnön magában nem vétek, de nagy alkalmatosság a vétekre; és ollyan veszedelmes dolog, mint aki az égő kanóttal sokat forgolódik a puska-poros edények-között. Kire nézve hejában mented magadat édes Öttsém, hogy te tsak ollyan tántzokat gyakorlasz, a holl eggyül-eggyig mind betsületes emberek és Aszszonyi állatok szoktak jelen lenni; Mert ha azok minnyájatt betsületes emberek is, de ugyan tsak nem vasból forrasztattak öszve, hanem testből állanak, mint te, gyarlók, mint te. Nem különben te se mentegsd magadat édes hugom, hogy a te tántzodon mindenkor jelen vannak a szüleid: Mert se Atyád, se Anyád a te szemednek héját szuorkkal le nem ragaszthattya, tekintetted meg nem tilthattya, gondolataidat meg nem kötheti, se závárt nem tolhat a szivedre.

⁴⁹ Malasits, 1940.

A veszedelmén kívül pedig a bolondtságát is gondold meg a tántznak: Mert miképpen a folyó vizek a keserű tengerbe úgy az élő emberek szüntelen alá-folynak, és sietnek az haláltorkába; eszesség-é pedig síppal dobbal menni az halálra? holl láttad hogy a hóhér kezébe adatott ember tántzolva mentt volna az akasztófához? és te mégis tántzolva akarsz közelíteni az halálhoz? Nem azért engedtetett nekünk ez élet, hogy azt lakodalmokban, fintározásokban, és a hegedű pöngése mellett kedvünkre mulassuk; hanem hogy penitencia tartással, és üdvességes sirásokkal szerezzünk magunknak boldog napokat a másik halhatatlan, és igaz életben. Úgy rendellyük tehát dolgunkat e számkivetésben, hogy az örök ditsőségnek Ünnepeitől, és muslikájától ki ne rekesztessünk.⁵⁰

Molnár Sándor: A nemzet és a tánc

Hitvalló evangélikus keresztyén ember sohasem tévesztheti szem elől, hogy a tánc az embernek e világi dolgai közé tartozik. Nyilvánvaló, hogy a világ egyéb cselekedeteivel együtt Isten ítélete alatt áll. Ezt annyiival inkább hangsúlyoznunk kell, mert arról ma már alig lehet szó, hogy valaki kimondottan Isten dicsőségére táncoljon. Ebből a szempontból legfeljebb az ún. liturgikus táncok jöhetnének számításba, amelyek tehát egy-egy vallási gondolatot fejeznek ki, ez azonban a keresztyénségen belül elesik, mert a keresztyének számára az ő Isten iránti hálájuk kifejezésére az Úr Jézus a táncnál sokkal tökéletesebb eszközt hagyott hátra: a szeretet által való szolgálatot.

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a tánc önmagában bűn lenne. Nem, mert mi a tánc? Bizonyos emberi érzéseknek, gondolatoknak szabályosan ismétlődő mozdulatokban való kifejezése. Lényegében tehát ugyanazt a célt szolgálja, mint a beszéd, vagy a zene stb. Ezekhez hasonlóan az ítélete is attól függ, hogy mi az a gondolat, amit kifejez és hogyan fejezi ki.

A gondolatok között a család és a nemzet állnak első helyen. Mindkettő, nagyon sok olyan mozzanatot hordoz magában, amelyben az egyéni életcélok erkölcsi feladatát, az egyéni tevékenységek erkölcsi tartalmát nyernek. Így a tánc is, ha családi vagy nemzeti vonatkozást nyer, különösen ha azok érzéseit fejezi ki erkölcsi alapot nyer, s éppoly értékes alkotásává és nevelő tényezőjévé válhat a nemzeti léleknek, mint akár az irodalom, vagy a zene. Milyen nagy érték a számunkra, hogy magyar őseink egyéni és közösségi életében egyformán helyet kapott a tánc lelket és gondolatot kifejező ereje! A lényeg az, hogy a gondolat, amely a táncban kifejezést keres, Isten igéje által megmunkált és a Szentlélektől áthatott szív gondolata legyen, akkor nem kell attól félnünk, hogy az a tánc egyéni élvezetet kereső, vagy testi bájokat fitogtató bűnös cselekmény lesz.

Természetesen, aki szeret táncolni, ha még olyan szép gondolatok vezetik is, a táncot nem szabad túlértékelni, mert akkor bálvánnyá lesz, az pedig már bűn. Senki se higgye, hogy a tánc bármilyen előnyt biztosíthat számára olyanokkal szemben, akik nem akarnak, vagy nem tudnak táncolni. Ne felejtse el senki, hogy a tánc még a legeszményibb formájában is leginkább e világ dolgai közé tartozik, s bizonyára ezért van az, hogy a leghamarabb el is múlik e földön, még a kívánsága is, s csak egy az, ami megmarad örökké: az Istennek beszéde.⁵¹

K. I.: Mulassunk?

Környékünkön egyre-másra tartják a szüreti bálakat. A búcsúi multságok két-három napig tartanak.

Meghívót nem kap senki, ki sem dobolják a tánc kezdetét. Az előre tervezett időben mégis pontosan megkezdődik. Itthon eszeveszett kurjongatás hallik: sohse halunk meg!

⁵⁰ Névtelen, 1940.

⁵¹ Molnár, 1940.

Valahol Oroszországban utolsót sóhajt egy ifjú magyar: sohse látlak szép hazám!

Apák! Van kedvetek mulatni? Amikor csizmáitokat összeverve kurjongattok, talán abban a pillanatban rogyik össze fiatok térde! Anyák! Van kedvetek elkísérni a bálba leányaitokat? Amikor benyitják a mulatóház ajtaját, falán abban a percben csukódik be fiatok szeme!

Testvérek! Van kedvetek táncolni hajnalig? Amikor letörlitek a tánc hevétől izzadt homlokotokat, talán akkor törli utoljára bátyád vagy öcséd a szemébe lassan folydogáló drága vérért! Gyermekek! Amikor szorongatod táncospárod derekát, talán akkor hullik ki édesapád markából a puská! Van kedvetek mulatni?

Azt még nem hallottam, hogy azért nem mentél volna el a bálba, mert nem tudtad a kezdetét. De azt már többször kiejtetted a szádon, hogy azért volt üres a helyed az Isten házában, mert nem hallottad a harangok hívó szavát! Mulatóház helyett: a templomba! Cigányzene helyett: orgonaszó! Tánc helyett: imádság! Háború van!

Az igaz magyar imádkozik és dolgozik!⁵²

Szabó József: Válság

Innen is, onnan is panasz hallatszik az ifjúságra. Régi ifjúsági vezetők keserű kifakadással beszélnek munkájuk csődjéről.

Egyik nagy gyülekezetünk ifjúsága azzal revolverezte lelkész vezetőjét: ha lesz tánc, lesz ifjúsági munka, ha nem, akkor nem. A lelkész nem engedhette meg e mostani időben a templom tövében a mulatgárást [sic!], szét is robbant az ifjúsági egyesület.

Az abonyi római katolikus lelkész írja: „... Hónapokon keresztül próbáltam összetartani földműves ifjúságunkat és rászorítani a komoly életszemléletre. A vége? Szemrehányás. Nem lehet száraz fával madarat fogni – ezt az ifjúsági elnök vágta szemem közé. Nekik színdarab kell. De nem népi, hanem léha operett. Nekik tánc kell. De nem népi, hanem tangó, foxtrott stb.”⁵³ Vájon hány helyen van még vagy már komoly evangéliomi alapon nyugvó és eszközökkel dolgozó ifjúsági egyesület? Tagadhatatlan, hogy ifjúsági munkánk válsággal küszködik.

Mit tegyünk? Természetes, hogy a munkát abba nem hagyhatjuk. Éppen ilyen természetes az is, hogy meg sem alkudhatunk. Az evangélikus ifjúsági egyesület csakugyan nem borkimérés, tánciskola s nem is színház. Ahol csak ezen az áron volna végezhető a munka, ott inkább szünetljen egy ideig.

Sok türelemre, hűségre, imádságra van szükség, míg a vezető egy-egy szétrebbent csoport helyére új komoly magot tud toborozni, amely aztán megkezdheti a kovász szerepét. Tudunk gyülekezetei, ahol ötször meghalt már az ifjúsági egyesület s hatodszor is feltámadt. Ne csüggedjünk hát!⁵⁴

Fias István: Válasz a Válságra

A Harangszó folyó évi március 5-i számában közölt Válság című cikk nagy hatással volt rám. Így nem tudtam ellenállni annak a belső ösztönzésnek, mely engem arra indított, hogy a fent említett cikk olvasása nyomán támadt gondolataimat – kissé talán hívatlanul, de bizonyágtétező szándékkal – papírra vessem.

Valóban sok a panasz a mai ifjúságra. Helyenként sajnos jogosan. De szabad legyen hivatkoznom az én és velem együttiek ifjúságára. Én is és mi is benne voltunk minden vezetőink és azok

⁵² K. I., 1942.

⁵³ A cikk szerzője innen vette az idézetet: Hajnalodik, 1944. 2. szám, 41.

⁵⁴ Szabó, 1944. Szabó József (1902–1986), evangélikus lelkész, irodalomtörténész, a Dunáninneni evangélikus egyházkerület püspöke.

munkája elleni lázadásban. Néha valóságos palotaforradalmakat rendeztünk. Őszintén be kell vallanom azt is, hogy éppen a táncért és tánc miatt ellenkeztünk igen sok esetben.

Most azonban nem akarok belekeveredni annak a kérdésnek tárgyalásába, hogy „Táncoljunk vagy ne táncoljunk?” Ezt a kérdést már igen sokan és sok szempontból letárgyalták, megvitatták és megvilágították.

Én ezzel kapcsolatban csak azt jegyzem meg, hogy minden idők ifjúsága szeretett táncolni. De nem az éppen divatos táncok (pl. rumba, tangó stb.) kedvéért, hanem magáért a táncért. Én hiszem, ha országunkban mindenütt csak magyar táncokat tanítanának és táncolnának, a magyar ifjúság éppen úgy szeretne táncolni, mint most. Akik pedig így távol maradnának, azok úgy is idegenek nemzetünk testén.

Mielőtt tovább mennék, leszögezem még, hogy távol áll tőlem még a gondolata is annak, hogy igazat adjak a táncsal „revolverező” ifjúsági egyesületi tagoknak és talán éppen az ő védelmükben fogtam tollat.

Tény azonban, hogy az ifjúság sokszor elleneszegül még legjobb szándékú vezetőinek is. Legtöbbször nem is meggyőződésből, csak virtusból bosszantja vezetőit. Örül neki, hogy „jól megmondogattam neki!” Ezt később nyíltan vagy titkon meg is bánják.

Bármennyire fáj is ez a vezetőnek, túl kell azonban tenni magát ezeken a fájdalmas csalódásokon.

Az ifjúság vezetése és nevelése magvető munka. Igen sokszor csak magvetés, mert e rendkívül felelősségteljes munka gyümölcsének beérését ő maga nem láthatja. Az az ifjúsági vezető, aki minden áron kedvébe jár vezetettjeinek, legtöbbször csak pillanatnyi sikereket és látszateredményt ér el, maradandót nem alkot. A jó ifjúsági vezető szemei állandóan a messze távolba tekintenek. Természetesen ez igen nehéz. A legtöbbször nem is tudják követni ezt a jövőbefűrődő tekintetet és ellene fordulnak. Ilyenkor hangzanak el a „Nem lehet száraz fával madarat fogni” kifakadások. Csüggedni mégsem szabad!

Aki ma még a magyar népi kultúra és magyarságszemlélet drága kincsét „száraz fának” tartja, holnap, esetleg egy vagy öt év múlva talán éppen ő lesz ennek gyümölcstermő és élő hajtása.

Csak egy példát. Úgy 10–15 évvel ezelőtt – városunkban elsőként – cserkészparancsnokunk elkezdte a hamisgyöngy „magyar nóták” helyett az igazgyöngy népdalokat tanítani. Bizony mi voltunk legvadabb ellenségei ennek az „újszerű” melódiáknak. Szívesebben énekeltük a „Nem vagy legény Berci” zenéjére húzott, úgy nevezett cserkésznótákat. Közönségünk is idegenkedve hallgatta parancsnokunk „újtásait”. Ha ez a kezdeti sikertelenség kedvét szegte volna jó vezetőnknek, bizony ma sokkal kevesebb apostola lenne a magyar népi kultúrának, ő a jövőbe nézett és az idő őt igazolta. Ma már az émelegős slágerek a mi gyomrunkat is elülilik, de a népdalok üdítő, kristálytiszt forrásvizéből nem győzünk betelni. Ne csüggedjünk hát!

Örülhetünk, hogy a magyar ifjúságban már mind nagyobb azoknak a tábora, akik nem „száraz fát” látnak és éreznek az igazi magyar és evangéliumi életszemléletben. Bizony ne keseredjen el az ifjúsági vezető, ha nehéz munkájának eredményét egyelőre nem látja is. Hintse csak tovább, jövőbe néző tekintettel a nemes magot. Ha ő – mint már említettem – nem látja is mindig a gyümölcs érését és a kalászba szökkenést, de a mindentudó és látó Isten látja és a jó magot vetőt megáldja, nemzetünk boldogulására. Ne csüggedjünk hát!⁵⁵

⁵⁵ Fias, 1944. Fias István, a Harangszó nyomdásza.

Irodalomjegyzék

- Balogh, Ernő (1926): „Március 15”. In: *Harangszó*. (03. 14. / 11. sz.), 81–82.
- Benedek, Vince (1931): „A mozi, a divat és a közérkölc”. In: *Harangszó*. (10. 04. / 40. sz.), 314–315.
- B. I. M. (1930): „Keresztyén ifjúsági vezetői tanfolyam és értekezlet Celldömölkön”. In: *Harangszó*. (11. 09. / 45. sz.), 350–351.
- Bolvári-Takács, Gábor (2014): *Táncosok és iskolák. Fejezetek a hazai táncművészképzés 19-20. századi intézménytörténetéből*. Budapest: Gondolat.
- Fábián, Imre (1937): „Az aranyborjú nyomán”. In: *Harangszó*. (05. 09. / 19. sz.), 153.
- Fias, István (1944): „Válasz a Válságra”. In: *Harangszó*. (03. 12. / 11. sz.), 50.
- Gaál, József (1938a): „A tánc”. In: *Harangszó*. (01. 23. / 4. sz.), 29.
- Gaál, József (1938b): „Te vesszővel vered meg őt és lelkét a pokolból ragadod ki. Az ifjúság neveléséről”. In: *Harangszó*. (10. 09. / 41. sz.), 328–329.
- Gaál, József (1940): „A tánc”. In: *Harangszó*. (01. 14. / 2. sz.), 8–9.
- Haraszi, Emil (1937): *A tánc története*. Budapest: Magyar Szemle Társaság.
- Harmati, Béla (1937): „Isten hatodik parancsolata”. In: *Harangszó*. (08. 15. / 33. sz.), 261–263.
- Ittész, Mihály (1940): „A tánc a Bibliában”. In: *Harangszó*. (01. 14. / 2. sz.), 9.
- K. I. (1942): „Mulassunk?”. In: *Harangszó*. (10. 11. / 41. sz.), 330.
- Kiss, Sándor (1931): „Régi dicsőségünk hol késel az éji homályban?”. In: *Harangszó*. (02. 08. / 6. sz.), 42–43.
- Magassy, Sándor (1929): „A tánc”. In: *Harangszó*. (01. 06. / 2. sz.), 10–11.
- Malasits, Gyula (1940): „A tánc orvos szemmel”. In: *Harangszó*. (01. 14. / 2. sz.), 10.
- Molnár, Sándor (1940): „A nemzet és a tánc”. In: *Harangszó*. (01. 21. / 3. sz.), 16.
- MRT (1923): *Magyarországi rendeletek tára*. Budapest: Magyar Királyi Belügyminisztérium.
- Névtelen, (1922a): „Karcolatok a hétről”. In: *Harangszó*. (03. 05. / 10. sz.), 84.
- Névtelen, (1922b): „Pécsett tilos az újmódi tánc”. In: *Harangszó*. (03. 26. / 13. sz.), 112.
- Névtelen, (1922c): „Mozgalom az erkölcstelen táncok ellen”. In: *Harangszó*. (02. 12. / 7. sz.), 63.
- Névtelen, (1922d): „Ceglédén betiltották a shimmyt”. In: *Harangszó*. (03. 05. / 10. sz.), 87.
- Névtelen, (1923a): „Cím nélkül”. In: *Harangszó*. (10. 07. / 41. sz.), 304.
- Névtelen, (1923b): „Karcolatok a hétről”. In: *Harangszó*. (01. 28. / 5. sz.), 36.
- Névtelen, (1924a): „Karcolatok a hétről”. In: *Harangszó*. (11. 23. / 48. sz.), 365.
- Névtelen, (1924b): „Cím nélkül”. In: *Harangszó*. (08. 24. / 34–35. sz.), 261.
- Névtelen, (1926a): „Karcolatok a hétről”. In: *Harangszó*. (02. 21. / 8. sz.), 61.
- Névtelen, (1926b): „Karcolatok a hétről”. In: *Harangszó*. (04. 25. / 17. sz.), 140.
- Névtelen, (1926c): „Szeptember”. In: *Harangszó*. (09. 12. / 37. sz.), 305–306.
- Névtelen, (1928): „Karcolatok a hétről”. In: *Harangszó*. (02. 12. / 7. sz.), 53.
- Névtelen, (1929): „A metodisták és a tánc”. In: *Harangszó*. (03. 17. / 12. sz.), 96.
- Névtelen, (1932a): „Táncoló jótékonyosság”. In: *Harangszó*. (02. 07. / 6. sz.), 46–47.
- Névtelen, (1932b): „Szórakozásoktól, amelyek kísértésbe hozna”. In: *Harangszó*. (10. 09. / 41. sz.), 329.
- Névtelen, (1934): „Farsangi utóhang”. In: *Harangszó*. (02. 18. / 8. sz.), 61–62.
- Névtelen, (1936a): „Vigyázzunk a nevünkre!”. In: *Harangszó*. (01. 12. / 3. sz.), 17.
- Névtelen, (1936b): „Elkerülő példák”. In: *Harangszó*. (02. 09. / 7. sz.), 55.
- Névtelen, (1937a): „Halálos tor”. In: *Harangszó*. (03. 07. / 10. sz.), 77.
- Névtelen, (1937b): „Egy hittestvér”. In: *Harangszó*. (11. 21. / 47. sz.), 378–379.
- Névtelen, (1937c): „Szerkesztői üzenetek”. In: *Harangszó*. (12. 05. / 49. sz.), 395.

- Névtelen, (1937d): „Van-e a pénznek szaga?”. In: *Harangszó*. (11. 14. / 46. sz.), 365.
 Névtelen, (1939a): „Táncoltak-e a kánai menyegzőn?”. In: *Harangszó*. (01. 22. / 4. sz.), 30.
 Névtelen, (1939b): „Soproni evangélikus”. In: *Harangszó*. (02. 26. / 9. sz.), 70.
 Névtelen, (1939c): „Már megint”. In: *Harangszó*. (08. 13. / 33. sz.), 265–266.
 Névtelen, (1940): „Ahogy a régiek látták. Egy 1772-ből való könyv a táncról”. In: *Harangszó*. (01. 14. / 2. sz.), 9.
 Novák, Gyula (1914): „A magyar farsang”. In: *Harangszó*. (02. 08. / 16. sz.), 123–124.
 Seebach, András (1935): „Ifjúsági munka a gyülekezetben”. In: *Harangszó*. (01. 20. / 4. sz.), 27.
 Szabó, József (1944): „Válság”. In: *Harangszó*. (03. 05. / 10. sz.), 45.
 Szász András (1935): „Széljegyzetek egy táncrendhez”. In: *Harangszó*. (01. 27. / 5. sz.), 37.
 Szirti, János (1937): „Az ifjúsági munka köréből”. In: *Harangszó*. (01. 17. / 3. sz.), 20.
 Toma, Pál (1918): „A közönség köréből”. In: *Harangszó*. (10. 05. / 26. sz.), 208.
 Zászkaliczky, Pál (1937): „A megkonfirmált ifjúságról”. In: *Harangszó*. (05. 09. / 19. sz.), 151–152.

Elektronikus hivatkozások

- Vámos, Eszter (2018): Dübörgő húszas évek Trianon után? Jazz és modern táncok az 1920-as évek Magyarországon
 ÚJKOR.HU - A VELÜNK ÉLŐ TÖRTÉNELEM 2018 <http://ujkor.hu/content/duborgo-huszas-evек-trianon-utan-jazz-es-modern-tancok-az-1920-evек-magyarorszag-an>

Zomboryné B. Rozália

Szemelvények Győry Aranka, a Budapesti (Deák téri) Evangélikus Leánygimnázium tanárnőjének emlékiratából*

Az 1945 előtti idők...

(...) Még jobban mulattunk az iskola farsangi bálján. Ez volt az iskola legnagyobb társadalmi eseménye. A tanulók közül csak a két legfelsőbb osztály jelenhetett meg a bálon... A Deák téri dísztermünkben folyt a tánc... Mikor az est hangulata emelkedni kezdett, néhányan a fiatal tanárok és az érettségiző nagylányok közül átvonultunk a tanári szobába. Az iskolai lemezjátszóra kitűnő tánclemezeket tettek fel, és kialakult egy kis mellék-bál ebben a zárt körben. A nagylányok közt akadtak már társaséletem élő fiatal hölgyek, titkos menyasszonyok, akik elfogulatlanul, sőt egyesek némi blázirtsággal mozogtak tanáraik társaságában. Igaz, hogy mi meg olyan fiatalok voltunk még, hogy a táncos fiatalemberek nehezen akarták elhinni tanár-voltunkat. Ránk csodálkoztak: „Maga tanár? Úgyse hisszük el! Ne meséljen ilyet!” – és a lányokhoz fordultak igazolásért.” (...)

Evangélikus bál, 1937. (Schäffer Gy. fotószalon és fotóriport iroda, másolat)

* A forrás lelőhelye: Budapest, Evangélikus Országos Levéltár, Győry Aranka hagyatéka, Kor és élet. Győry Aranka (1907–2000), magyar-latín-művészettörténet szakos tanár, Budapesti (Deák téri) Evangélikus Leánygimnázium.

Táncmulatság a Luther Otthonban: Bánkuty¹ ebben az évben (1939/40.) kezdett a Luther Otthonnal közös táncmulatságokat szervezni, hogy az evangélikus ifjúságot összehozzák. (A Luther Otthon az evangélikus főiskolás fiúk otthona volt.) Így akarták a vegyes házasságoknak elejét venni. A VII. és VIII. osztályos nagyobb lányok esetében magam is pártoltam a tervet...²

Zárójelben nevezném meg, hogy a Bánkuty-féle rendezés egyik jellemző pontja volt, hogy a Luther Otthon meghívói nem szóltak minden evangélikus kislánynak, hanem csak az úgynevezett „Jó családok” gyermekeinek. (...)

A Budapesti Evangélikus Leánygimnázium tanulói által előadott élőképek, gimnasztikagyakorlatok (Hauzer Henriette tanárnő betanítása)

Iskolai társasélet: Kezdték ellaposodni. Évente egyszer-kétszer megrendezték a fasori kollégáinkkal az összejövetelt... A férkollégák nagy része „első generáció” volt, csúnyán evett, a kést és a villát marokra fogta. Nem tudtak miről beszélgetni, a legunalmasabb kérdéseket tették fel. „Milyen tárgyakat tanít? Fog idén érettségiztetni?” stb. Ha pedig a bortól kissé megmelegedtek, utálatosan kétértelmű viccelődést engedtek meg maguknak. A társaság zöme elsomorítóan szürke és nívótlan volt. (...)

Bánkutyéknál minden évben rendeztek az igazgató születésnapján egy márciusi virslis-sörös délelőtti, de ez sem tartozott a társas élvezetek közé. Ruttkay-Mikláián Gyula³ mondotta egyszer

¹ Bánkuty Dezső (1887–1960) a Budapesti Evangélikus Leánygimnázium igazgatója (1926–1946), magyar-német-latin szakos tanár. Nevének magyarosítása után a nevét néhány évig Bánkúti alakban használta.

² A Luther Otthon történetéhez (Zomboryné B. Rozália írása): „Kedveltek voltak táncnal egybekötött teadélutánok, amelyek »sok leányos evangélikus úri családot vonzottak az intézet falai közé, amelyek viszont maguk is szívesen látták vendégül a Luther Otthon ifjúságát.« Az 1930-as években évi 1–2 alkalommal jöttek össze a vendiákok találkozóra »jórészt hitvestársaikkal, kedélyes vacsora keretében az intézet falai között.« Közülük számosan a Luther Szövetség vezetőségének tagjai és más evangélikus intézmények tisztségviselői is voltak: »Kuthy Dezső igazgató igazgatósága idején lettek egyre gyakoribbak ezek a táncos összejövetelek, ötőrai teák. Minden itt lakóval törődött, egy-egy dossziét nyitott minden egyetemistának, levelezett a szülőikkel, az volt az elve, hogy az itt lakók közül kerülhetnek ki az egyházi élet képviselői.« (Giczi Magdolna titkárnő szóbeli visszaemlékezései (1940–1993 között Kuthy Dezső püspöktől Szabik Imre püspökig szolgált). Feljegyezte Czenhe Miklós igazgató, Evangélikus Országos Levéltár, 2006. október 2.)

³ Ruttkay-Mikláián Gyula, (?–?) evangélikus lelkész, püspöki titkár, hitoktató

ezekről az összejövetelekről: „Minden évben eljövök, hogy megfigyeljem, mennyit öregedtek tavaly óta.” Cinikus megjegyzés volt, de más célja valóban nemigen lehetett a kényszeredett sörözésnek.⁴ (...)

Kezdő tanár koromban, mikor olyan feledhetetlenül jól mulattunk a gimnázium termeiben, még megfelelt az iskola. A 40-es években, amint a Bánkuty lányok⁵ is a táncosok közé kerültek, már vagy valamelyik klub termét bérelte ki az igazgató, utóbb már a Gellért Szállóban rendezte a bálakat.⁶

A Budapesti Evangélikus Leánygimnázium tanulói által előadott élőképek, gimnasztikagyakorlatok (Hauzer Henriette tanárnő betanítása)

Az 1945 utáni idők...

Rempert⁷ nagy megértéssel foglalkozott a gyerekekkel is. Igazgatása alatt gyakran rendezett a leányoknak táncesteket, pártolta, ha előadásokat tartottunk a gyerekek közreműködésével. Fűtési nehézségek miatt az első évben bizony „fagyos lékkörben” folytak ezek a táncestek, de a leányokat ez nem zavarta... (...)

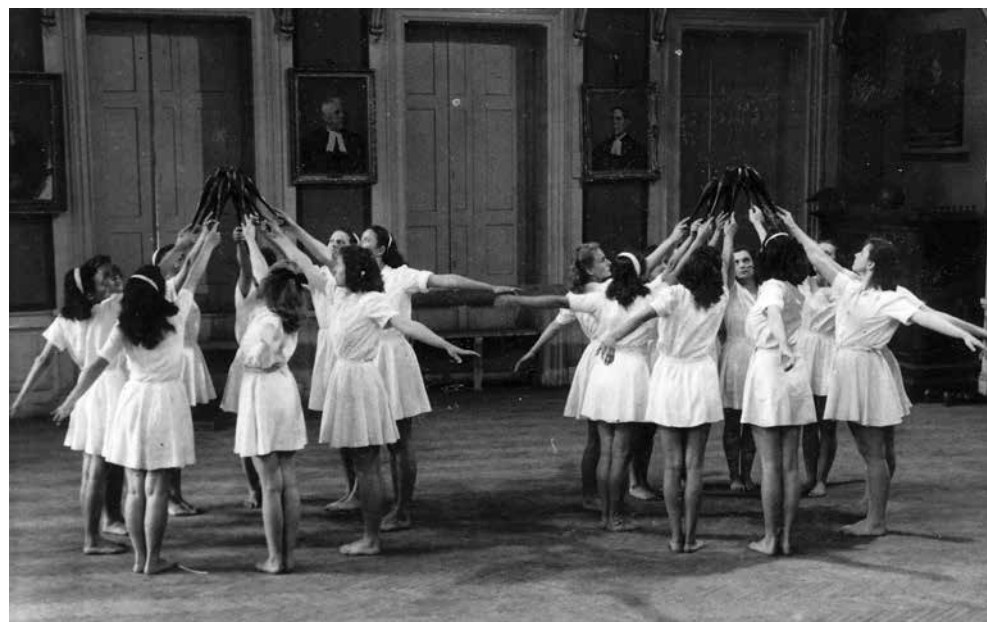
Iskolánkban, minden erőfeszítésünk ellenére szintén elvadultak a társas összejövetelek. Vége lett a várva várt, hangulatos iskolai báloknak, amikor művelt emberekhez méltóan mulatott ifjúságunk. A szerephez és szórakozáshoz jutott plebs kitenyészette a „jampeceket”. Ezek abban lelték örömeiket, hogy megzavarták, elrontották a jó nevelésű fiatalok mulatságát. Dísztermünkben pl. vödörrel homokot hordtak és ott szétszórták, a villanyórán zárlatot idéztek elő, a sötétben vad üvöltözéssel rémítették a közönséget. A testület férfitagjai kénytelek voltak a kidobóember faladatát vállalni. De hiába álltak őrt a kapunál, mindig akadtak, akik valami módon be tudtak surranni. Előfordult, hogy egyházi udvarra nyíló kis ajtót feltörték, és úgy hatoltak be az épületbe.

⁴ A Napló 37. oldalán.

⁵ Az egyik lánya, Bánkuty Judit 1952-ig az iskolában tanított.

⁶ A Napló 54. oldalán.

⁷ Rempert Elek, (1895–1984) a Budapesti Evangélikus Leánygimnázium igazgatója, magyar-latin szakos tanár.

A Budapesti Evangélikus Leánygimnázium tanulói által előadott élőképek, gimnasztikagyakorlatok (Hauzer Henriette tanárnő betanítása)

A teremben itt-ott már nyugodtan csókolózó párokat is lehetett találni, – ezek kívülről jött ismeretlenek voltak, akik meghallották, hogy itt táncolni lehet. A figyelmeztetésre szemtelenül vigyorogtak, legfeljebb a rendőrséggel való fenyegetőzés hatott ideig-óráig rájuk. (...)

Nemcsak tájékoztatásunkat, ún. művelődésünket, hanem szórakoztatásainkat is felsőbb helyről irányították. Mivel tudvalévőleg a kapitalizmusban nem fejlődhetek ki társas hajlama-

A Budapesti Evangélikus Leánygimnázium tanulói által előadott élőképek, gimnasztikagyakorlatok (Hauzer Henriette tanárnő betanítása)

ink, most nekiláttak a hiányok pótlásának. Két-két iskola vagy egy nagyobb körzet pedagógusai ismerkedési esteket rendeztek. Megjelenésünk a korabeli szóhasználat szerint „nem volt kötelező, de ajánlatos.” Emberek, akiknek semmi közük nem volt egymáshoz, és ezen változtatni sem kívántak, kénytelek voltak összecsoárdulni, ismerkedni, beszélgetni, különféle nemszeretem műsorokat végig bosszankodni. Egy-egy ilyen műsor azt a benyomást keltette, hogy már nem is

Magyarországon vagyunk, hanem a Szovjetunióban. Szovjet mozgalmi dalokat hallottunk, szovjet regényeket elemeztünk velünk, orosz táncokat lejtettek előttünk. (...)

Sztálinnak valamelyik születésnapjára Hauzer Heni⁸ betanított a gyerekeknek egy táncszámot: az utolsó figura az volt, hogy a csoport Sztálin arcképe előtt térdre borult. Mondanom sem kell, hogy gyerekek halálra nevték magukat a próbákon, de ilyesmi mégiscsak túlzás volt az egyházi iskolában.

(A dokumentumot közlésezi: Zombory B. Rozália)

A Budapesti Evangélikus Leánygimnázium tanulói által előadott élőképek, gimnasztikagyakorlatok (Hauzer Henriette tanárnő betanítása)

⁸ Abád Józsefné, Hauzer/Hauzer Henriette (1922–1992), testnevelés szakos tanár, Budapesti Evangélikus Leánygimnázium. A BEL 1952-ben való megszűnése után a Testnevelési Főiskolán tanított.

Abdulwahab Nadia

Bepillantás a Magyar Állami Népi Együttes plakátgyűjteményébe

A Hagyományok Háza Folklor Archívumához tartozik a Magyar Állami Népi Együttes (MÁNE) gyűjteménye, amely a Magyar Állami Népi Együttes múltjáról őriz fontos dokumentumokat.

Az archívum a több, mint ötezer képből álló fotógyűjtemény, a hatalmas mozgókép anyag, a könyvek, sajtódokumentumok, színlapok és egyéb kisnyomtatványok mellett, egy nemrég restaurált és digitalizált plakátgyűjteménnyel is rendelkezik.

A gyűjtemény része az alábbiakban látható két plakát. Az első, a több ezer előadást megért – itthon és a világ minden táján zajos sikert arató – Ecseri lakodalmasnak (nem csak a MÁNE, de a magyar színpadi tánc történet egyik ikonikus előadásának) az 1952-es filmváltozatához készült. A második, egy, a magyar tánc történet szintén fontos, korszakalkotó alkotásának, a Kisbojtárnak az előadásplakátja.

Jelen írással egy rövid, ízelítő időutazást teszünk a két plakát segítségével a MÁNE történetébe.

1. Ecseri lakodalmas

Egy álom

„Koreográfus vagyok, szeretem a táncot. A tánc minden fajtája érdekel, de csak a néptánc foglalkozom igazán. (...) Az mindnyájunk előtt világos, hogy a népművészet olyan érték, amely – bár régi időkben született – ma is hatni tud. (...) A kérdés minden koreográfus előtt az: hogyan használjuk fel? – tette fel a kérdést Rábai Miklós. Ezt követően összeszedte a kor fantasztikus kutatóit, zeneszerzőit, zenészeit, balettmeisterit, díszlet- és jelmeztervezőit. Majd a lehető legkülönbözőbb háttérű, különféle helyekről verbuvált és a szakértő gárda kezei alatt kiképzett táncosokkal, zenészekkel, a Magyar Állami Népi Együttesben eltöltött éveit alatt elméletben és gyakorlatban egyaránt válaszokat is megfogalmazott erre a kérdésre.

Álmodott egy nagyot.

Az új színpadi műfaj

„Arra törekszünk, hogy létrehozzuk a dráma, zene, képzőművészet és tánc tökéletes színház ötvözetét.”² Ez az álom sikerült is, mint ahogy Zórándi Mária írja, egy új színpadi műfaj született meg Rábai Miklós keze között: „Színpadi néptáncművészetünk történetében Rábai elsősorban a népszokásokat kórussal, zenével és táncsal megjelenítő, jó színpadi érzékkel és idillikus hangvétellel komponált műveivel (Ecseri lakodalmas, Fonó, Szüret), valamint táncjátékaival (Kisbojtár) új műfajt teremtett”³

¹ Rábai, 1973.

² Rábai, 1973.

³ Zórándi, 2009.

Rábai, saját magát elsődlegesen a hagyomány „újrafelhasználói” körébe sorolja, akik szerint: „igaz, hogy régi társadalmak születtek, de a hagyomány a régi társadalmakban is változott. Ez a változás nem halált, hanem életet jelent, változzék tehát úgy a hagyomány, hogy hatni tudjon most is a ma életére. Ha régi módon nem alkalmas, alapjait és értékét megtartva változtassunk rajta.”⁴

Az Ecseri lakodalmasnak a „népi életképek” nevet adta, mely „az alapul vett szokásanyagba ágyazva kicsi cselekményfonalra fűzött táncok sora, szép kompozícióban, még ragaszkodva a hagyományokhoz”⁵

Tudomány és művészet kéz a kézben

Mint Maácz László könyvéből kiderül, az Ecseri lakodalmas létrejöttét – mint Rábai minden munkáját – alapos kutatómunka előzte meg: „Az Ecseri lakodalmas keletkezéséről szólva mindekelőtt érdemes rögzíteni, hogy közvetlenül a kompozíció születése előtt egy-két évvel a Néptudományi Intézet (az Egyetemi Néprajzi Intézet elődje) kutatásokat folytatott a Pest megyei Ecseren. Lehet, ez volt az első vállalkozás a néptáncutatásban, amikor úgynevezett komplex brigádokat alakítottak ki a különböző gyűjtési részfeladatok sokoldalú és egyidejű elvégzésére.”⁶

Reflektorfénybe került Ecser, egyrészt a kutatások, majd még inkább az Ecseri lakodalmas hatalmas sikere és népszerűsége által. Az Állami Népi Együttes előadása után nemcsak az érdeklődés nőtt meg a település iránt, de az ecseriekre magukra is ösztönzőleg hatott saját hagyományaik bemutatásának sikertörténete. Ahogyan Eitler Ágnes tanulmányában kifejti: „Ecser a lakodalom szokásának színpadra állításával az 1950-es évek első felében került fel az ország »hagyományterképére«. Az Állami Népi Együttes által színpadra állított Ecseri lakodalmas (1951) koreográfiájának sikere ösztönözte a helyi hagyományok színpadra vitelét célzó szervezőmunkát, valamint jelentős szerepet játszott abban, hogy a közösség önreprzentációjának középpontjába a lakodalmas bemutatása került.”⁷

A színpadon is túl

A helyi lakodalmi szokások népszerűsége kiterjedt Ecser határain túlra is, mint a korabeli egyik filmhíradóból kiderül, az Ecseri lakodalmas annyira bevonult a köztudatba, hogy még Budapest hetedik kerületében is tartottak egy lakodalmat Ecser módra!⁸

Az itt látható plakát, a mű 1952-ben megfilmesített verziójához készült, melynek rendezője Kalmár László, forgatókönyvírója Banovich Tamás, zeneszerzője Maros Rudolf, operatőre Badal János volt. Az Ecseri lakodalmas jelmezeit – mint a legtöbb Rábai műnél – Mallász Gitta tervezte. A Néprajzi Múzeum új, időszaki kiállításán látható is egy, az Ecseri lakodalmas koreográfiához készült női öltözet: <https://www.neprajz.hu/kiallitasok/idoszaki/2023/zarvatermo---uj-idoszaki-kiallitas-a-neprajzi-muzeumban.html>

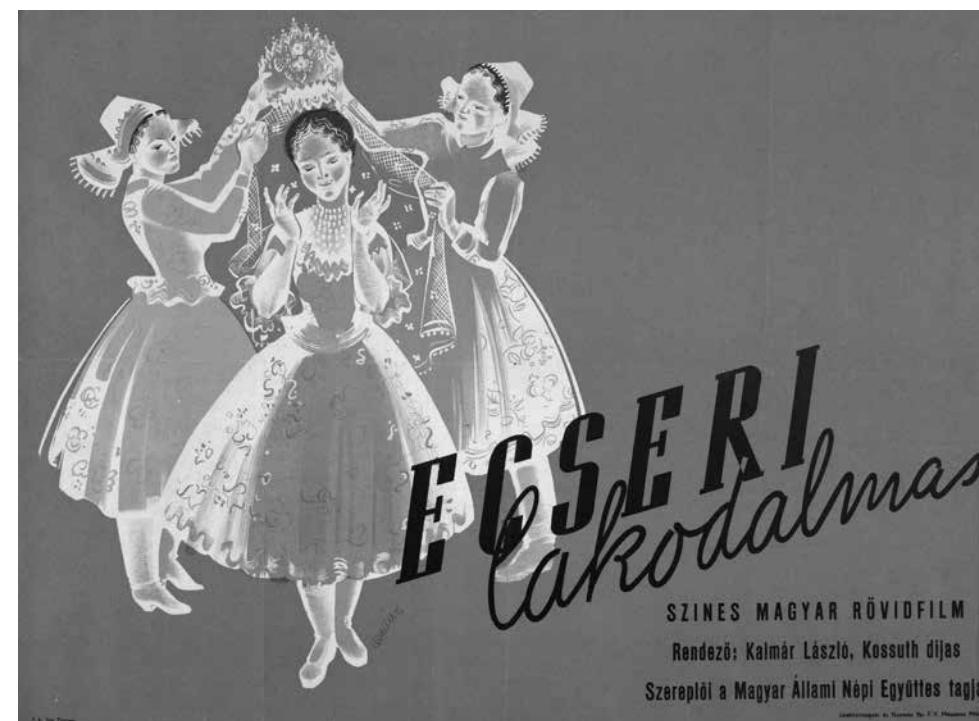
⁴ Rábai, 1973.

⁵ Rábai, 1973.

⁶ Maácz, 1984. Megjegyzés: A tánc történetben egyelőre még nem tudományosan bizonyított tény, hogy valóban ez volt az első ilyen jellegű vállalkozás.

⁷ Eitler, 2019.

⁸ <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=14533>

2. Kisbojtár

A mű

„A viták máris megindultak körülötte. Elsősorban a szakmabeliek között. Táncművészek, koreográfusok, néprajzolóok hevesen és szenvedélyesen cáfolják egymást, vannak, akik teljesen elhibázzottnak tartják, mások nagy, komoly előrelépésnek.”⁹ És hogy miről is van szó? A Magyar Állami Népi Együttes három felvonásos Kisbojtár című táncjátékáról.

Egy mese a színpadon. Kisbojtár és Kata szeretik egymást. A rablóvezér szerelmes lesz Katába, bandájával elrabolja a lányt. Kisbojtár három szövetségessel, egy medvével, egy nyúllal és egy lóval utánuk megy, legyőzi a rablóvezért és kiszabadítja a lányt. A mese írója: Varjasi Rezső, zeneszerző: Gulyás László, koreográfus: Rábai Miklós, díszlettervező: Fülöp Zoltán, jelmeztervező pedig Mallász Gitta.

A Rábai-féle álom, létrehozni „a dráma, zene, képzőművészet és tánc tökéletes színházi ötvözetét”¹⁰, ezzel az előadással a következő szintre lépett. Ahogy Varjasi Tibor, a mese írója megfogalmazza: „Láttam, hogy a tánckar tovább akar lépni. Ezért úgy gondoltam, hogy a fejlődés biztosítása érdekében nagy szerepe van a cselekménynek. Sok száz népmesét olvastam el, mielőtt hozzáfogtam a kisbojtár szövegének megírásához. Sokat és alaposan vitatkoztunk Rábai Miklóssal és Gulyás Lászlóval, hogy tánc, zene és mese egyetlen elképzeléssé forrjon össze.”¹¹

⁹ Kuczka, 1956.

¹⁰ Rábai, 1973.

¹¹ Cs. Gy., 1956.

Lelkes nézők, fanyalgó kritikusok

A bemutató utáni szakmai viták pont ennek, a Varjasi Tibor által említett „összművészeti alkotásnak”, a tánc, zene és mese egységének a meg-, vagy meg nem létevel foglalkoztak. Több írásban előkerült az a teoretikus kérdés, hogy mire alkalmas egyáltalán a néptánc hagyományos formanyelve, valamint, ha más formanyelvhez nyúl az alkotó, azt hogyan és miként teszi, vagy kellene, hogy tegye.

A kritikusok közül bár sokan fanyalogtak, a nézők ugyanakkor kitörő örömmel, „hosszan tartó, lelkes tapssal”¹² fogadták az előadást.

A negatív kritikák ellenére, abban a szakma is egységes álláspontot képviselt, hogy a Kisbojtár egy új korszak, új műfaj születésének kezdetét jelenti és ennyiben mindenképpen tánc történeti jelentőségű, korszakalkotó műről van szó. Ahogy Vitányi Iván írja: „Nézetem szerint Rábai Miklós jól tette, helyesen tette, amikor a táncjáték nagy fájába akasztotta fejszét. Jól tette, még akkor is, ha nem sikerült ugyanolyan vitathatatlan tökéletességgel, mint az Ecseri lakodalmas vagy a Fonó (amelyeket különben bemutatásukkor szintén vitattak). Nyugodtan leszögezhetjük: aki azt kívánja, hogy magyar néptáncon alapuló táncdrámához csak az fogjon hozzá, aki tökéleteset tud alkotni – az örök időre elodázza e műfaj megszületését. Éppen ezért kétszeresen dicsérendő Rábai Miklós, műve éppen ezért nemcsak jól sikerült alkotás, de merész és elismerésre méltó tett is. Mindenesetre jóval hasznosabb, hogy ez az alkotás megszületett, mintha ez nem történt volna meg, jóval hasznosabb, hogy az elméletileg évek óta vitatott néptáncdráma megvalósult, mintha ma is csak elvben vitatkoznának róla; helyesebb, hogy alkotója a Kisbojtárt művé érlelte s nem egy kötet esztétikai elmefuttatást írt műfajáról. Így fog előrehaladni néptáncművészetünk.”¹³ „Minden jó, ha a vége jó – mondja a közmondás és valahogy ezzel az érzéssel áll fel a néző is a Kisbojtár bemutatója után.”¹⁴

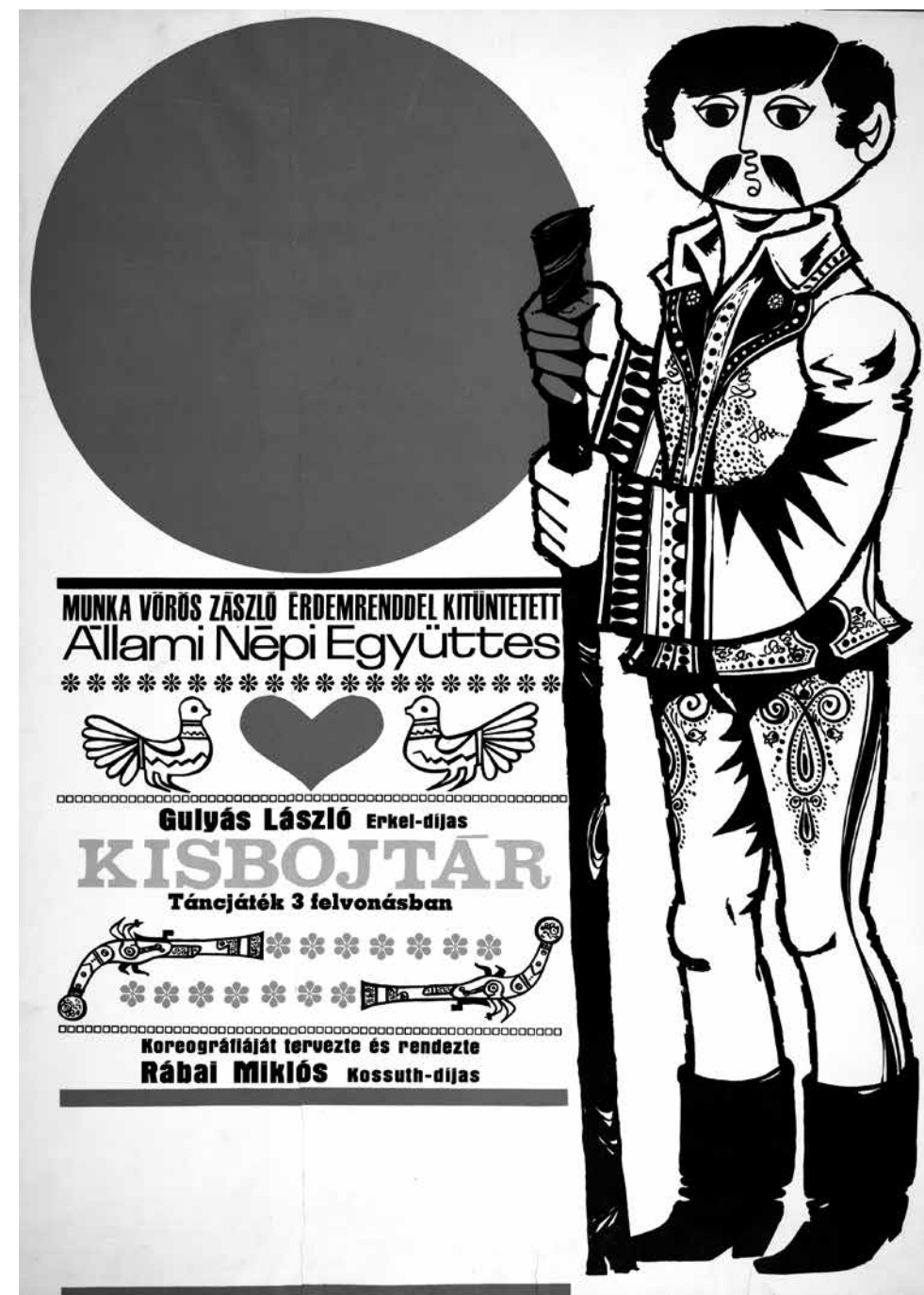
Irodalomjegyzék

- Cs. Gy. (1956): „A Kisbojtár próbáján”. In: *Művelt Nép*. (02. 26. / 9. sz.) 5.
- Eitler, Ágnes (2019): „Egy örökségtörténelem története és kontextualizációs lehetőségei. Az Ecseri lakodalmas”. In: *Magyar, Zoltán (szerk.): ETHNO-LORE: A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének évkönyve. Örökség, globalizáció és lokálitás, XXXVI.* 51–79.
- Kuczka, Péter (1956): „Kisbojtár”. In: *Nők Lapja*. (03.15.) 17.
- Maácz, László (1984): „Találkozások a táncsal IV”. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 21–48.
- Rábai, Miklós (1973): „Az én ars poéticám”. In: *Korunk*. (7. sz.), 1035–1038.
- Vitányi, Iván (1956): „Kisbojtár”. In: *Új Hang*. (3–4. sz.), 63–64.
- Vitányi, János (1956): „Kisbojtár, Az Állami Népi Együttes bemutatója”. In: *Színház és mozi*. (03. 09.) 15.
- Zórándi, Mária (2014): *A bartóki út: pályaképek a színpadi néptáncművészet 20. századi történetéből*. Budapest: MTF.

¹² Kuczka, 1956.

¹³ Vitányi, 1956.

¹⁴ Vitányi, 1956.

Carl Andresen

A késő ókori tánc bírálata az ókeresztény egyházban I.*

A hivatalos egyház elutasítása

Egy hivatásos keresztény táncos ugyanolyan elképzelhetetlen dolog volt az ókori kereszténység számára, mint egy keresztény színész. A legrégebbi római egyházi rendtartás (Kr. u. 220 körül) mindkettőt a keresztények számára tiltott foglalkozások közé sorolja.¹ A spanyolországi Elvirai zsinat (305) kizárja a pantomimusokat, azaz a mimus-táncosokat² az egyházi közösségből.³ A negyedik század közepe táján egy kis-ázsiai zsinat általánosságban megtiltotta minden kereszténynek a táncot.⁴ Egy ugyanebből az időszakból származó szíriai egyházi rendeletnek a táncművekre vonatkozó rendelkezéseit kiterjeszti a tanítványaikra is.⁵ Minden hivatalos gyülekezeti közleményben felvetődik az alternatíva: a táncos vagy feladja korábbi tevékenységét, vagy el kell utasítani a gyülekezetbe való felvételi kérelmét.⁶ A kereszttség szentségének kérése csak közvetlen életveszély esetén adható meg.

Az egyházatyák azonos nézeten vannak a tánc megítélésével kapcsolatban.⁷ Tertullianustól kezdve (200 körül) mindannyian nem keresztény cselekedetként ítélik el a táncot. Egyikük sem tartja tulajdonképpen szükségesnek, hogy külön írást szenteljen a kérdésnek – ami egyértelmű jele annak, hogy a táncról alkotott álláspont nem jelentett számukra „problémát”. Polemikus támadásaik a tánc ellen kezdetben a pogányság általános kritikájának kontextusában jelennek meg. Először a negyedik században, a kereszténység tömeges térhódításával változik meg a kép.

* A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Die Kritik der Alten Kirche am Tanz der Spätantike. In: Friedrich Heyer (szerk.): Der Tanz in der modernen Gesellschaft. Hamburg, 1958. 139–168. A fordítást több részletben, a következő számokban közöljük.

¹ Hippolytus can. 11.4., Funk, 1905. II. 107.

² A nyelvi lektor megjegyzése: az eredeti szövegben a balett-táncosokat (Ballettänzer) kifejezés szerepel.

³ Elvirai zsinat, can. 62., Mansi, 1759–1798. II. 16

⁴ Laodikeia zsinat can. 53., Mansi, 1759–1798. II. 571f. Megjegyzés: „Arról, hogy a keresztény ember ne táncoljon Ha keresztény ember lakodalomba megy, ne ugrabugráljon, és ne táncoljon, hanem illő és keresztényhez méltó módon legyen részt az étkezésben vagy a vacsorán.” (Erdő Péter fordítása) Erdő, 1983. 328.

⁵ Constitutiones apostolorum VIII. 31.; Lagarde, 1862. 268, Constitutiones apostolorum VIII., 32.9. Funk, 1905. I. 534.

⁶ További zsinati határozatok: Karthágó: 397. évi zsinat can. 35., Mansi, 1759–1798. III. 885.; Karthágó: 419. évi zsinat, can. 12/30, Canones Africae 45/63 (Mansi, 1759–1798. IV. 484/490) Mansi, 1759–1798. III. 735/767). A szentek ünnepén rendezett táncos mulatságok ellen: Toledo: 589. évi zsinat, can. 37., Mansi, 1759–1798. IX. 999.; Konstantinápoly: 692. évi zsinat, can. 51., Mansi, 1759–1798. XI. 967.; Róma: 826. évi zsinat, can. 35., Werminghoff, 1908. I. 581f.; Canones Basilii (400) 37. canon, Riedel, 1900. 206. Megjegyzés: Az 589. évi toledói zsinat táncbíró passzusai: „Istenetlen egy szokás, amely a nép között a szentek ünnepein és az egyéb ünnepnapokon dívik, vagyis, hogy azok az emberek, akiknek a szent szertartásokon kellene részt venniük, gyalázatos táncokkal töltik az éjjelt, és nem csak mocskos dalokat énekelnek, hanem még a hívők szertartásait is megzavarják. A szent zsinat utasítja tehát a papokat és a bírakat, gondoskodjanak róla, hogy ennek minden tartományban véget vessenek.” (Magyar László András fordítása)

⁷ Lásd: a Wilhelm Deinhardt által írott tánc szócikket itt: Buchberger, 1930–1938. IV. 990.; a pantomim szócikket E. Wüst tollából: Pauly-Wissowa, 1949. 861.

Ettől kezdve a prédikációban gyakrabban kifogásolják a keresztények táncát. Ekkoriban sokat használták Salome, Keresztelő János feje körüli táncát (Márk evangéliuma 6, Máté evangéliuma 14) ellenérvként. Milánói Szent Ambrus püspök (380 körül) például a történetből az alábbi következtetést vonja le: „A tiszta, a szemérmes asszony jámborságra tanítsa a leányát, ne táncolásra.”⁸ A mondat egyúttal azt is bizonyítja, hogy a gyülekezetekben bizonytalanná vált a tánc megítélése. Még nagyobb számban található tánc elleni dörgedelem egy keleti kortárs, Aranyszájú Szent János prédikációiban, aki elég kategorikus nyilatkozatot tesz Salome táncáról: „Ahol tánc, ott az ördög.”⁹ [Khrüszosztomosz] prédikációiból kitűnik, hogy Antiókhiaiban és Konstantinápolyban – ahol az egyházatyá tevékenykedett a püspökök zsinati határozatait figyelmen kívül hagyva sok keresztény megtartotta a régi táncszokásokat.

A keresztény állam megkésett ellenlépései

Ezért a Nagy Konstantin császár utáni állam, annak ellenére, hogy a törvényhozás révén hajlandó volt támogatni az egyházat a pogányság elleni küzdelemben, kezdetben nem vett részt a tánc egyházi megvetésében ui. szem előtt tartotta a kereszténnyé vált tömegek kívánságait. Hiszen a [frissen] megtért keresztény tömeg nem akart lemondani az állam által szervezett nyilvános mulatságokról, amelyekben a pantomimus tánc is szerepet játszott.¹⁰ Ebből a szempontból jelentősnek számít egy 399. évi rendelet, amely szerint a nyilvános játékok folytatódhatnak, csak a pogány áldozatok kerülnek betiltásra.¹¹ Annak, hogy I. Theodosius császár 387-ben bezáratta az antiókhiai tánciskolát (orchestra), más okai voltak.¹² A városban zavargások voltak az adók miatt, amelyek során császári szobrokat döntöttek le. A császár pontosan tudta, hogyan büntetheti ezért a legszigorúbban a tánckedvelő lakosságot. Ezért nem volt teljesen helytálló, amikor Aranyszájú Szent János ezt a császári büntetőintézkedést az egyik prédikációjában saját táncbíró figyelmeztetéseinek támogatásaként állította be.¹³

Aranyszájú Szent Jánosnak ezzel a tévedésével hamarosan szembesülnie is kellett, amikor Bizáncban tovább folytatta támadásait a tánc ellen.¹⁴ A főtemplom közelében, a városháza előtt volt felállítva a császárné [Eudoxia] egy szobra. A kor szokása szerint táncok zajlottak körülötte. (Konstantinápolyban a Theodosius császár tiszteletére emelt obeliszken – a talapzat domborművén – ma is látható, ahogy a császár és családja előtt táncokat adnak elő az alattvalók.¹⁵) Ebben a szokásban még az igazhittűségéért sokat dicsért minisztere sem talált semmi kivetnivalót. Nem úgy

⁸ Migne, 1841–1855. XVI. 229. Megjegyzés: Ambrus, 1944. 106.

⁹ Migne, 1857–1866. LVIII. 491. Megjegyzés: Az idézet Aranyszájú Szent János Máté-evangéliumról szóló 48. homíliájában szerepel.

¹⁰ A nyelvi lektor megjegyzése: az eredeti szövegben a balett-táncosokat (Ballett-tanz) kifejezés szerepel.

¹¹ Codex Theodosianus, 16. 10. 17.; Kaiszareiai Euszebiosz: Vita Constantini 2.19. Nyilvános játékokkal és táncokkal ünnepelték Konstantin császár győzelmét a Licinius felett 324-ben. Ezzel kapcsolatban a keresztény krónikás azt a megjegyzést teszi, hogy az emberek ezt „a mindenható Isten tiszteletére tettek” Itt lényegében a krónikás tánc kereszténnyé értelmezését hajtja végre. (Backman értelmezésével ellentétben! Backman, 1952. 23.). Megjegyzés: Licinius római császár volt 308 és 324 között, akit Nagy Konstantin távolított el a hatalomból, amikor legyőzte a chrysopoliszi csatában 324-ben.

¹² A nyelvi lektor megjegyzése: az eredeti szövegben a balett iskola (Ballett-schule) kifejezés szerepel.

¹³ Migne, 1857–1866. XLIX. 153.

¹⁴ Migne, 1857–1866. LXI. 102.

¹⁵ Bossert, 1936. 312. A császári páholy előtt lányok táncos fölvonulása látható, akik a víziorgona, a syrinx [pánsíp], a fuvola és a tuba hangjára lejtik a táncukat. A páholyban a császári családok (I. Theodosius, II. Valentinianus és Arkadius) női tagjai vannak ábrázolva. Megjegyzés: I. Theodosius (347–395), más néven Nagy Theodosius a Római Birodalom utolsó egyeduralkodója volt. II. Valentinianus (371–392) a Római Birodalom társcsászára, Arkadius (377–408) a Kelet-római Birodalom első császára, neje Eudoxia császárné volt. Kollwitz, 1914. 16., Rodenwaldt, 1927. II. 690. Az ellenkező oldalon kocsiversenyek ábrázolása látható, amelyek szintén az állami népünnepélyekhez tartozó események voltak. Magas rangú hivatalnokok feladata volt az ilyen események megszervezése, amelyek színházi előadásokat és állatvadászatot is magukban foglaltak. Vö. Delbrueck, 1929. N. 18., 20., 21.

Aranyszájú Szent János, aki a piactéren zajló nyilvános mulatságokat a keresztény vallás [szempontjából] durva, [közönséges] viselkedésnek nevezi. A prédikáció, amelyben a cicomázkodási szenvedélye miatt elítélendőnek talált császárnőt [Eudoxia császárné] is célba vette, és amelynek első mondatait Szozomenosz egyháztörténész¹⁶ hagyott ránk, a következő szavakkal kezdődik: „Újra őrvöng Heródiás, újra rajta a roham, ismét tálcán akarja megkapni János fejét.” Heródiást említve Aranyszájú Szent János egyértelműen a császárnőre célzott, míg Keresztelő Szent Jánoson – a névhasználat miatt is – saját magát értette. Így a merész püspök tulajdonképpen a kereszténységről alkotott aszkéta felfogásának vált az áldozatává a császári udvarban.

Iusztinianosz császár csak 526-ban egyezett bele, hogy bezárásra kerüljön a konstantinápolyi Hippodrom, amely a táncos pantomimuszok előadásának legfőbb színhelye volt, és ekkor rendelte el, hogy az állami támogatásokat megvonják a nyilvános táncos rendezvényektől. Az idézett forrás nem tudja elhallgatni azt a gúnyos megjegyzést, hogy maga a császár felesége állt fel a színpad deszkáira [azaz táncolt]. Még ha kétkedéssel is kell fogadnunk néhány Theodora előéletéről beszámoló botrányos történetet, kétségtelen, hogy Theodora eredetileg pantomimus-táncosnő volt.¹⁷ Egy egyiptomi és bizánci körútján például Lédaként nyűgözte le a közönséget. A sors különös iróniája, hogy éppen férjének, Iusztinianosz császárnak kellett kimondania a halálos ítéletet az ókori táncművészet felett.

Ha napjainkban megtekintjük a ravennai San Vitale mozaikjait, amelyek Iusztinianoszt és Theodórát kíséretükkel együtt ábrázolják, képet kaphatunk a mélyebb összefüggésekről. A merev udvari ceremónia szemléletesen ábrázolt hierarchikus stílusa nem hagy teret a művészetek könnyű műzsjának. Az aszketikus szentségideál Theodórát, az egykori pantomimus-táncosnőt¹⁸ a világi életről lemondó és magát a jámbor cselekedetnek szentelő egyházalapítónak formálta át. A császári pár ruházatának pompája még jobban kihangsúlyozza a transzcendens világ iránti odaadásukat. Ennél a képnél aligha lehetne szemléletesebben illusztrálni azt, hogy milyen erőket szabadított

¹⁶ Megjegyzés: Szozomenosz (400–450) görög egyháztörténész. A vonatkozó rész: „Nem sokkal ezek után a császárné ezüst szobrát – amely ma is látható a katedrális déli oldalán a nagy tanácskozó szobával szemben porfirból készült oszlopra emelve egy magas emelvényen – nagyszabású ünnepségekkel és népszerű látványosságokkal, táncokkal és mimusokkal ünnepelték meg, ahogy akkoriban az szokás volt az uralkodók szobrainak felállításakor. Ekkor János az egyik néphez intézett szónoklatában megvádolta a császárnét, hogy ezek az események gyalázatot vetnek a katedrálisra. Ez a bírálattal emlékeztette a császárnét korábbi sérelmeire, és (...) úgy határozott, hogy egy tanácskozást hív össze. János azonban nem engedett a kritikáiból, sőt még nyíltan további bírálatot írt elő a császárné. János ebben az időszakban mondta el a felejtetetlen beszédét, amelynek kezdő szavai így hangzottak: »Újra őrvöng Heródiás, újra rajta a roham, ismét tálcán akarja megkapni János fejét.« (VIII. könyv, 20. fejezet.) Ugyanez a történet egy középkori itáliai domonkos történetíró éresek tolmácsolásában: »Abban az időben egy palástos ezüstsobrot állítottak fel a Hagia Sophia templom melletti téren, Eudoxia császárné tiszteletére. A katonák és az előkelők nyilvános játékokat tartottak. Ez persze egyáltalán nem tetszett Jánosnak, amikor látta, hogy mindez a templom gyalázatára van. Ezért szokásos bátorságával, ismét nyelvénél fogva szállt harcba. Jól lehet könyörgő szavakkal kellett volna az uralkodókat meggyőznie, hogy hagyjanak fel az ilyen játékokkal, nem ezt tette, hanem az ékesszólás általa használt indulatos stílusában becsmérelte mindazokat, akik ilyeneket cselekszenek. A császárné ismét saját becsmérlésének tekintette ezt, és újból azon kezdett fáradozni, hogy összehívják a zsinatot János ellen. János sejtette ezt, és ekkor mondta el a templomban leghíresebb beszédét, azt, aminek ez a kezdete: »Újra őrvöng Heródiás, újra rajta a roham, ismét tálcán akarja megkapni János fejét.« (vö. Mt 14,1–10). Ez a lépés még nagyobb haragra gerjesztette a császárnét.» (Bárczi Ildikó fordítása) Voragine, 1990. 219. Aranyszájú Szent János haragját az a katedrális mellett lévő – az Augustaion téren felavatott – Eudoxia császárnét ábrázoló, ezüstsobor váltotta ki, ahol a kor szokása szerint táncokkal egybekötött állami ünnepségeket rendeztek.

¹⁷ Prokopios: Historia arcana 9. [Megjegyzés: Prokopios, 1984. X]. Egy másik adat szerint Theodora egyszerű varrónő volt, amely jobban megfelelt a császárné homályos múltbeli életének hivatalos magyarázataként. Ioánnész Malalas Chronographia. 18., Niebuhr, 1828–1897. XXXII. 448, 20. Justinianus véglegesen bezárta a színházat Antiochiában, és ez a pantomimus bemutatókra is hatással volt. Chorikios szerint (Apologia pro mimis 8.4., Graux, 1877. 225. 5. ábra) Justinianus – udvartartásával egyetemben – rendszeresen részt vett a Brumalia ünnepének színházi és táncelőadásain, de ez a döntése alapos megfontolás után született meg. Megjegyzés: Prokopios: Titkos történet, Ioánnész Malalas: Világkrónika, Gázai Chorikios: A mimusok védelmében című műveiről van szó. A nyelvi lektor megjegyzése: Az eredeti szövegben a balett-táncos (Ballettänzerin) kifejezés szerepel.

¹⁸ A nyelvi lektor megjegyzése: Az eredeti szövegben a balett-táncos (Ballettänzerin) kifejezés szerepel.

fel a kereszténység, amelyek amelyek a pogány életérzést lerombolták. Hosszú ellenállás után a kereszténység végül legyőzte az ősi táncot, amelyet véglegesen eltemettek. Ennek az ősi pogány táncnak minden életrekelési kísérlete – ahogyan azzal Isadora Duncan táncosnő a századfordulón próbálkozott – reménytelen romantika maradt csupán.

(A szöveget fordította: Kilyénfalvi Áron, a fordítást az eredetivel egybevetette: Darabos Eszter. A megjegyzéseket írta: Tóvay Nagy Péter)

Irodalomjegyzék

- Backman, E. Louis (1952): *Religious dances in the Christian Church and in Popular Medicine*. London, 1952.
- Bossert, Theodor; Zschietzschmann, Willy (1936): *Hellas und Rom. Die Kultur der Antike in Bildern*. Berlin.
- Buchberger, Michael (1930–1938., szerk.): *Lexikon für Theologie und Kirche I–X*. Regensburg, Delbrück, Richard (1929): *Die Consulardiptychen und verwandte Denkmäler*. Berlin; Leipzig: W. de Gruyter and Company.
- Funk, Franz Xavier (1905): *Didascalia et Constitutiones apostolorum*. Paderbornae: Ferdinandi Schoeningh.
- Graux, Charles Henri (1877): *Revue de philologie*.
- Kollwitz, Johannes (1914): *Oströmische Plastik der theodosianischen Zeit*. Berlin: de Gruyter.
- Lagarde, Paul de (1862): *Constitutiones apostolorum*. Lipsiae: Teubner.
- Mansi, Giovanni Domenico (1759–1798): *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*. I–53. Firenze.
- Migne, Jacques Paul (1841–1855): *Patrologia Latina*. Párizs: Imprimerie Catholique.
- Migne, Jacques Paul (1857–1866): *Patrologia Graeca*. Párizs: Imprimerie Catholique.
- Niebuhr, Barthold Georg (1828–1897.): *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae. I–50*. Bonn: Pauly, August-Wissowa, Georg (1949., szerk.): *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*. Stuttgart: Paronomongraphie–Pax.
- Prokopios (1984): *Titkos történet*. Budapest: Helikon Kiadó.
- Riedel, Wilhelm (1900): *Die Kirchenrechtsquellen Des Patriarchats Alexandrien*. Leipzig: A. Deichert.
- Rodenwaldt, Gerhart (1927): *Die Kunst der Antike. (Hellas und Rom) I–III*. Berlin: Propyläen.
- Szent, Ambrus (1944): *A szüzességről*. Budapest: SZIT. (Keresztény Remekírók)
- Voragine, Jacobus de (1990): *Legenda Aurea*. Budapest: Helikon.
- Werminghoff, Albertus (1908, szerk.) *Monumenta Germaniae historica. Leges. Concilia aevi Karolini. Tomus I., pars 2*. Hannoverae, Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani,

Ujvári Hedvig

Újabb adatok Aranyváry Emília pályaképéhez

Aranyváry Emília működéséhez és pályaképéhez a hiányzó információkat leginkább a korabeli sajtó és színlapok tanulmányozása révén lehet rekonstruálni.¹ Az alább közölt adatokat pesti és bécsi lapok áttekintése során sikerült kinyerni 1867-ig. Aranyváry több, az 1854/55-ös bécsi évadban² már játszott balettben szerepelt Pesten, valamint számtalanszor állt színpadon operák balettbetéteiben is. A közel másfél évtized alatt magyar, párizsi, bécsi, olasz és angol színpadokon fordult meg.³ A több pesti lap által is beharangozott hamburgi szerződés létrejöttére nincsenek érdemi utalások, ahogy az 1867 utáni Pestre való visszaszerződésére sem.

Aranyváry Emília pesti és bécsi fellépései 1854 nyarának végéig

„Aranyvári k. a., ki színpadunkon pár évvel ezelőtt mint reményteljes tánczosnő lépett föl, külföldi műutazásából a napokban érkezett vissza. Elragadtatással beszélnek róla. Mi még csak ezután fogunk” – írta a Szépirodalmi Lapok 1853 tavaszán.⁴ Erre azonban egy évet még várni kellett, mivel Aranyváry Párizsban, Londonban és Bécsben képezte magát, illetve vendégszerepelt.

1853 októberében a párizsi Théâtre Lyrique-ben⁵ lépett fel Arthur Saint-Léon Le Danseur du roi című darabjában La Princesse szerepében.⁶ Első hosszabb bécsi tartózkodása 1854. február 9-től március 9-ig tartott: a Pâquerette⁷ című balettben szerepelt hét alkalommal a Kärntnertortheaterben⁸. A háromfelvonásos darab címszereplője a párizsi Académie Impériale⁹

¹ Lásd: Pónyai, 2020a 127–142.; Pónyai, 2020b 49–70., főleg 55–57.

² Ehhez részletesen: Ujvári, 2023.

³ Lásd: Gara, 2022.

⁴ Névtelen, 1853a

⁵ Az 1847-ben alapított Théâtre-Lyrique Impérial az Opéra, az Opéra-Comique és a Théâtre-Italien mellett Párizs négy legjelentősebb operaszínháza közé tartozott.

⁶ Arthur Saint-Léon, Le Danseur du roi. Opéra-ballet en deux actes et trois tableaux. Beck, 1853. <https://play.google.com/books/reader?id=GkdEAAAACAAJ&pg=GBS.PP6&hl=hu>. Aranyváry nevének írásmódja: Araniwari. Bemutató: 1853. október 22. Zenéjét szerezte Eugène Gautier (1822–1878) hegedűművész, zeneszerző. – A párizsi születésű Arthur Saint-Léon (1821–1870) korának egyik leghíresebb táncosa volt. Európa-szerte turnézott, leggyakrabban feleségével, Fanny Cerritóval az oldalán. Koreográfusként és balettmesterként megfordult többek között Londonban, Párizsban, Szentpéterváron. 1854-ben a bécsi vendégszereplésére Aranyváryt is elhozta Párizsból. – Ezúton köszönöm Dr. Gunhild Oberzaucher-Schüller professzor asszonynak, hogy felhívta a figyelmemet Aranyváry párizsi és két bécsi szerepére, illetve a bécsi balettélet számtalan szereplőjével kapcsolatban szolgált életrajzi adatokkal, valamint további hasznos filológiai és táncörtörténeti információkkal.

⁷ Theophile Gautier (1811–1872) és Arthur Saint-Léon darabja, zenéjét François Benoist (1794–1878) francia orgonista, zeneszerző jegyezi.

⁸ Egyéb, sajtóban, szakirodalomban előforduló elnevezései: Theater am Kärntnertor, Kärntnertortheater (régiesebb írásmódban: Theater am Kärnthnerthore, Kärnthnerthortheater), a Wiener Staatsoper elődje.

⁹ A párizsi Opera hivatalos neve 1851 és 1870 között Académie Impériale de Musique volt, ezt követően Théâtre National de l'Opéra lett.

Zephyr

vendégművészei, Adeline Plunkett¹⁰ és a darabot jegyző táncos-koreográfus, Saint-Léon voltak. Aranyváry, akit a színlapon Saint-Léon tanítványaként tüntettek fel, az első felvonás (Das Dorf) pas de quatre-jában táncolt.¹¹

Ezt követően, 1854 tavaszán Aranyváry ismét Pesten tartózkodott, május 4-én Az apa-átok című egyfelvonásos balettben táncolt.¹² A Pesti Napló nagy elismeréssel írt a szereplésről: „Aranyvári k. a. egyike a legkedvesebb színpadi alakoknak. Tekintete bájos a nélkül, hogy tetszelgő lenne; mozdulata nemes, táncza tisztán művészi, menten mindattól, mi érzéket ingerel, s mi a hatásnak más feltételeit ismeri, mint a művészi szép. Tánczának egyik főjellegét képezi azon biztosság is, melylyel legnehezebb pirouetteit, legmerészebb lejtéseit viszi véghez; könnyen, biztosan emelkedik a szép termet a kicsi lábakon, mintha ezek nem is éreznék e súlyt. A komoly-kettősben nagy művészetet fejtett ki, s a jellemtánczokban grácia és komoly

¹⁰ Adeline Plunkett (1824–1910) 1854. január és március között vendégszerepelt a Bécsi Udvari Operában Arthur Saint-Léon partnereként. Alapvető életrajzi adatokhoz lásd: Jahn, 2002. 29–79.

¹¹ A színlaphoz lásd: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wzt&datum=18540209&zoom=33>. Ezt megelőzően Aranyváry 1850. április 23-án és 24-én szerepelt már Bécsben a Zephyr című, Gustave Carey jegyezte divertissement-ban. <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wzt&datum=18500423&zoom=33>. Gustave Carey (1818, Stockholm – 1881, Párizs) ismert táncos családból származott. A bécsi Operában 1838–1845, valamint 1849–1854 között szólótáncosként dolgozott, illetve a második ciklusban balettmesterként is tevékenykedett. Aranyváry kapcsán többször található hivatkozás Careyre – keresztnév nélkül – mint a balerina bécsi mesterére. Aranyváry Bécsben André Isidore Careynál (kb. 1790, Párizs – ?), Gustave apjánál tanult, aki Auguste Vestris tanítványa volt. Az idősebb Carey tánciskolát vezetett Bécsben, a Kärntnertortheater közelében. Lásd: Jahn, 2002. 36. Továbbá Dr. Gunhild Oberzaucher-Schüller szíves adatközlése nyomán.

¹² Luigini – Doppler Ferenc: Az apaátok. Ballet 1 felv. tánczokkal. Alfonsot Luigini, leányát, Gildát Aranyváry alakította. Utóbbi a táncok közül a „Komoly kettős”-ben, a „Tirol táncz”-ban, valamint a „Magyar kettős”-ben szerepelt. Névtelen, 1854s. – Luigini Mihály 1854 és 1860 között a Nemzeti Színház táncos-koreográfusa volt (lásd: Bethlen, 1856. 15., valamint a Pest-Ofner Localblatt színlapjait), emellett 1855. április 15 – május 31. között Latabár Endre társulatában játékmesterként is tevékenykedett (lásd: Sándor, 2007. 576.). 1865 júniusa és 1867. november 12. között a Kärntnertortheaterben lépett fel. Dr. Gunhild Oberzaucher-Schüller szíves közlése nyomán. – Doppler Ferenc (1821–1883): osztrák–magyar fuvolaművész és zeneszerző, az 1830-as években került Pestre, előbb a Német, majd a Nemzeti Színházba. 1858-ban az Udvari Operához szerződött.

Június végén mutatták be A toborzók című balettet,¹⁶ „melyben a szerző és kedves táncosnő mint eddig úgy ezúttal is díj nélkül szíveskedett föllépni, f. hó 27. igen nagyszámú közönséget vonzott a színházba, mindamellett, hogy ugyanez estve igen fényes s e tánczvigalmak közt kétségkívül a legfényesebb nyári bál volt a császárfürdőben; voltak tehát a kik tánczoltak, és voltak a kik a tánczot nézték. A zene Dopplertől, e zeneszerzőnek egyik legsikerültebb szerzeményei közé tartozik.”¹⁷

Vendégszereplésének végén, augusztusban aztán ezzel a darabbal köszönt el a pesti közönségtől. A Peth-Ofner Localblatt érzékeny búcsúnak nevezte az elválást, mivel a fiatal művésznő pesti tartózkodása alatt művészetével és megnyerő lényével meghódította a hazai közönséget. Virág- és koszorúesőben, valamint tetszésnyilvánításban nem volt hiány, a műsor végén pedig partnerével magyar táncot járt.¹⁸

Előtte fellépett még július 29-én az Annitta, az elrabolt ara című kétfelvonásos balettenben,¹⁹ melyet csak egyszer játszottak. A 12 táncból álló darabban Aranyváry négyben szerepelt: „A velencei Carneval”-t és a spanyol táncot szólóban, a „Komoly kettős”-t és az „Incselkedő mazur”-t Schreiterrel²⁰ az oldalán adta elő. A Peth-Ofner Localblatt méltatta Aranyváry művészi teljesítményét. A közönség leginkább a spanyol táncot, az „El Ole”-t várta, amelyet korábban Pepita előadásában is láthattak. Aranyváry tánc „elegáns, tüzes is, de mégis kicsit visszafogott volt”, így a Pepita által korábban kiváltott lelkesedést²¹ nem tudta megismételni. Produkciója természetesen tetszést aratott, amit koszorúkkal és virágokkal jutalmaztak. Schreiter méltó partnernek bizonyult, de karaktere jobban érvényesült a komikus jelenetekben.²²

A Pesti Napló Aranyváry méltatásán túl a darab kapcsán kiemeli, hogy „az egész bizonyos magyar szint nyert, mi a nemzeti színházban jelenleg ritkaság”.²³ A színrevitel gesztus akart lenni a Pesten vendégszereplő balerina felé: „Habár az együvé sorozott jelenetek nem újak, s az első felvonás 9 táncszám dacára majdnem teljesen cselekvény nélküli, mégis a szeretetre méltó vendég Aranyváry kisasszonynak alkalmat nyújtott, művészeti talentumának sokoldalúságát, minden nehézségek könnyű legyőzését teljes mértékben feltüntetni. — Különösen kitünteté művészete kellemét, s erejét a „pas sérieux” s az erre következett „Carneval de Venise” Ernstől,²⁴ melyben Huber ur²⁵ a solo violint igen szépen adá elő; a kisasszony ezért zajos tetszésben is részesült s utóbb a második felvonásban virágfűzérrel tiszteltetett meg.”²⁶

function=2&navigation_item=%2F9200448%2FBibliographicResource_3000134131845&repid=1

¹⁶ A toborzók. Ballet 2 felv. Szerzette és színre alkalmazta Aranyváry Emília. Zenéjét szerzette Doppler F. Aranyváry Rózát, a molnárnőt alakította. A táncok közül az alábbiakban szerepelt: kettős, polka, magántánc, kettős. A balett után „Spanyol” címmel szerepelt egy darab, ugyancsak Aranyváry közreműködésével. Lásd: Névtelen, 1854d

¹⁷ Névtelen, 1854e

¹⁸ Névtelen, 1854f. Ugyanígy írt a Pesti Napló is: „Nagy tetszés, számos kihívás és koszorú.” Névtelen, 1854g

¹⁹ Annitta, az elrabolt ara. Ballet 2 felv. táncokkal, csoportozatokkal, kifejelekkel és viadalokkal, szerzette és betanította Fridrik Alfred, balletmester. Zenéjét szerzette Storch A. M. karmester. Lásd: Névtelen, 1854h, továbbá: Névtelen, 1854i. A Pesti Napló ezt az időpontot – tévesen – két nappal későbbre, 31-re teszi. Lásd: Névtelen, 1854j. A darab szerzőjeként Friedrich Lajos balettmestert nevezi meg, akárcsak a Peth-Ofner Localblatt (Névtelen, 1854k): Annitta, die geraubte Braut von Ludwig Friedrich, Musik von Storch. A hol Alfréd, hol Lajos keresztnévvel illetett Fridrik/Friedrich a Nemzeti Színház újonnan szerződött koreográfusa, balettmestere volt; Vályi Rózsi is (Vályi, 1956, 146–147.) Alfréd keresztnévvel hivatkozik rá. – Storch A[nton]. M[onachus/ ichael stb.]. (1813–1887) bécsi zeneszerző volt.

²⁰ A színlap szerint vendégként lépett fel Pesten. Josef Eduard Schreiter (1837–1895) a Kärntnertortheater táncosa volt 1860–1862 között.

²¹ Pepita de Oliva (1830–1872) 1853 augusztusában érkezett Pestre, 27-én a Német Színházban táncolta el az „El Ole”-t. Lásd például: Névtelen, 1853b

²² Névtelen, 1854k

²³ Névtelen, 1854k és Névtelen, 1854j

²⁴ Heinrich Wilhelm Ernst (1814–1865): osztrák zeneszerző és hegedűművész. Le carnaval de Venise, Op. 18 című művét 1837-ben írta.

²⁵ Huber Károly (1828–1885): karmester, zeneszerző, hegedűművész, zenepedagógus, Hubay Jenő édesapja.

²⁶ Névtelen, 1854l

A rövid hír Aranyváry jövőjét is latolgatta, ami Párizs irányába mutatott, „más részről azt is beszélük, hogy a nemzeti színháznál fog maradni, elhanyagolt ballétünknek újra becsületet szerzendő”.²⁷ Távozása esetén „valóban gondoskodni kellene, hogy Yellánk térne vissza nemzeti intézetünkhöz”.²⁸

Ugyancsak a színházi viszonyokra, a nemzeti balett megteremtésének előadására utal az a megjegyzés, miszerint: „Medori”²⁹ asszony énekesnőnek öt s Aranyváry Emília kisasszony táncosnőnek egy, mind bérletiszünetesen színpadunkra került előadásain kívül, a nemzeti színház repertoírja júliusban még csak a középszerűségig sem emelkedett. Az elv, mit az előadandó darabok megválasztásában követni látunk, homlokegyenest ellenkezik a nemzeti színház feladatával.”³⁰

A toborzók bemutatója után Aranyváry tanulmányai folytatása végett 1854 nyarán visszatért Párizsba. 1854 szeptemberében viszont már Bécsben vendégszerepelt, a „Violetta» című baletten köztetszést vívott ki.”³¹ A hazai balettjátszás ügyének és jövőjének azonban a sztárbalerina hiánya nem kedvezett: „a régi baletet akarják visszaállítani. Minek is nekünk Yella vagy Aranyváry Emília!” – jegyzi meg gúnyosan a Pesti Napló.³² Sokáig nem kellett őt a honi színházi életben nélkülözni, mivel 1855-től egyre többször lépett színpadra Pesten, majd 1856. március végén szerződötték.

Aranyváry Emília pályájának alakulása a bécsi évad (1854/55) után

1855

Aranyváry 1855-től egyre többször lépett színpadra Pesten, majd 1856. március végén szerződötték. Vahot Imre nyomán tudható, hogy a táncosnő 1855 nyarán megfordult a parádi fürdőben, és örömmel szórakoztatta az ott összegyűlt társaságot, szívesen társalgott. Ha hinni lehet Vahotnak, Aranyváry egy rikácsoló kakadu és papagáj társaságában érkezett.³³

A nyári pihenőt követően 1855. október 19-én Nagyszebenben hatalmas sikerrel lépett fel Campilli partnereként a Gizellában,³⁴ majd novemberben Pesten is³⁵ ugyanebben a szerepben táncoltak. Szintén ekkor álltak színpadra a Mazilier – Doppler Ferenc jegyezte A szerelmes ördögben. A Pesti Napló a jeles produkciónak azért is tulajdonított nagy jelentőséget, mivel az egy újabb lépést jelentett a honi táncművészet felé:³⁶ „A színház ismét igen telt volt, mi a nemesb balett iránti fogékonyság és részvét jeléül fogadható el. E jelenségnek öltöznünk lehet; mert nem régen még a közönség nagyobb része nálunk és máshol is inkább tömjénezett az érzés-izgató bachanti táncnak. Midőn tehát azt tapasztaljuk, hogy a műérzék érdeklődéssel fordul a nemesb balett felé, mely ez érzékre nem ingerlő mozdulatokkal, hanem azon költői alakzatokkal, az alak azon plastikai szépségeivel s a tánc azon elragadó hatalmával tud és akar hatni, mi a tánczot is a

²⁷ Névtelen, 1854l

²⁸ Névtelen, 1854l. Yella Freiin von Spielmann (szül. Gabriele Freiin von Spielmann, 1835–1857) bárónő táncos karrierje a Kärntnertortheaterben indult. 1854–55-ben Marius Petipa partnere volt Jules Perrot Faustjában. 1853 tavaszán Pesten vendégszerepelt, a közönség lelkesen fogadta. Teljes részletességgel lásd: Angyal, 1925. 245–247.

²⁹ Guiseppina Medori (szül. Josepha Wilmot, 1827–1906): olasz szoprán.

³⁰ Névtelen, 1854m. – Medori 1854 júliusában a Norma címszerepével kezdte meg vendégjátékát a Nemzeti Színházban. Lásd: Névtelen, 1854n

³¹ Névtelen, 1854o. Ezt az új balettet a Kärntnertortheaterben adták. Lásd: Névtelen, 1854p. A balett szerzője, Pasquale Borri maga is szerepelt benne. Névtelen, 1854q

³² Névtelen, 1854q

³³ Vahot, 1855. 3.

³⁴ Névtelen, 1854r

³⁵ Névtelen, 1855a. A produkcióról a milánói La Fama. Giornale di scienze, lettere, arti, industria e teatri is beszámolt: Névtelen, 1855b

³⁶ Névtelen, 1855c. Színlap: Névtelen, 1855d

Annitta, az elrabolt ara

„a kedves Aranyváry E. k. a. ma is élénk tapsokra ragadá a közönséget”.⁴³ Márciusban ismét táncolt a A szerelmes ördögben,⁴⁴ a Scribe és Halévy jegyezte Zsidónőben,⁴⁵ valamint a Gizellában.⁴⁶ Április 1-jén Erkel Hunyadiában a magyar táncot adta elő Campilli partnereként.⁴⁷

Aranyváry eddig mint vendég lépett színpadra, áprilistól azonban „mint szerződött tag” állt a közönség elé, jutalomjátéka Perrot és Pagni A festész álomképe című darab volt.⁴⁸ Májusban Rossini Tell Vilmosának 3. felvonásában, egy pas de trois-ban lépett színpadra,⁴⁹ illetve az Esmeraldában is táncolt.⁵⁰

Szerződését követően 1856 nyarán Campilli társaságában Szegedre várták a párost. A Budapesti Hírlap szerint szabadságuk alatt az ott éppen megnyitott, Havi Mihály (1810–1864) irányítása alatt álló új színikörben fognak szerepelni.⁵¹ A terv azonban megghiúsult, noha „már majdnem bizonyosnak hitték a szegediek, hogy az ottani nyári színikörben 12-szer fognak fellépni, a napokban Pestre váratlanul visszaérkeztek, azt adva okul, hogy a t. k. a. egészsége veszélyeztetése nélkül ott nem tánczolhat”. Az ügy hátterében más okot sejt a sajtó, amely nem „a színpadon, hanem a színpadok között rejlik”.⁵² Szabadságuk után az Esmeraldában táncoltak ismét Pesten.⁵³ Szeptemberben előadták még egy humorista műsorában is a Karnevál-táncukat,⁵⁴ majd ismét a Gizella⁵⁵ következett. Utóbbi kapcsán a Pesti Napló megjegyzi, hogy Aranyváry „folytonos haladást tanúsít”.⁵⁶ A Nemzeti Színház októberben Verdi Guzman Johannáját tűzte műsorra, melyben Négy évszak címmel táncok és balettjelenetek egyaránt helyet kaptak. Utóbbiban Aranyváry az Őszt alakította.⁵⁷ Szalagtáncát nem győzték dicsérni.⁵⁸ Közben Pesten szárnyra kaptak ismét olyan hírek, miszerint Aranyváry Hamburgba szerződik „igen kedvező feltételek mellett”.⁵⁹

Év végén Doppler Ferenc Vanda (1850) című dalművét új szereposztásban adta a Nemzeti Színház Aranyváry közreműködésével. A sajtó méltatta a teljesítményét: „Hogy e varázshangokkal elbűvölő tavaszi est annál tökéletesb legyen, hogy épen semmi sem hiányozzék belőle: megjelent a színpadon Aranyváry Emilia k. a. is könnyű lejtéseivel, midőn mint pillangó virágról virágra lebbent.”⁶⁰ Ugyanekkor volt műsoron Flotow Allesandro Stradellája is, melyben Aranyváry a Velencei karnevált adta elő Campillivel.⁶¹

⁴³ Névtelen, 1856d, Névtelen, 1856e. Színlap: Névtelen, 1856f

⁴⁴ A siker nem maradt el, Aranyváry „minden felléptével több és több művészetet s tánczaban mindig több bájít fejt ki.” Névtelen, 1856g

⁴⁵ Névtelen, 1856h

⁴⁶ Névtelen, 1856i

⁴⁷ Névtelen, 1856j

⁴⁸ Névtelen, 1856k. Aranyváry táncában „erő, ügyesség bájjal, gráciával egyesül”. Lásd: Névtelen, 1856l. Színlap: Névtelen, 1856m. Aranyváry „festői szépségű” attitude-öket mutatott be, táncát „művészi báj” jellemezte, „s a legnagyobb nehézségeken is könnyedén diadalmaskodott”. Campillinek köszönhetően a balettkar „is ügyesebben, szabatosabban működik”. Névtelen, 1856n.

⁴⁹ Névtelen, 1856o

⁵⁰ Névtelen, 1856p. Színlap: Névtelen, 1856q.

⁵¹ Névtelen, 1856r

⁵² Névtelen, 1856s

⁵³ Névtelen, 1856t

⁵⁴ Névtelen, 1856u; (A szeptember 14-i számban is.)

⁵⁵ Névtelen, 1856zs

⁵⁶ Névtelen, 1856v

⁵⁷ Névtelen, 1856z. Részletesen: Névtelen, 1856aa

⁵⁸ Salamon, 1856.

⁵⁹ Névtelen, 1856bb; Névtelen, 1856cc

⁶⁰ Névtelen, 1856dd. Színlap: Névtelen, 1856ee

⁶¹ Színlap: 1856ff

1857–1858

Aranyváry 1857 márciusában a Német Színházban Carl Blum Erziehungs-Resultate (1840) című vígjátékában lépett fel Campillivel.⁶² Júliusban tűzték műsorra Perrot és Pagni Katalin a rablóvezérnő című darabját is.⁶³ Ősszel a A portici néma című operában alakította a néma Fenellát, amely szerepben kitűnő táncstudása mellett nagyszerű színészi képességeit is meg tudta mutatni.⁶⁴

Aranyváry koreográfusként is tevékenykedett. A toborzók bemutatóját követően 1858 elején ír a napi sajtó egy készülő magyar balettről: „Eredeti magyar ballet készülöben. Mult számaink egyikében közölt »Juliska« című bécsi magyar ballet ismertetésének azon jó eredménye már eddig is volt, hogy többekben egy illy eredeti magyar mű előállítása iránti vágyat élenkben felébresztette. Már is rebesgeti némely lap, hogy ez iránt sok a jó akarat, sőt az illetőkben a képesség sem hiányzik. Színházunk egyik karmestere, Doppler, a zene megírására ajánlkozott; a szöveget pedig Aranyváry Emilia és Campilli táncművészeink befolyásával majd csak összeremtené valamelyik poétánk. Előre is igen szépnek képzeljük azt. Milly bájos egészszé lehetne itt egyesíteni a magyar zene, magyar tánczok és öltözetek mindenféle részleteit és fajait!”⁶⁵

Februárban Erkel Batori Mária-jában szerepelt, a magyar táncban Tóth Soma oldalán lépett fel.⁶⁶ Februárban volt még egy helyreigazítási ügy a sajtóban, amit Rotter Mari nagynénje tett közzé annak kapcsán, hogy tisztázza egy elmaradt előadás okait, miszerint ennek hátterében nem az unokahúga állt, hanem Aranyváry rosszullete miatt maga kérte, hogy aznap este ne kelljen színpadra állnia.⁶⁷

Márciusban volt Pesten a Robert és Bertram bemutatója, melyben Aranyváry is közreműködött.⁶⁸ Ezt követően Auber Bál-éj című operájában az álarcos táncban szerepelt.⁶⁹ Augusztusban fellépett Auber A portici néma című operájában,⁷⁰ majd Verdi Szicíliai vecsernyéjében tűnt fel, melyet akkoriban Guzman Johanna címmel adtak. A siker nem maradt el: „Az operához csatolt balletben színházunk első ballettánczosnője, Aranyváry Emília, kit az orosz tánczosok ide érkezése óta nem láthatánk, hosszú szünet után ma lépett fel először. A közönség sok melegséggel üdvözlé kedvencét, s zajosan nyilvánítá elismerését, rokonszenvét.”⁷¹

A „hosszú szünet” mintha zavart sejtetne. Az 1857–58-es évadban a felfokozott közönségigény kielégítésére több vendégzereplő is megfordul Pesten, így Aranyváry mestere, Arthur Saint-Léon is, aki azonban nem tanítványával, hanem a párizsi Nagyopera primájával, Louise Fleuryvel (1826–1870) állt színpadra. A közönség azonban ezt rosszul fogadta, így az orosz cári balett tagjai, a Bogdanov testvérpár, Nagyvezda és Miklós volt hivatott a kudarcot feledtetni. Vendégzereplésük augusztus 19-től szeptember 16-ig tartott, újrakoreografált Giselle- és az Esmeralda-produkcióik elkápráztatták a közönséget.⁷² Távozásukat követően Aranyváry alakította az Esmeralda címszerepét, sikerrel: „Bagdanoff Nadejda után is igen tetszett a közönségnek.

⁶² Névtelen, 1857c. A mű szövege elérhető: https://books.google.hu/books?id=b2oJpDa1OWQC&printsec=frontcover&hl=de&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

⁶³ Névtelen, 1857d, valamint Névtelen, 1857e. Színlap: Névtelen, 1857f. Sikerét mi sem bizonyítja jobban, minthogy 1859-ben is játszották még.

⁶⁴ Névtelen, 1857g, valamint Névtelen, 1857h

⁶⁵ Névtelen, 1858a

⁶⁶ Színlap: Névtelen, 1858b. Rövid cikk: Névtelen, 1858c.

⁶⁷ Névtelen, 1858d. A kassai születésű, majd tanulmányait Pesten folytató Rotter Mari (szül. Irma, 1841–1913) lett Aranyváry távozását követően a Nemzeti Színház primabalerinája.

⁶⁸ Névtelen, 1858e, színlap: Névtelen, 1858f

⁶⁹ Színlap: Névtelen, 1858g

⁷⁰ Névtelen, 1858h

⁷¹ Névtelen, 1858i

⁷² A Bogdanov testvérpárhoz lásd: Vályi, 1956. 11–114, Pónyai, 2020 a 56–57., 123–124.

Bájos táncza és művészi játéka sok tapsot aratott. Rotter Mari és Campilli, valamint a tánczkar is megérdemelte a tapsokat, melyek előadás közben többször megujultak.⁷³ Ősszel a Rigolettóban lépett fel Campilli oldalán,⁷⁴ majd A szilfid⁷⁵ került színre új betanulásban, „Aranyváry Emilia a czimszerepben, teljes sikerrel”.⁷⁶ Decemberben Golinelli és Strebinger A furfangos szobalány című darabjában lépett színpadra.⁷⁷

Pest után

Aranyváry útja 1859 után, a pesti játszóhely végleges elhagyását követően Szeged, Arad, Temesvár,⁷⁸ majd 1860-ban Kolozsvár⁷⁹ felé vezet. Mivel Havi Mihály színházigazgató meghívást kapott Bukarestbe 30 magyar opera- és balettelőadásra, a kolozsvári társulat kiegészülve a pesti Nemzeti Színház tagjaival tavasszal vendégszereplésre indul, az első előadás április 30-ra⁸⁰ volt kitűzve. A táncosok közt volt Aranyváry Emilia és olasz partnere, Montella Lajos is.⁸¹ A balettbemutatók között a Gizela, A szerelmes ördög, a Katalin a rablóvezérnő és az Esmeralda szerepelt. A kiváló gárda, az érdekes program és az előkészületek ellenére a vállalkozás megbukott. A Politikai Ujdonságok a Kolozsvári Közlöny alapján a következőket írta: „Havi ur igen sajnálatosan comppromittálta a magyar színigazgatók hitelét a szomszéd Oláhország előtt, csak a napokban adta ki Bukarestben fényes programját, s levelezőnk írja, hogy mily kíváncsian vártak szomszédaink a magyar művészekre, s a tegnapi színlapon látjuk, hogy pénzhiány miatt a vállalat el van ejtve. Most Havi társaságának tagjai saját javukra adnak előadásokat [...]”.⁸² A Havi-féle társulat turnéja hetekig szolgáltatott témát a sajtónak. A Hunyadi László sikere ugyan dicsőséget hozott „Havi dalműtársulatának; de annál rosszabb a helyzete anyagi tekintetben; Havi roszul számított, daczára a teleházaknak, tetemes kiadásait nem bírja fedezni. Nem is csoda, mikor csupán Aranyváry Emiliának minden föllépteért ötven aranyat fizet.”⁸³

Aranyvárynak 1860-ban volt még meghívása Montella Lajossal a berlini Victoria-Theaterbe egy 12 alkalmas vendégjátékra,⁸⁴ és Bukarestbe is várták augusztusban a testvérével, a szintén táncos Józseffel⁸⁵.

⁷³ Névtelen, 1858j

⁷⁴ Névtelen, 1858k

⁷⁵ A. Nourrit – F. Taglioni – Jean-Madeleine Schneitzhoeffter darabja 1832-ben keletkezett, Párizsban volt az ősbemutatója. A cikk kiemeli a zeneszerző nevét, tehát nem a Herman Severin Løvenskiöld–Bournonville-féle 1836-ban Lucile Grahnnal bemutatott változatra hivatkozik.

⁷⁶ Névtelen, 1858l

⁷⁷ Névtelen, 1858m

⁷⁸ Névtelen, 1859a, 1859. november 23-án már megérkezhetett a városba. Lásd: Fremdenliste vom 23. November. Névtelen, 1859b. Többek között A portici néma című operában szerepelt. Lásd: Névtelen, 1859c.

⁷⁹ Névtelen, 1860a

⁸⁰ Más sajtótermék a kezdésnek május 13-át adja meg. Névtelen, 1860b

⁸¹ További szereplők: Malosy Luiza, Farkas Mari, Kohn Franciska, Mayer Lujza.

⁸² Névtelen, 1860c

⁸³ Névtelen, 1860d. A vendégszereplés részletes elbeszéléshez bő évtizeddel később, lásd: Follinus, 1873.

⁸⁴ Névtelen, 1860e. Ennek nyomát nem találni.

⁸⁵ Emilie und Joseph Aranyváry. Névtelen, 1860f

Olasz földön

Hírlapi források szerint Aranyváry 1861 augusztusában Milánóban táncolt,⁸⁶ szeptemberben az Ördög Róbert című baletten szerepelt a Scalaban. „Nagyon tetszett, s többszöri taps és kihívásban részesült.”⁸⁷ Milánó mellett Bolognában is fellépett, Enrico Cecchetti (1850–1928) „egy új balletet is irt számára, La Locandiera Ungherese — melyben földink a közönséget szűnni nem akaró tapsokra ragadta, s több tánczának újra meg újra ismétlését kívánta”.⁸⁸ Egy kis hír szerint jövő év őszén Rómában a ’ballerina assoluta’ a Teatro Apollóban fog fellépni.⁸⁹ Következő évben Modenában is sikerrel szerepelt a Rigolettóban,⁹⁰ majd Rómában a Teatro Argentínában⁹¹ lépett fel. Rómában adódhatott egy fizetési elmaradása is, ugyanis a Wiener Theater-Chronik közzétette azon előfizetőinek a nevét, akik többszöri felszólítás ellenére sem rendezték tartozásukat a lap felé, és köztük volt Aranyváry is.⁹²

Utolsó hírek Aranyváry Emiliáról

Aranyváry itáliai tartózkodása, „ahol a közönség kedvence volt”, 1864 áprilisáig tartott,⁹³ majd London következett, a Her Majesty’s Theatre első magántáncosnője lett.⁹⁴ 1867-ben Fiumében dolgozott, valószínűleg Firenzéből került ide, az Ördög Róbertben tervezett fellépni.⁹⁵ Nagy tisztelet övezhette, mivel zeneműveket, verseket ajánlottak neki: „Fiumei zenemű jelent meg a napokban, „Aranyváry-polka,” zongorára szerzetté Scaramelli”⁹⁶. Ugyancsak Aranyváry Emília k. a. tiszteletére versek is özönlének, melyek egyszersmind olasz nyelven a magyar hazafiság lelkes tolmácsai.⁹⁷ Egyik fellépésen a tiltás ellenére nemzeti színű öltözékben lépett színpadra.⁹⁸ 1867 karácsonyán a Pesti Napló arról írt, hogy „Első ballet-tánczosnőnek Aranyvári Emilia k. a. van megnyerve.”⁹⁹ Azonban arról nincs tudomásunk, hogy pályájának következő állomása ismét a magyar főváros lett volna.

⁸⁶ Névtelen, 1861a

⁸⁷ Névtelen, 1861b

⁸⁸ Névtelen, 1862a. Ugyanígy: Névtelen, 1862b. Lásd továbbá: Névtelen, 1862c. <https://books.google.hu/books?id=oZoHhPoQokAC&pg=RA2-PA156&lpg=RA2-PA156&dq=Cecchetti+La+Locandiera+Ungherese&source=bl&ots=Or0ldr1SgY&sig=ACfU3U1gKkKJl7ldJ7TwPnysr3wYHdqA&hl=de&sa=X&ved=2ahUKewi98d3-iNv8AhXVv8MKHbJSCVQMq6AF6BAgJEAM#v=onepage&q=Cecchetti%20La%20Locandiera%20Ungherese&f=false>

⁸⁹ Névtelen, 1862d

⁹⁰ Névtelen, 1863a

⁹¹ Névtelen, 1863b

⁹² Névtelen, 1864a. Március 10-én ismét megjelent Aranyváry neve az adósok között.

⁹³ Névtelen, 1864b.

⁹⁴ Névtelen, 1864b és Névtelen, 1864c, Névtelen, 1864d. Előtte már megjelent a hír Bécsben: Névtelen, 1864e

⁹⁵ Névtelen, 1867a

⁹⁶ Giuseppe A. Scaramelli (1817–1876): olasz hegedűművész, zeneszerző, több balettenét is komponált.

⁹⁷ Névtelen, 1867b; Névtelen, 1867c

⁹⁸ Névtelen, 1867d

⁹⁹ r. l., 1866.

Irodalomjegyzék

- Angyal, Dávid (1925, szerk.): *Falk Miksa és Kecskeméthy Aurél elkobzott levelezése*. Budapest: Pesti Lloyd-társulat és a Magyar Történelmi Társulat. (Magyarország újabbbkori történetének forrásai).
- Bethlen, Miklós; Dobsa, Lajos; Tóth, Kálmán (1856, szerk.): *Színházi Naptár 1857. évre*. Pest: Emich Gusztáv Könyvnyomdája.
- Cz. (1855): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (november 27. / 271. sz.), [2.]
- Follinus János: A bukaresti expedíció 1860-ban. = Magyar Polgár, 1873. január 17. 13. sz. [2–3.]
- Gara, Márk (2022): „La ballerina en voyage – Aranyváry Emília külföldön”. In: *Táncstudományi Közlemények*. (2. sz.), 29–39.
- Jahn, Michael (2002): *Die Wiener Hofoper von 1848 bis 1870. Personal – Aufführungen – Spielplan*. Tutzing: Schneider. (Publikationen des Instituts für österreichische Musikdokumentation 27.).
- Névtelen, (1853a): „Cím nélkül”. In: *Szépirodalmi Lapok*. (április 3. / 27. sz.), 428.
- Névtelen, (1853b): „Cím nélkül”. In: *Divatcsarnok*. (szeptember 1. / 44. sz.), 883.
- Névtelen, (1854a): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (1854. május 6. / 1247. sz.), [4.]
- Névtelen, (1854b): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (május 14. / 112. sz.), [5.]
- Névtelen, (1854c): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (május 16. / 1255. sz.), [4.]
- Névtelen, (1854d): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (június 27. / 146. sz.), [5.]
- Névtelen, (1854e): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Hírlap*. (június 29. / 456. sz.), 2563.
- Névtelen, (1854f): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (augusztus 8. / 181. sz.), [2.]
- Névtelen, (1854g): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (augusztus 8. / 1323. sz.), [4.]
- Névtelen, (1854h): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (július 29. / 173. sz.) [4.]
- Névtelen, (1854i): „Cím nélkül”. In: *Hölgyfutár*. (július 31. / 159. sz.), 648.
- Névtelen, (1854j): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (augusztus 2. / 1318. sz.), [3.]
- Névtelen, (1854k): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (augusztus 2. / 176. sz.), [1.]
- Névtelen, (1854l): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (augusztus 3. / 1319. sz.), [4.]
- Névtelen, (1854m): „A nemzeti színház repertoírja júliusban”. In: *Pesti Napló*. (augusztus 4. / 1320. sz.), [3.]
- Névtelen, (1854n): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (július 8. / 155. sz.), [1–2. és 4.]
- Névtelen, (1854o): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (szeptember 21. / 1359. sz.), [3.]
- Névtelen, (1854p): „Cím nélkül”. In: *Wiener Zeitung*. (szeptember 12. / 218. sz.), 2430.
- Névtelen, (1854q): „Cím nélkül”. In: *Wiener allgemeine Theaterzeitung Conversationsblatt*. (december 5. / 277. sz.),
- Névtelen, (1854r): „Cím nélkül”. In: *Wiener Zeitung*. (október 25. / 254. sz.), 2864.
- Névtelen, (1854s): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (május 9. / 107. sz.), [5.]
- Névtelen, (1855a): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (november 20. / 1709. sz.), [2.]
- Névtelen, (1855b): „Cím nélkül”. In: *La Fama. Giornale di scienze, lettere, arti, industria e teatri*. (december 13. / 100. sz.), 400.
- Névtelen, (1855c): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (november 29. / 1717. sz.), [2.]
- Névtelen, (1855d): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (november 28. / 272. sz.), [4.]
- Névtelen, (1855d): „Cím nélkül”. In: *Wiener Zeitung*. (december 8. / 290. sz.), 3326.
- Névtelen, (1856a): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (január 24.), [2.]
- Névtelen, (1856aa): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (október 9. / 233. sz.), 1–2.
- Névtelen, (1856b): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Viszhang*. (február 7. / 6. sz.), 51.
- Névtelen, (1856bb): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Viszhang*. (október 30. / 44. sz.), 363.
- Névtelen, (1856c): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Viszhang*. (február 14. / 7. sz.), 59.

- Névtelen, (1856cc): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (október 22. / 244. sz.), [2.]
- Névtelen, (1856d): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (március 15. / 1809. sz.), [2.]
- Névtelen, (1856dd): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Viszhang*. (december 25. / 52. sz.), 426.
- Névtelen, (1856e): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Hírlap*. (február 28. / 49. sz.), [3.]
- Névtelen, (1856ee): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (december 19. / 292. sz.), [4.]
- Névtelen, (1856f): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (február 19. / 41. sz.), [5.]
- Névtelen, (1856ff): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (december 3. / 279. sz.), [4.]
- Névtelen, (1856g): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (március 3. / 1797. sz.), [2.]
- Névtelen, (1856h): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Hírlap*. (március 6. / 55. sz.), [3.]
- Névtelen, (1856i): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Hírlap*. (március 14. / 62. sz.), [3.]
- Névtelen, (1856j): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (április 1. / 75. sz.), [5.]
- Névtelen, (1856k): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (április 1. / 1824. sz.), [2.]
- Névtelen, (1856l): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (április 6. / 1829.), [2.]
- Névtelen, (1856m): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (április 4. / 78. sz.), [4.]
- Névtelen, (1856n): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Viszhang*. (április 10. / 15. sz.), 126.
- Névtelen, (1856o): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (1856. május 9. / 107. sz.), [4.]
- Névtelen, (1856p): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Viszhang*. (június 5. / 23. sz.), 194.
- Névtelen, (1856q): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (május 30. / 123. sz.), [4.]
- Névtelen, (1856r): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Hírlap*. (június 17. / 139. sz.), [3.]
- Névtelen, (1856s): „Cím nélkül”. In: *Budapesti Viszhang*. (június 26. / 26. sz.), 219.
- Névtelen, (1856t): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (július 23. / 1934. sz.), [3.]
- Névtelen, (1856u): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (szeptember 18. / 215. sz.), 1.
- Névtelen, (1856v): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (szeptember 19. / 1889. sz.), [2.]
- Névtelen, (1856z): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*, 1856. október 4. 229. sz. [4.]
- Névtelen, (1856zs): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (szeptember 17. / 214. sz.), [4.]
- Névtelen, (1857a): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (április 16. / 86. sz.), [2.]
- Névtelen, (1857b): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (december 18. / 292. sz.) [2.]
- Névtelen, (1857c): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (március 13. / 59. sz.), [5.]
- Névtelen, (1857d): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (május 29. / 122. sz.), [2.]
- Névtelen, (1857e): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (július 30. / 172. sz.) 1–2.
- Névtelen, (1857f): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (július 28. / 170. sz.), [4.]
- Névtelen, (1857g): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (október 8. / 229. sz.), [4.]
- Névtelen, (1857h): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (október 6. / 227. sz.), [2.]
- Névtelen, (1858a): „Cím nélkül”. In: *Vasárnapi Ujság*. (január 31. / 5. sz.), 59.
- Névtelen, (1858b): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (február 5. / 28. sz.), [4.]
- Névtelen, (1858c): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (1858. február 4.)
- Névtelen, (1858d): „Cím nélkül”. In: *Pesti Napló*. (február 9. / 2417. sz.), [2.]
- Névtelen, (1858e): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (március 24. / 68. sz.), [2.]
- Névtelen, (1858f): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (április 23. / 92. sz.), [4.]
- Névtelen, (1858g): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (1858. május 29. / 121. sz.), [4.]
- Névtelen, (1858h): „Cím nélkül”. In: *Vasárnapi Ujság*. (augusztus 8. / 32. sz.), 384.
- Névtelen, (1858i): „Cím nélkül”. In: *Vasárnapi Ujság*. (szeptember 12. / 37. sz.), 444.
- Névtelen, (1858j): „Cím nélkül”. In: *Vasárnapi Ujság*. (szeptember 26. / 39. sz.), 468.
- Névtelen, (1858k): „Cím nélkül”. In: *Vasárnapi Ujság*. (október 24. / 43. sz.), 516.
- Névtelen, (1858l): „Cím nélkül”. In: *Vasárnapi Ujság*. (november 7. / 45. sz.), 540.
- Névtelen, (1858m): „Cím nélkül”. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (december 11. / 283. sz.), 1.
- Névtelen, (1859a): „Cím nélkül”. In: *Temesvarer Zeitung*. (december 1. / 274. sz.).

- Névtelen, (1859b): „Cím nélkül“. In: *Temesvarer Zeitung*. (november 24. / 268. sz.), 1856.
- Névtelen, (1859c): „Cím nélkül“. In: *Temesvarer Zeitung*. (december 17. / 287. sz.), 1978.
- Névtelen, (1860a): „Cím nélkül“. In: *Pesth-Ofner Localblatt*. (március 4. / 53. sz.), [2.]
- Névtelen, (1860b): „Cím nélkül“. In: *Nefejejs*. (május 27. / 9. sz.), 106.
- Névtelen, (1860c): „Cím nélkül“. In: *Politikai Ujdonságok*. (május 17. / 20. sz.), 313–314.
- Névtelen, (1860d): „Cím nélkül“. In: *Vasárnapi Ujság*. (július 15. / 29. sz.), 353.
- Névtelen, (1860e): „Cím nélkül“. In: *Temesvarer Zeitung*. (május 20. / 117. sz.), 1.
- Névtelen, (1860f): „Cím nélkül“. In: *Pesth-Ofner Localblatt*, (augusztus 17. / 189. sz.), [2.]
- Névtelen, (1861a): „Cím nélkül“. In: *Vasárnapi Ujság*. (augusztus 18. / 33. sz.), 395.
- Névtelen, (1861b): „Cím nélkül“. In: *Nefejejs*. (szeptember 15. / 24. sz.), [3.]
- Névtelen, (1862a): „Cím nélkül“. In: *Sürgöny*. (március 16. / 63. sz.), [1.]
- Névtelen, (1862b): „Cím nélkül“. In: *Pesti Napló*, (március 20. / 3632. sz.), [3.]
- Névtelen, (1862c): „Cím nélkül“. In: *Il Buon Gusto*. (február 14. / 39. sz.), 156.
- Névtelen, (1862d): „Cím nélkül“. In: *Wiener Theater-Chronik*, (december 25. / 52. sz.), 211.
- Névtelen, (1863a): „Cím nélkül“. In: *Wiener Theater-Chronik*. (február 19. / 8. sz.), 31.
- Névtelen, (1863b): „Cím nélkül“. In: *Wiener Theater-Chronik*. (június 25. / 26. sz.), 104.
- Névtelen, (1864a): „Cím nélkül“. In: *Wiener Theater-Chronik*. (március 3. / 9. sz.), 36.
- Névtelen, (1864b): „Cím nélkül“. In: *Nefejejs*. (április 17. / 3. sz.), 35.
- Névtelen, (1864c): „Cím nélkül“. In: *Pesti Napló*. (április 6. / 4241. sz.), [2.]
- Névtelen, (1864d): „Cím nélkül“. In: *Fővárosi Lapok*. (április 6. / 76. sz.), 345.
- Névtelen, (1864e): „Cím nélkül“. In: *Wiener Theater-Chronik*. (március 24. / 12. sz.), 48.
- Névtelen, (1867a): „Cím nélkül“. In: *Magyarország és a Nagyvilág*. (április 27. / 17. sz.). 203.
- Névtelen, (1867b): „Cím nélkül“. In: *Pesti Napló*. (május 14. / 5119. sz.), [3.]
- Névtelen, (1867c): „Cím nélkül“. In: *Fremden-Blatt*. (május 15. / 132. sz.), [6.]
- Névtelen, (1867d): „Cím nélkül“. In: *Fremden-Blatt*. (április 29. / 116. sz.), 6.
- Pónyai, Györgyi (2020a): „Aranyváry Emília, az első magyar primabalerina és koreográfusnő működése és művészete a korabeli sajtó tükrében“. In: *Bólya Anna Mária (szerk.): Aurora. A magyarországi balett születése*. Budapest: MMA-MMKI, 127–142.
- Pónyai, Györgyi (2020b): „Campilli Frigyes, a művész és vezető szerepe a korai balettrepertoár kialakításában, a balettka fejlesztésében“. In: *Bólya Anna Mária (szerk.): Aurora. A magyarországi balett születése*. Budapest: MMA-MMKI, 49–70.
- r. l. (1866): „Fiumei levelek“. In: *Pesti Napló*. (december 25. / 5005. sz.), 1.
- Sámon, Ferenc (1856): „Nemzeti színház“. In: *Budapesti Hírlap*, (október 14. / 238. sz.), [2–3.]
- Sándor, János (2007): *A szegedi színház krónikája. Theszpisz szekeken 1800–1883*. Szeged: Bába Kiadó.
- Ujvári, Hedvig (2023): „Aranyváry Emília a Bécsi Udvari Operában (1854–1855)“. In: *Táncstudományi Közlemények*. (1. sz.), 4–24.
- Vahot, Imre (1855): „Parádi fürdő-élet 1855-ben“. In: *Pesti Napló*. (augusztus 6. / 1622. sz.), [2–3.]
- Vályi, Rózi (1956): „Nemzeti táncgyománnyaink sorsa a színpadon, és a balett az abszolutizmus és a kiegyezés korában“. In: *Vályi, Rózi (szerk.): A magyar balett történetéből*. Budapest: Művelt Nép. 92–147.

Elektronikus források

- Cechetti: La Locandiera Ungherese – https://books.google.hu/books?id=b2oJpDa1OWQC&printsec=frontcover&hl=de&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Erziehungs-Resultate, színlap: https://books.google.hu/books?id=b2oJpDa1OWQC&printsec=frontcover&hl=de&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Le Danseur du roi. Opéra-ballet en deux actes et trois tableaux, librettó: <https://play.google.com/books/reader?id=GkdEAAAACAAJ&pg=GBS.PP6&hl=hu>.
- Pàquerette, színlap: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wzt&datum=18540209&zoom=33>.
- Tündérlak Magyarhonban, színlap: https://www.omnia.ie/index.php?navigation_function=2&navigation_item=%2F9200448%2FBibliographicResource_3000134131845&repid=1
- Zephyr, színlap: <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wzt&datum=18500423&zoom=33>.

Kovács Ilona

A tánc szimbolikája Dohnányi Ernő Cantus vitae (op. 38) című szimfonikus kantátájában*

2023-ban két jeles bicentenáriumot is ünnepel a magyar irodalmi élet: Petőfi Sándor és Madách Imre születésének 200. évfordulóját. Nagyon közeli kortársak voltak, mivel ugyanabban az évben, sőt, ugyanabban a hónapban – 1823 januárjában – születtek. Madách ugyan Petőfihez képest többet élt, de ő is fiatalon, mindössze negyvenegy évesen hunyt el.¹ A magyar romantika e két jeles literátusának életműve azonban aligha különbözhetne jobban egymástól. Az azonban mindenképpen közös bennük, hogy mindkettejük számos költeménye más művészeti ágak alkotóját – így komponistákat is – megihletett. E tanulmány keretei nem engedik meg, hogy a két életmű inspirálta zeneműveket akár csak röviden is felsoroljuk. Jelen dolgozat Madách fő műve előtt hajt fejet: Az ember tragédiája válogatott részleteit Dohnányi Ernő a Cantus vitae [Az Élet dala] (op. 38) című szimfonikus kantátájában idézi, mely a zeneszerzőket továbbgondolásra inspiráló alkotások egyik legjelentősebbike.²

Madách munkásságának központi alkotása Az ember tragédiája című drámai költemény, melyen 1859 februárja és 1860 márciusa között dolgozott. A kéziratot 1861 elején küldte el Arany Jánosnak, aki először gyenge Faust-utánezetnek tartotta azt, miután azonban mélyebben és behatóbban foglalkozott a Tragédiával, felismerte, hogy Madách remekművet alkotott, válaszelevelében többek között ezt írta: „egy kevés külsimítással irodalmunk legjelesb termékei közt foglalhat az helyet. Fogadja leghőbb üdvözlétemet a gyönyörért, melyet nekem műve által okozott, a fényért, melyre költészetünket deríteni hivatva van!”³ Vitathatatlan, hogy Madáchnak Goethe Faustja szolgált modellként, az azonban csak minta volt számára, nem másolta azt. Már csak azért sem, mert Goethénél Faust (az Ember) és Mefisztó (az Ördög) alkuszik egymással, ahol az a tét, hogy az Ördög megkaparintja-e Faust lelkét. Madáchnál Isten és a Sátán harcol egymással, mely harc során Lucifer el akarja rontani Isten alkotását. A dráma végig azt mutatja meg, hogy sikerül-e Ádámot kiábrándítani annyira, hogy elvesse magától az életet. Ha ez sikerülne, akkor az az isteni teremtmény tönkretétele lenne, így Lucifer ördögi terve győzne. A mű ősbemutatójára csak Madách halála után került sor, 1883. szeptember 21-én. Tiszteletére ezen a napon emlékezünk a magyar dráma napjára.

* Jelen tanulmány a Magyar Táncművészeti Egyetem Művészeti Tanácsának 2023. május 5-én rendezett Zene és tánc művészeti konferencián elhangzott azonos című előadás szerkesztett, bővített változata. A konferencia egyéb előadásai: Daru Andrea: Bartók kapcsolata a táncsal, Dóka Krisztina: A Gyöngyösbokrét mozgalom zenei folklorizmusa, Gara Márk: A Mlada feldolgozásai, Gelenczey-Mihály Alirán: A Csend koreográfiája, Kövágó Zsuzsa: Illúziók csapdájában: 20–21. századi koreográfusok Mozart koráról (Kylán, Preljocaj, Foltin), Retkes Attila: Jazzbalett – Pillanatkép Eck Imre és Gonda János műhelyéből, Sirató Ildikó: Madách Imre 200. Zenés színházak (operák, balettek, táncjátékok, kísérőzenék) és koncertdarabok Az ember tragédiájához kapcsolódva.

¹ Petőfi Sándor (1823. január 1. – 1849. július 31. [?]), Madách Imre (1823. január 20. vagy 21. – 1864. október 5.)

² Napjaikban is ismert forrás Madách-műve a kortárs zeneszerzők számára. Egyik legújabb ezek közül Gyöngyösi Levente (*1975) alkotása. Tervezett művének első részét, a Tragédia Temporis I. – Madách Imre Az ember tragédiája című drámai költeménye nyomán című alkotását 2023. április 12-én mutatták be Budapesten, a Művészetek Palotájában.

³ Idézi Szabó József: „Arany javításai Az ember tragédiáján” https://epa.oszk.hu/03200/03286/00194/pdf/EPA03286_palocfold_1968_1_090-095.pdf Utolsó megtekintés: 2023. július 27.

Librettó

Dohnányi Cantus vitae-je Madách Az ember tragédiája szövegének részleteit használja. A zeneszerző nem egyszerűen meghúzta a szöveget, hanem átszerkesztette, oly módon, hogy a Tragédia egyes színeinek részletei immár egy nagyon átgondolt, saját filozófiai koncepciót sugallnak. Önéletrajzában azt vallotta, feladata az volt, hogy úgy csoportosítsa Madách szövegét, hogy az alkalmas legyen egy zenei kompozíció számára:⁴ „Nagy örömöm, hogy sikerült magamnak megtalálnom ezt a szövegmegoldást, majdnem büszkébb vagyok rá, mint a kompozícióra. De tréfán kívül: azt hiszem, a legszigorúbb Madách-magyarázók is meg lesznek elégedve az én – hogy úgy mondjam – zenei kommentárommal. Függetlenül a történelmi képektől, időtlen, filozófiai síkra vetítettem a Tragédiát.”⁵

A premiért követő kritikák kiemelték és megértették az összeállítás sajátos értékeit. A másnapi újságokban megjelent recenziók egyöntetűen kiemelik, hogy Dohnányi számára „nem az irodalmi szöveg megkomponálása [volt] a cél”,⁶ és „[...] tévedés volna azt állítani, hogy Dohnányi »megzenésítette« Madáchot. Inkább azt mondhatnók, hogy Madách verssoraival zenésítette meg tulajdon életfelfogását.”⁷

Maga a szerző így nyilatkozott: „Keresgéltem a formát és a lehetőséget, hogy mondanivalóhoz Madáchban találjam meg a szöveget. Nem gondoltam arra, hogy megzenésítem Az ember tragédiáját. Tudtam, hogy ez szinte a lehetetlenséggel határos vállalkozás. De nem is ez volt a célom. Önmagamot akartam kifejezni Madách szavaival, a hozzájuk írt muzsikával.”⁸

A fenti Dohnányi-nyilatkozathoz kapcsolódik a Magyar Nemzet munkatársa is: „Az optimizmus felé hajló Dohnányi kétségkívül nem Madách illusztrátora, zenéje csak azt tükrözi, amit Önmagának vallhat. Éppen ezért a szöveg összeállítását végző Dohnányi hosszú évekig tartó hatalmas munkával úgy állította egybe a tragédiából vett textust, hogy ezen keresztül az ő sajátos szemlélete, érzésvilága és filozófiája fejeződjék ki. Madách költészete tulajdonképpen csak életre keltette Dohnányiban a mára [saját korára] vonatkozó vallomásait.”⁹

Madách művének Dohnányi által készített kompilációját többnyire érdekesnek és eredetinek tartották a recenzensek, de nem mindenki tetszését nyerte el. Egy premier utáni kritikában például ezt olvashatjuk: „[...] Dohnányi sűrűn forgatta »Az ember tragédiájá«-t, a Tragédia teljes megzenésítését, mint alkalmatlan feladatot, már a kezdettől fogva elvetette, de sokszor átgúrta, amíg a mai formájában összeállította a kedvére sikerült szöveget. [...] A vegyeskarban csendül fel Dohnányi életbölcseletének lényege, amelyet Madách szavaival ekként fejez ki: »A cél megszünt a dicső csatának, a cél halál, az élet küzdelem«. [...] Dohnányi temérdek időt pazarolt arra, hogy »Az ember tragédiájá«-t kénye-kedve szerint szétvagdalja, hogy keresett életbölcseletét belőle ki-hámozza.”¹⁰

Dr. Gaál Endre írása szintén arról tájékoztat, hogy a zeneszerző „hosszú évekig” dolgozott alkotásán.¹¹ 1957-ben maga Dohnányi is a Cantus vitae több éves alkotói munkájáról ír: [Madách Imre Az ember tragédiája című drámai költeménye] számomra ugyanarra a problémára jelent választ, mint amit Goethe hiába igyekezett megoldani a Faustban. Évtizedekig hordoztam magamban egy Madách költeményének filozófiai lényegén alapuló, nagyszabású kórusmű tervét.

⁴ „The task was to group the philosophical essence of the work in a way that it should fit for a musical composition.” BL 50,807A

⁵ Névtelen, 1940a.

⁶ p. i., 1941.

⁷ Ortlik, 1941.

⁸ Innocent-Vincze, 1941.

⁹ Gaál, 1941.

¹⁰ Hanvay, 1941.

¹¹ Gaál, 1941.

Évekig tartott, mire rátaláltam a drámában szétszórtnak található, megzenésítésre alkalmas szövegrészek megfelelő csoportosítására. Az eredmény a Cantus vitae volt.¹² Szintén az 1950-es évek végéről származik egy Dohnányi-idézet, melyben a szerző műve többéves tervezéséről beszél: „[...] kérdezték, mi a kedvenc művem? Ilyenkor azt feleltem: nincs. Tagadhatatlan, legbüszkébb vagyok a CANTUS VITAE-re, melyen három évig dolgoztam, de a gondolatokat hozzá hosszú éveken át gyűjtöttem, érleltem.”¹³

Felmerül a kérdés, hogy milyen hosszú volt a tervezés és az alkotói munka folyamata. A Dohnányi-szakirodalom egészen a közelmúltig azt tartotta, hogy a komponista már 1900-ban el kezdte keresni azokat a szövegrészleteket, melyeket megzenésítésre, gondolatai kifejezésére alkalmasnak talált. A szöveggel kapcsolatban annyi bizonyos, hogy a zeneszerző második felesége, Galafrés Elsa szerint a kórus és a szolistas befűzött librettója már ott volt Dohnányi íróasztalán az új ház elkészülte előtt [Széher út, 1927].¹⁴ Szintén Galafrés-tól tudjuk, hogy Dohnányi „az első amerikai útjára” magával vitte Madách művét.¹⁵ Galafrés meglehetősen hiányosan és – mint kutatásaim bizonyítják – félreérthetően fogalmazott, mondata nem tartalmaz például évszámot. Ez lehetett az oka, hogy a Cantus vitae egyik kutatója, James A. Grymes jóhiszeműen Dohnányi legelső amerikai útjára gondolt [1900. márc. 15. – ápr. 10.], a művel kapcsolatos dolgozataiban is erre az időszakra datálja a Cantus vitae születésének kezdetét,¹⁶ amit aztán mások is átvettek és erre hivatkoztak.¹⁷ Ha ez valóban így lenne, ez azt jelentené, hogy Dohnányi gondolatait több, mint négy évtizedig lekötötte a szimfonikus kantáta megtervezése és komponálása. Grymes – amerikai zenetörténész lévén – kutatásai során csak egy kis szeletét ismerhette a Cantus vitae-hez köthető magyar nyelvű sajtóanyagoknak, és éppen azok a cikkek nem kerültek a látóterébe, melyekben maga a szerző nyilatkozik arról – Galafrés-nál pontosabban fogalmazva, olykor évszámot is megjelölve –, hogy valójában mikor kezdte el foglalkoztatni a *Cantus vitae* megalkotásának gondolata.

Már egy 1940-ben megjelent interjú olvasása során gyanakodhatunk, mikor még munkában volt a mű: „Tizenöt évvel ezelőtt amerikai utamra magammal vittem a Tragédia példányát. Búvárokodtam a halhatatlan műben, kerestem a magamnak való megoldást. Fel is vázoltam a kantáta-szöveget, amelynek minden szava Madáchból van, de egészen szabad csoportosításban, úgy, hogy a Tragédia lényegét tükrözze. Ezen a vázlaton sokat csiszolgattam, faragcsáltam az évek során, míg végleges formát kapott. Körülbelül másfél évvel ezelőtt pedig hozzáálltam a komponáláshoz.”¹⁸

Dohnányi később sokkal pontosabban fogalmaz egy másik, a mű tervezett premierje előtti interjújában: „A feladat hosszú éveken át izgatott és érdekelt: világi oratóriumot írni, amelyben filozófiámat a zene és a szöveg teljesen kifejezze. 1920 és 1925 között, amerikai hangversenykörutamon, szabad óráimban kezdtem a megfelelő szövegre megkeresni ehhez a tervezett műhöz és Madáchra találtam. Az ember tragédiáját lapozgattam, akkor még szinte csak szórakozásképpen, kedvtelésből.”¹⁹

¹² Dohnányi Ernő levelének részlete Donald Fergusonhoz – 1957. február 17. Dohnányi, 2020. 125–126. A levélrészlet korábbi magyar fordításait lásd: Grymes, 2004.; Grymes, 2005. 3.

¹³ Dohnányi, 1962. 28–29. Angolul: Dohnányi, 1960.

¹⁴ Galafrés, 1973. 397–398.

¹⁵ „Erno returned to another book close to his mind and heart, Imre Madách's 'Tragedy of Man'. This Hungarian classic had accompanied him on his first trip to America.” Galafrés, 1973. 397.

¹⁶ Grymes, 2002. 20–22. Ugyanitt Grymes szintén tévesen datálja a C-dúr szextett (op. 37) és az E-dúr szimfónia (op. 40) kompozíciós munkálatainak kezdetét is. A két mű pontos keletkezéstörténetét lásd Kovács, 2019, 149–155., továbbá Kovács, 2009. 102. és 230. http://lfe.hu/netfolder/public/PublicNet/Doktori%20dolgozatok/kovacs_ilona/disszertacio.pdf

¹⁷ Grymes téves adatát veszi át a Cantus vitae keletkezésével kapcsolatban Kiszely-Papp, 2002. 21.

¹⁸ Névtelen, 1940a

¹⁹ Innocent-Vincze, 1941.

Szinte ugyanez olvasható egy másik interjúban is: „Az ezerkilencszázhuszas-huszonötös években turnéztam és erre az utamra vittem először magammal Madách remekművét. Forgattam a könyvet és gondolkodtam, hogyan lehetne a »Tragédiát« zenei nyelvre átültetni. A drámai megoldást elvettem hamarosan. Nem akartam megcsonkítani, mint Gounod tette a »Faust«-tal. Hosszas mérlegelés után elhatároztam, hogy szimfonikus kantátát írok. Ekkor elkészítettem egy nyolctételes vázlatot és hozzáálltam a szöveg összeállításához. Ez okozta a legtöbb nehézséget. Jóformán több időt töltöttem el a szöveg rendezésével, mint a zenei rész kidolgozásával. Komponálás közben sokat változtattam eredeti terveimen, míg mai formáját megkapta a »Cantus Vitae«.”²⁰

Valószínű e fenti interjúkat vette alapul és idézi szinte szó szerint a premierről beszámoló Új Magyarország újságírója: „A szerző Dohnányi vezényelt, aki már 1920 és 25 között, egyik amerikai hangversenykörútján, szabad óráiban határozta el főművének a komponálását.”²¹

A Népszava recenzense konkrét évszámot említ, ám ez az eltelt évek távlatából korántsem tekinthető biztosnak: „1920 óta lapozgatta a szerző »Az ember tragédiája« fejezeit a szándékkal, hogy – a sorrendre való tekintet nélkül – alkalmas idézeteket válogasson és fűzzön össze s ezekből a szemelvényekből alakítsa ki az elképzeléseihez legjobban illő szöveget.”²²

Lányi Viktortól pedig plusz információként még azt is megtudjuk, hogy „... [Dohnányi] amerre utazgatott, robogó expresszen magával vitte »Az ember tragédiája« példányát.”²³

Higgyünk tehát a zeneszerző nyilatkozatainak – és ne 1900-ra tegyük a mű létrejöttének első gondolatait –, még ha teljesen pontosan nem is tudjuk, hogy Dohnányi melyik [1. világháború utáni] amerikai útjára vitte magával Az ember tragédiáját.

Cím

Dohnányi a Tragédia tizenöt színének tizenegy színéből idéz részleteket.²⁴ Madáchhoz hasonlóan az emberi élet végső célját, fejlődésének mibenlétét, az isteni gondviselés szerepét fogalmazza meg – saját korára vetítve. Kezdetben Madách-kantáta volt a mű munkacíme,²⁵ csak később választott latin címet, ami egyetemességet, szakralitást és örökérvényűséget sugall. Bár a mű szövege magyar, később, nyilván későbbi külföldi előadások reményében Dohnányi elkészítette a német fordítást is.²⁶ 1946-ban újra átnézte a német szöveget. Húgának erről így írt: „[...] Itt egyelőre olyan munkába fogtam, melyhez nem kell különös ihlet: elővettem a Cantus vitae-t, még egyszer átkéféltam a német fordítását, s megcsináltam a mű zongorakivonatát.”²⁷ (A kottabejegyzés szerint a zongorakivonattal 1945. május 22-én készült el.²⁸) Dohnányi sógorát kérte meg, hogy

²⁰ Schuschny, 1941.

²¹ „[...] A szerző Dohnányi vezényelt, aki már 1920 és 25 között, egyik amerikai hangversenykörútján, szabad óráiban határozta el főművének a komponálását.” Hanvay, 1941

²² Jemnitz, 1941.

²³ Lányi, 1941.

²⁴ A Dohnányi-műben felhasznált Madách-szövegek előfordulási helyeit tartalmazó jegyzéket lásd: „Az ember tragédiájától a Cantus vitae-ig Madách drámájának és Dohnányi szöveggel való konkordanciája.” Németh G., 2005. 21–30.

²⁵ Névtelen, 1940b

²⁶ Dohnányi 1943 nyarán fordította le a Cantus vitae szövegét (Lásd még a Dohnányi Máriának 1945. november 12-én írt levél részletét is, adatai a 27. lábjegyzetben.)

²⁷ Dohnányi Ernő levele Dohnányi Máriának; Neukirchen am Walde, 1945. november 12. Kelemen, 2011. 168–169. (186. levél).

²⁸ Florida State University, Ernst von Dohnányi Collection MS 149a.

nézze át a német szöveget,²⁹ arról azonban nincs tudomásunk, hogy Dr. Kováts Ferenc javaslatait Dohnányi bevezette-e a szövegbe.³⁰

A zenei anyag megkomponálása

A korai – datálatlan – vázlatokat az Országos Széchényi Könyvtár őrzi (**1. fakszimile**). Az első három szisztémában a mű 7. ütemétől induló mélyrézfúvós-motívumok olvashatók, melyek a háborgó tenger zenei illusztrációi. (A felette énekelt szöveg a – „Zúg az élet tenger árja, // Mindenik hab új világ...” – a IX., Londoni színből való.) Mivel semmilyen szerzői nyilatkozatot vagy utalást nem ismerünk a komponálás megkezdéséről, ennek híján nehéz pontosan megmondani, hogy a zeneszerző mikor vetette papírra az első hangokat. A kutató szerencséjére a vázlatfüzet első lapjának alján egy bejegyzést olvashatunk: „Icu(s)kám versére ápr. 8–9 éjjel”. A Dohnányi-életrajzot ismerők számára nem kérdés, ki lehet „Icuka”: a zeneszerző későbbi harmadik felesége (az idő tájt még Salaczné) Zachár Ilona, egy távoli rokon, akivel a zeneszerző 1937 telén ismerkedett meg.³² Akkorra már mindkettőjük házassága romokban hevert, és nem telt el sok idő, hogy egymásba szeressenek. 1938 áprilisában talán még nem volt annyira bensőséges a kapcsolatuk, hogy Dohnányi Zachár Ilona-verset zenésítsen meg (bár teljesen nem zárható ki), 1939 áprilisában azonban már bizonyosan egy párt alkottak (**1. kép**), így nagy valószínűséggel a Cantus vitae első vázlatai is 1939-re tehetők. A vázlatokból particella-formában írt folyamatfoglalmazvány készült (**2. fakszimile**). A folyamatfoglalmazvány paksamétájának címlapján, a fol. 1 jobb felső sarkában olvasható Dohnányi írása ceruzával: Első előadás 1941. ápr. 28. Középen Cantus vitae, Szimfonikus Kantáta Madách drámai költeményéből vett szövegre. Magánének, vegyeskórus és zenekarra D.[ohnányi] E.[rnő] op. 38 Vázlat. Kék postairónnal: Az én drága Icukámnak Ernője.³³ A fogalmazvánnyal Dohnányi – saját kezű bejegyzése szerint – 1940. június 23-ára készült el (**3. fakszimile**). Még mielőtt befejezte volna a folyamatfoglalmazványt, már elkezdte írni a letisztázott partitúrát – 1939. június 23-án kezdte a hangszerelés munkálatait (**4. fakszimile**). Ennek valószínűleg az lehetett az oka, hogy a huszonegy tételből álló darab kizárólag zenekart foglalkoztató, tehát vokális szölamokat nem tartalmazó 15. tételt később komponálta meg,³⁴ de a következő évadra tervezett bemutatóra mindenképpen szeretett volna időben elkészülni a partitúrával. Úgy gondolhatta, hogy ha a szólisták és a kórusok minél előbb kapják kézhez saját szölamaikat, annál jobban fel tudnak készülni, míg zenekarában, a Filharmóniai Társaságban megbízott, ismerte képességeiket, tudta, hogy mennyi időre van szükségük új mű betanulására. Így is késedelmet szenvedett a tisztázott elkészülte, egyelőre nem látott betegség miatt.

Dohnányi életében háromszor kapott trombitázist: 1934 vége felé a lábába – így volt ideje a végső formába önteni a C-dúr szextettet (1935, op. 37); 1940 őszén a jobb karjába – a Cantus vitae komponálása idején (1941, op. 38), végül 1943 nyarán ismét a lábába – ezért, a kényszerű ágyynyugalomnak köszönhetően írhatta meg a Suite en valse-t (1943, op. 39). A Cantus vitae

²⁹ „Még Crikvenicában, vagy 3 év előtt csináltam a „Cantus vitae”-nek német fordítását; most hogy időm volt. a nyáron megcsináltam a zongorakivonatot, mely alkalommal a fordítást újra átnéztem, s sok simítást végeztem rajta. De még mindig van javítani való Lég szíves átnézni, s ahol tudsz, javítani rajta. A nehézségek ott vannak, hogy nem lehet nagyon szabad fordítani, mert a filozófiai tartalom precíz kifejezéseket kíván; amellet a zeneszerző még azt, hogy bizonyos kifejezések éppen azon a helyen álljanak, ahol a magyarban. Így hát sokszor inkább a ritmust változtattam meg.” Dohnányi Ernő levele Dr. Kováts Ferencnek; Neukirchen am Walde, 1946. március 18. Kelemen, 2011. 174. (190. levél).

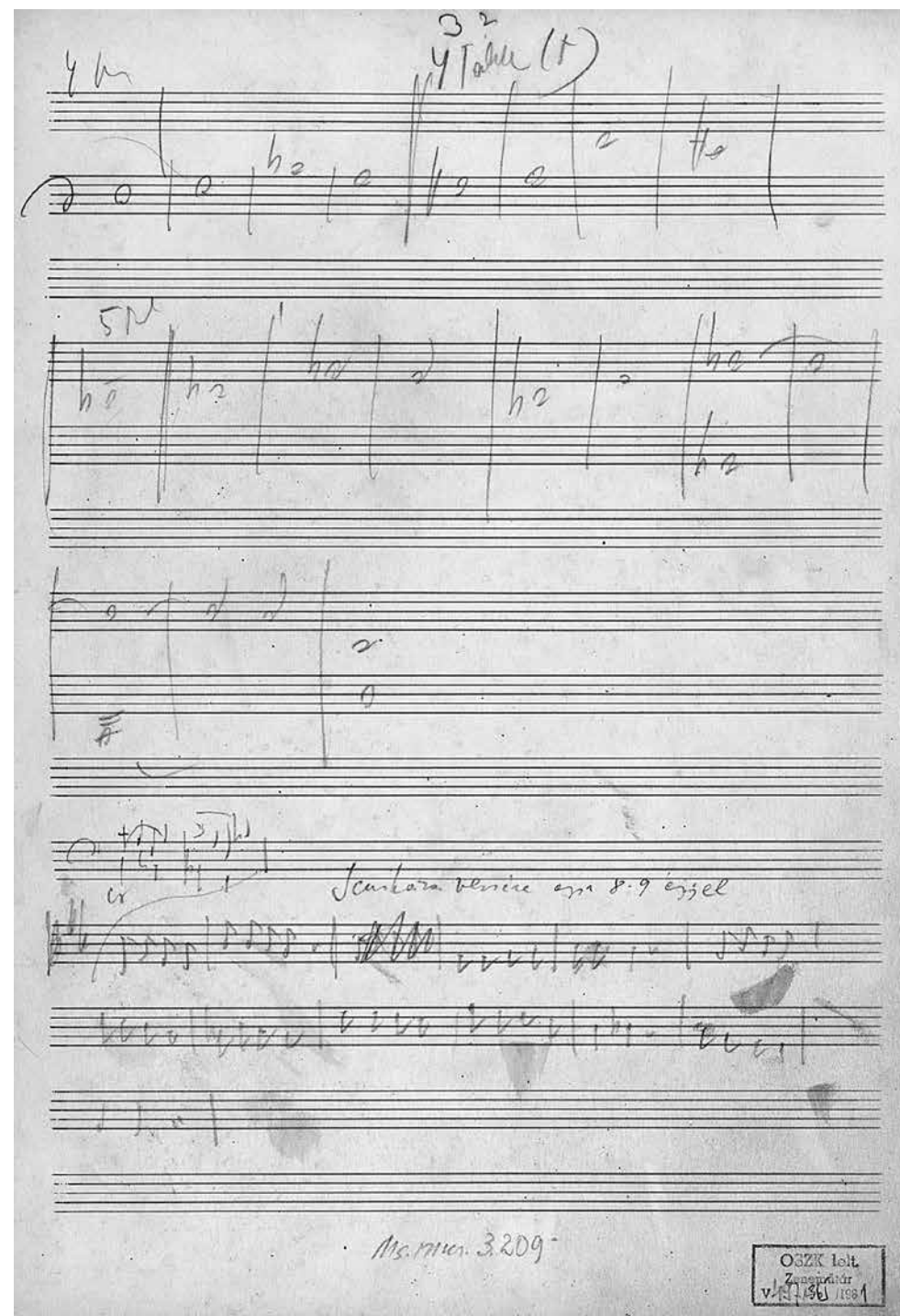
³⁰ Grymes: 2002, 39. Dr. Kováts Ferenc javaslatait lásd: Florida State University, Ernst von Dohnányi Collection MS 149b.

³¹ A kézirat másolatáért Kusz Veronikának tartozom köszönettel.

³² Dohnányi, 2000. 113.

³³ A kék postairónt Dohnányi általában a próbaszámok beírásához használta, ahogy részlegesen tette a Cantus vitae fogalmazványában is.

³⁴ Kovács, 2019. (1. fejezet, 4. lábjegyzet.)

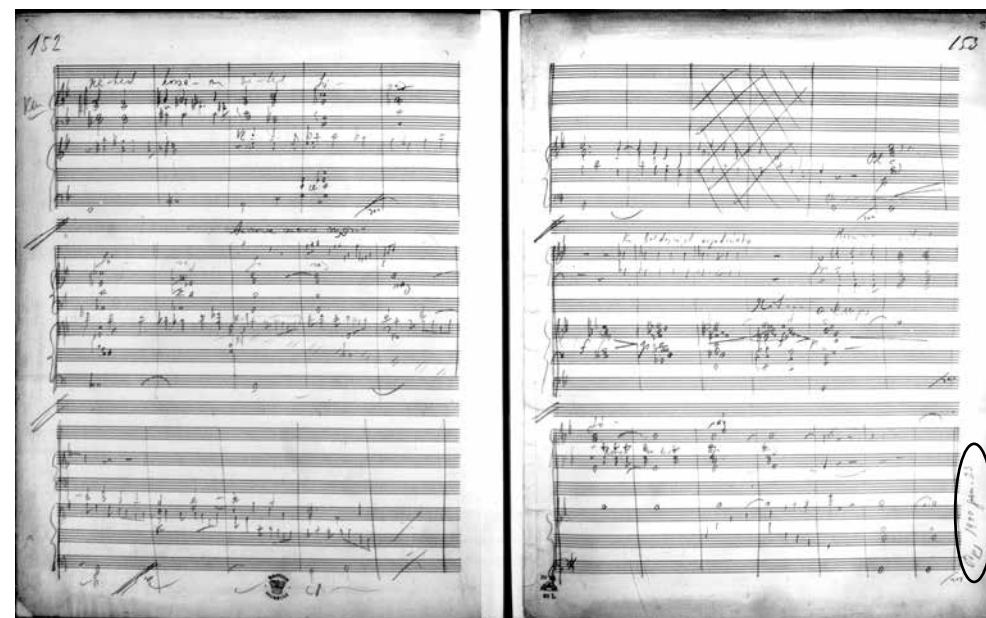
1. fakszimile. Korai vázlatok – a mű kezdete. (Országos Széchényi Könyvtár, Ms. Mus. 3.209)

2. fakszimile. Folyamatfogalmazvány – a mű kezdete. (British Library, Add. MS. 50,797)

1. kép. Zachár Ilona és Dohnányi Ernő az 1940-es években

3. fakszimile. A fogalmazvány befejezése: 1940. június 23. (British Library, Add. MS. 50,797)

4. faksimile. A hangszerezés kezdete: 1939. június 23.
(Befejezése: 1941. március 23., OSZK, Ms. Mus. 3.274)

partitúrájában pontosan látni, hogy a munka mely szakaszában érte a betegség: a II. (Bacchanalia) rész végén, éppen ahol a Dies irae gregorián dallamot idézi a szerző (5. faksimile). A trombózis miatt Dohnányi nem tudta mozgatni a jobb kezét, Zachár Ilona pedig kérte a zeneszerzőt, hadd segítsen neki.³⁵ A 91-es próbaszám utáni 6. ütemtől (91+6) világosan látszik, hogy más kéz folytatta a partitúra írását. Ez az oldal egyben Dohnányi munkamódszerére is rávilágít: a hangszerezést felülről, a fafúvóktól kezdte és szép sorjában haladt a partitúrában lefelé. Talán legelső lépése pedig az énekszólam beírása volt, ami ezen az oldalon még az ő keze írásával olvasható. A partitúrában az is nyomon követhető, hogyan vette vissza Dohnányi a feladatot Zachár Ilonától. Először a legfontosabbat, a kottázást, majd szépen sorban a szöveget, az előadási jeleket és a sorok előtti hangszerek felsorolását is. 1941. március 23-án pedig végre meghúzhatta a mű végét jelző kettősvonalat is.

Bemutató

Nem sok időt hagyott muzikusainak a Filharmóniai Társaság elnök-karnagya az új mű bemutatására, mivel a bemutatót 1941. április 4-ére hirdették meg (2. kép). A korabeli sajtó jó előre beharangozta a premiert, melyet az évad egyik legjelentősebb eseményének,³⁶ a magyar zeneszerzés piros betűs ünnepének,³⁷ a magyar zenei élet ünnepi eseményének³⁸ ígérték. A történelem azonban közbeszólt. Galafrés memoárjának kissé hatásvadász leírásából értesülünk arról, milyen dráma játszódott le az április 3-i főpróbán. A próba közben a Zeneakadémia titkára sietett be és egy üzenetet adott át Dohnányinak, aki néhány pillanat múlva halásápadtan közölte a művészekkel, hogy a másnapra hirdetett előadás Teleki Pál miniszterelnök öngyilkossága miatt elmarad.³⁹ A nemzeti gyász miatt a premierre végül 1941. április 28-án került sor, a másnapi kritikák pedig óriási sikerről számoltak be. A hangversenyt másnap megismételték. Utána több mint félszázadig senki nem nyúlt a kottához, bár Zachár Ilona kezdeményezésére többször is tervbe vették a mű újbóli megszólaltatását.⁴⁰ Végül a floridai Tallahassee-ben, az International Ernst von Dohnányi Festival keretében 2002. február 2-án hangzott fel ismét, ezúttal – először a mű történetében – német szöveggel. Magyarországon a Magyar Rádió zenei együttese szolgáltatta meg ismét 2004. szeptember 25-én Budapesten, Strausz Kálmán vezényletével.⁴¹

³⁵ Dohnányi, 2000. 117.

³⁶ Névtelen, 1941.

³⁷ Innocent-Vincze, 1941.

³⁸ Deák, 1941.

³⁹ Galafrés, 1973. 399.

⁴⁰ Grymes, 2002. 40.

⁴¹ Már a hangverseny előtt CD-n is elérhető volt a mű felvétele: Dohnányi Ernő: Cantus vitae. Szimfonikus kantáta (op. 38). Budapest: Magyar Rádió, 2004. 065. Előadók: Korondi Anna (szoprán), Meláth Andrea (alt), Mukk József (tenor), Tóth János (basszus); a Magyar Rádió Gyermekkara (karigazgató: Thész Gabriella), a Magyar Rádió Énekkara és Szimfonikus Zenekara, vezényel Strausz Kálmán. A koncertről lásd Csengery, 2004. Csengery Kristóf kritikáját: Muzsika 47/11, (2004. november): 42. <https://epa.oszk.hu/00800/00835/00083/1443.html> Utolsó megtekintés: 2023. augusztus 14.

148

*Ancora meno mosso
a tempo*

(91)

Viol. I
Viol. II
Viola
Cello
Bass
Tuba
Trumpet
Trombone
Saxophone
Clarinet
Flute
Piccolo
Harp
Piano
Conductor

*Ancora meno mosso
a tempo*

(91)

Viol. I
Viol. II
Viola
Cello
Bass
Tuba
Trumpet
Trombone
Saxophone
Clarinet
Flute
Piccolo
Harp
Piano
Conductor

149

Handwritten musical score for a song. The score includes staves for Flute 1 (Fl. 1), Oboe 1 (Ob. 1), Bassoon 1 (Bsn. 1), Bassoon 2 (Bsn. 2), Clarinet 1 (Cl. 1), Clarinet 2 (Cl. 2), Bassoon 3 (Bsn. 3), Bassoon 4 (Bsn. 4), Bassoon 5 (Bsn. 5), Bassoon 6 (Bsn. 6), Bassoon 7 (Bsn. 7), Bassoon 8 (Bsn. 8), Bassoon 9 (Bsn. 9), Bassoon 10 (Bsn. 10), Bassoon 11 (Bsn. 11), Bassoon 12 (Bsn. 12), Bassoon 13 (Bsn. 13), Bassoon 14 (Bsn. 14), Bassoon 15 (Bsn. 15), Bassoon 16 (Bsn. 16), Bassoon 17 (Bsn. 17), Bassoon 18 (Bsn. 18), Bassoon 19 (Bsn. 19), Bassoon 20 (Bsn. 20), Bassoon 21 (Bsn. 21), Bassoon 22 (Bsn. 22), Bassoon 23 (Bsn. 23), Bassoon 24 (Bsn. 24), Bassoon 25 (Bsn. 25), Bassoon 26 (Bsn. 26), Bassoon 27 (Bsn. 27), Bassoon 28 (Bsn. 28), Bassoon 29 (Bsn. 29), Bassoon 30 (Bsn. 30), Bassoon 31 (Bsn. 31), Bassoon 32 (Bsn. 32), Bassoon 33 (Bsn. 33), Bassoon 34 (Bsn. 34), Bassoon 35 (Bsn. 35), Bassoon 36 (Bsn. 36), Bassoon 37 (Bsn. 37), Bassoon 38 (Bsn. 38), Bassoon 39 (Bsn. 39), Bassoon 40 (Bsn. 40), Bassoon 41 (Bsn. 41), Bassoon 42 (Bsn. 42), Bassoon 43 (Bsn. 43), Bassoon 44 (Bsn. 44), Bassoon 45 (Bsn. 45), Bassoon 46 (Bsn. 46), Bassoon 47 (Bsn. 47), Bassoon 48 (Bsn. 48), Bassoon 49 (Bsn. 49), Bassoon 50 (Bsn. 50), Bassoon 51 (Bsn. 51), Bassoon 52 (Bsn. 52), Bassoon 53 (Bsn. 53), Bassoon 54 (Bsn. 54), Bassoon 55 (Bsn. 55), Bassoon 56 (Bsn. 56), Bassoon 57 (Bsn. 57), Bassoon 58 (Bsn. 58), Bassoon 59 (Bsn. 59), Bassoon 60 (Bsn. 60), Bassoon 61 (Bsn. 61), Bassoon 62 (Bsn. 62), Bassoon 63 (Bsn. 63), Bassoon 64 (Bsn. 64), Bassoon 65 (Bsn. 65), Bassoon 66 (Bsn. 66), Bassoon 67 (Bsn. 67), Bassoon 68 (Bsn. 68), Bassoon 69 (Bsn. 69), Bassoon 70 (Bsn. 70), Bassoon 71 (Bsn. 71), Bassoon 72 (Bsn. 72), Bassoon 73 (Bsn. 73), Bassoon 74 (Bsn. 74), Bassoon 75 (Bsn. 75), Bassoon 76 (Bsn. 76), Bassoon 77 (Bsn. 77), Bassoon 78 (Bsn. 78), Bassoon 79 (Bsn. 79), Bassoon 80 (Bsn. 80), Bassoon 81 (Bsn. 81), Bassoon 82 (Bsn. 82), Bassoon 83 (Bsn. 83), Bassoon 84 (Bsn. 84), Bassoon 85 (Bsn. 85), Bassoon 86 (Bsn. 86), Bassoon 87 (Bsn. 87), Bassoon 88 (Bsn. 88), Bassoon 89 (Bsn. 89), Bassoon 90 (Bsn. 90), Bassoon 91 (Bsn. 91), Bassoon 92 (Bsn. 92), Bassoon 93 (Bsn. 93), Bassoon 94 (Bsn. 94), Bassoon 95 (Bsn. 95), Bassoon 96 (Bsn. 96), Bassoon 97 (Bsn. 97), Bassoon 98 (Bsn. 98), Bassoon 99 (Bsn. 99), Bassoon 100 (Bsn. 100).

5. *fakszimile. Dohnányi és Zachár Ilona kézírása (OSZK, Ms. Mus. 3.274)*

[illegible]

A MAGY. KIR. OPERAHÁZ

ZENEKARÁBÓL ALAKULT

FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG

VIII. BÉRLETI HANGVERSENYE

1941. április 4-én, pénteken este 1/2 8 órakor
a m. kir. Operaházban

CANTUS VITAE

Szimfónikus kantáta Madách drámai költeményéből vett
szövegre.

Magánének, kórus és zenekarra komponálta:

DOHNÁNYI ERNŐ

(Bemutató előadás)

Közreműködnek:

RIGÓ MAGDA, BASILIDES MÁRIA.
RÖSLER ENDRE, LOSONCZY GYÖRGY

A Székesfővárosi Énekkar (Karnagy: Karvaly Viktor)

Az Erzsébet Nőiskola m. kir. leánygimnáziumának
Énekkara (Betanította: Turry Peregrin)

Vezényel a szerző

Szünet a harmadik tétel után

77 TÁNCSTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

A Cantus vitae szerkezeti felépítése

Dohnányi a mű huszonegy tételét öt egységbe rendezte, az alábbiak szerint:

I. rész	No. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8.
II. rész Bacchanália	No. 9., 10. „Foxtrott”
III. rész Funerália	No. 11., 12.
IV. rész	No. 13., 14., 15., 16., 17.
V. rész	No. 18., 19., 20., 21.

A tételek többnyire szünet nélkül kapcsolódnak egymáshoz, sőt nemcsak tételek, hanem a IV. és V. rész is. Ennek minden bizonnyal az lehet a gyakorlati oka, hogy a szoros egymásutániságnak köszönhetően még hangsúlyosabbá váljon a zene és szöveg kapcsolata.

Szintén a zene és szöveg kapcsolatát erősíti Dohnányi azzal, hogy három jól ismert zenei idézzettel ösztönzi a hallgatót a hallottak továbbgondolására az I. és a II. részben, a mondanivalót illusztrálandó: az I. rész 5. jelenetében a Marseillaise, majd az Internacionálé dallamát halljuk, a II. rész (Bacchanália) végén pedig a Dies irae dallamfoszlányait komponálta bele zenéjébe Dohnányi.

A tánc szimbolikája

Sok szempontból a Cantus vitae legfigyelemreméltóbb tétele a két számból álló II. rész, a Bacchanália. „A második tétel a »Bacchanália« alcímet kapta. Itt a római és a vele rokon jelenetek bűnorgiáit igyekeztem megfesteni” – nyilatkozta a zeneszerző.⁴³ A szövegek nagyrésze ugyan a Tragédia régebbi korokat idéző színeiből származik – a VI. (Római) színből, kisebb részben a XI. (Londoni) színből, kétszorosít pedig a XII. (Falanszter) színből válogatott –, mégis, nem nehéz felismerni, hogy itt saját koráról beszél, és saját korát kritizálja.

Dohnányi olvasatában Róma erkölcstelen kéjhajhászása ugyanazt a pusztulást mutatja, mint amit a vele párhuzamba állított London ipari világának kiüresedett, megcsömörlött munkásai képviselnek. Római kurtizánok énekelnek, London kéjhölgye, lélektelenül robotoló munkások és kiegétt zenészek szólnak hozzánk a 9. és 10. részben. A különböző csoportok különböző nézőpontokból mutatják meg, mennyire céltalan az életük. Létükben nem találnak semmi boldogságot és értelmet, ezért az alkoholban, a szeretkezés mámorában, mások gúnyos kikacagásában találják meg felszínes örömeiket. Dohnányi kiváló dramaturgiai érzéssel két – a 20. század elején rendkívül népszerű – táncot választott, hogy bemutassa korának visszasságait. A mű első lemezfelvételének karmestere eképpen elemzi a II. részt:

„Zeneileg két, a században kedvelt táncforma uralkodik ebben a részben. A mulatást, dözsölést a keringő és a foxtrott harmónia- és ritmusvilága idézi. Persze nem igazi sem egyik, sem másik. Ugyan nagyon hasonlítanak arra, amit e két táncban érteni szoktunk, de nem felhőtlen jókedvet, eleganciát sugároznak, hanem azt a jelenséget, ahogyan az ember inkább a lélek csöndjét, harmóniáját, vagy elkerülhetetlen belső kérdéseit próbálja harsány, triviális módon elnyomni.”⁴⁴

⁴³ Schuschny, 1941.

⁴⁴ Strausz, 2004.

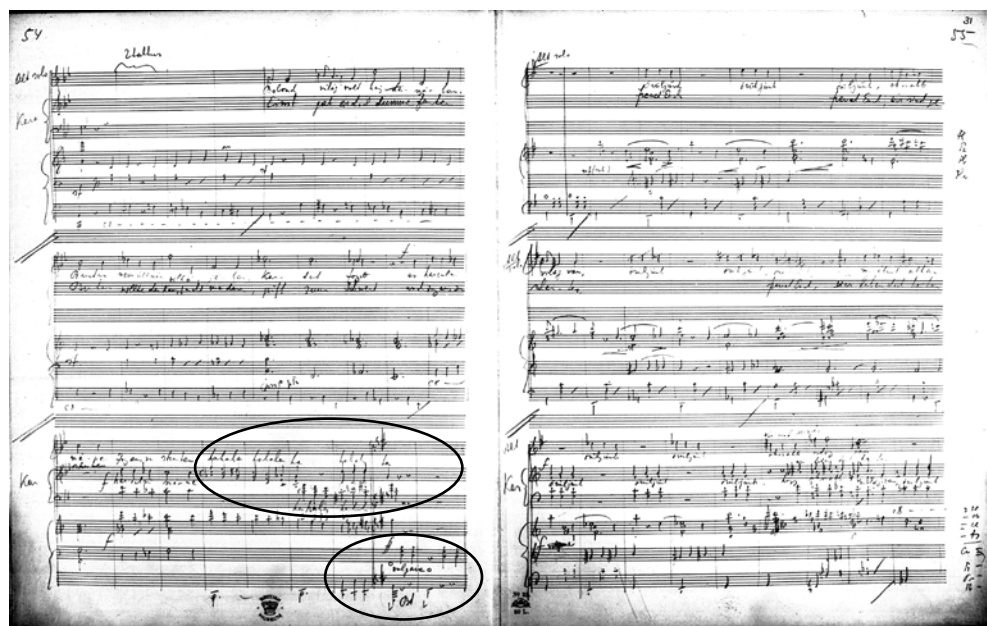

A keringő

Dohnányi számos eszközzel fejezte ki a Bacchanáliában bemutatott trivialitást. A No. 9 eleje rögtön a keringő metrumában, $\frac{3}{4}$ -ben indul (7. **fakszimile**), de itt még csak sejteti a zeneszerző a táncot. Az eltéveszthetetlen keringőhangulatot két szövegrészről halljuk. Az egyik keringőzene a Római szín szövegét kíséri: „Örülünk, okosabb világ van, //Örülünk, hogy mi élünk abban.”. Előtte, az 54. oldal alján látunk egy előadói utasítást – vulgare [vulgárisan, közönségesen] –, mely még a 20. századi zeneművekben is meglehetősen ritka (8. **fakszimile**). A másikat pedig a férfikar által megjelenített munkások interpretálják a Londoni színből vett idézetre, ami szintén jellemzés a zeneszerző részéről: „Csak az ital maradjon.” A vegyeskarral indul a Bacchanália, ami a tömeget, a népet képviseli. Ebből válik ki később a Munkások karát (No. 9) és a Zenészek karát (no. 10) megtestesítő férfikar. A báltermi keringők szokásos vidám hangulatával különös kontrasztban állnak az előadói apparátus mély, sötét színei, ezért lehetséges az, hogy a műben először – és kizárólag csak a Bacchanália e két számában (No. 9 és No. 10) – megszólaló női szóló nem csengő szoprán, hanem érzéki alt. Az első számban (No. 9) találjuk Dohnányi egyetlen hozzátételét Madách szövegéhez. A vegyeskari indítást követően az alt szóló és a kórus dialógusában jelennek meg a gúnyos kacaj ábrázolásként a „ha, ha, ha, ha” nevetést imitáló szócskák, három alkalommal is (8. **fakszimile**), ezek Dohnányi hozzáadásai. Az ismétléseknek fontos figyelemfelhívó szerepük van ebben a részben, ami külön hangsúlyt ad az ismételt szöveg mondanivalójának. A No. 9 első részében többször felcsendül, egészében és részleteiben is az alábbi szakasz (Az ember tragédiája Római színeiből): „Borral, szerelemmel//Eltelni sosem kell;//Minden pohárnak//Más a zamatja,// Minden leánynak//Más a varázsa,// S a mámor, az édes mámor//Létünk megaranyozza!” Ugyancsak ismétléssel kap kiemelt szerepet „A gépek ördög művei” mondat (a Londoni színből), amit kétszer hallunk a Munkások karától.

7. fakszimile. A Bacchanália kezdete (British Library, Add. MS. 50,797)

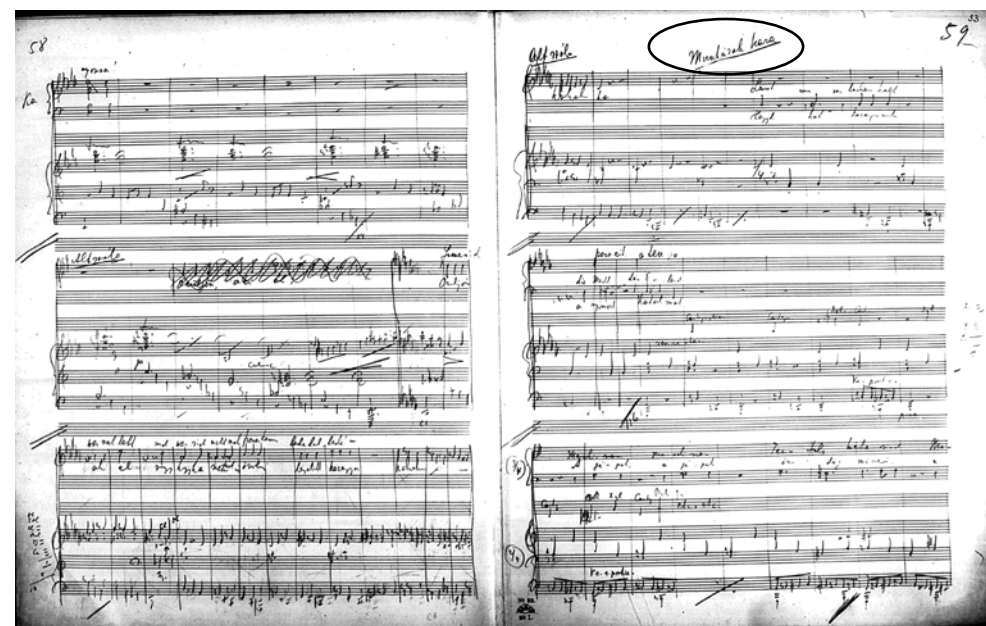
8. fakszimile. A vulgare előadói utasítás és Dohnányi egyetlen hozzátétele Madách szövegéhez (British Library, Add. MS. 50,797)

A trivialitás ábrázolása és a triviális keringő nem előzmény nélküli Dohnányi életművében: a Pierrette fátyla (op. 18) című pantomimjának legnépszerűbb keringője kirívó harsányságával, tettetett vidámságával – természetesen más kontextusban és más történetben – szintén elfeledni-elfelejteti-elrejteti szeretne valamit.⁴⁵

A keringő a No. 9 végén még visszatér, előtte azonban Dohnányi megrázó ábrázolását adja a kizsákmányolásnak. A kurtizánokhoz hasonlóan a munkások szintén „kacagnak”, de ők sem jókedvükből: a saját nyomorukon nevetnek kényszeredetten. Strausz Kálmán e részlettel kapcsolatban arra hívja fel a figyelmet, milyen nagyszerűen festi itt meg Dohnányi a monoton, cél által nem vezérelt munka világát (9. fakszimile). „A zseniális hangszerelés miatt nem kell hozzá nagy képzelőerő, hogy a férfikar éneke mögött a zenekar játékból a gyár lélekölő zajait, csikordulásait kihalljuk a munkások kórusában. A gépzaj visszavált zenei hangokra, de amit játszanak, abban nincs köszönet.”⁴⁶ A munkások a gépeket okolják nyomorukért, „száinktól ragadják el a kenyeret.” – mondják. Egyetlen örömük az alkohol, mely ideig-óráig csillapítja a lelki-testi nyomorukat: „Csak az ital maradjon, elfeledjük”, majd a következő sorból az is kiderül, hogy az elnyomottak a gépekhez hasonlóan kizsákmányolóikat is ördögnek tartják: „A dús meg – ördög, vérünk szíjja ki.” Miután monológjuk végén másodszor is elhangzik „A gépek ördög művei” mondat, éles kontrasztként énekel a vegyeskar a létet bearanyozó édes mámorról. Ha a hallgató számára korábban nem lett volna világos, hogy már a 9. rész elejétől egy ironikus, kelletlenül jókedvű és gúnyos jócskán átítatott keringőt hall, akkor a rész végére már senkinek nem marad kétsége efelől.

⁴⁵ Kovács, 2019. 213.

⁴⁶ Strausz, 2004. 3.

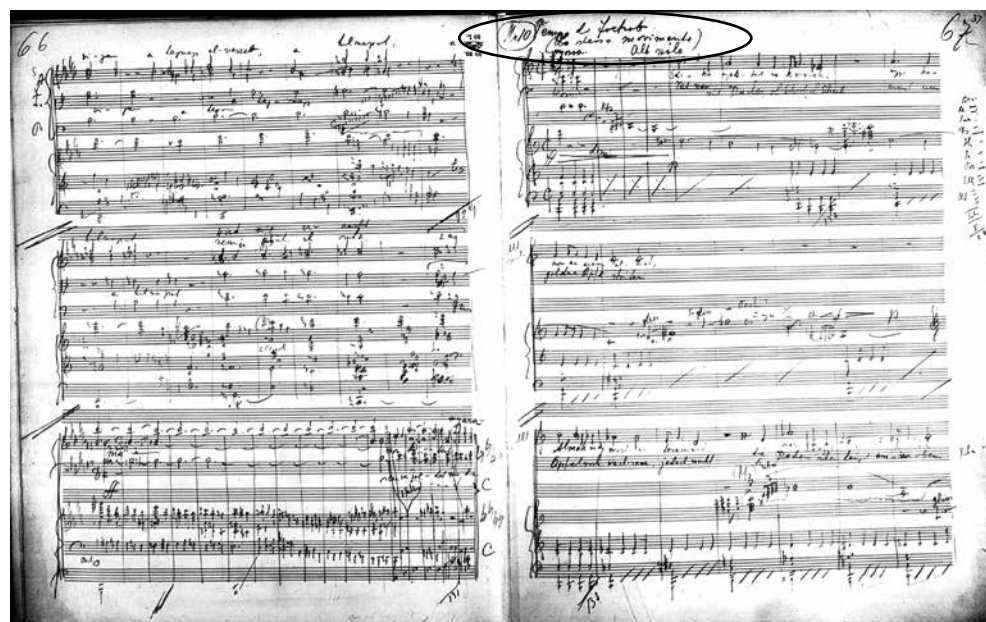

9. fakszimile. Munkások kara – a gyár lélekölő zajai a partitúrában (British Library, Add. MS. 50,797)

A foxtrott

Míg a Bacchanália első részében Dohnányi nem érezte szükségét, hogy kiírja az ironizált tánc nevét (az okot csak találgatni lehet: talán mindenki ismeri? ismerjen rá maga a hallgató?), addig a no. 10 után megnevezte a 20. század egyik legnépszerűbb táncát: „Foxtrott” (10. fakszimile). A metrum a keringő $\frac{3}{4}$ -éről $\frac{4}{4}$ -re vált, és zene egyik legfőbb jellemzője az egyenletes negyed löktetés. Mint a legtöbb 20. századi zeneszerző, Dohnányi sem vonhatta ki magát a jazz hatása alól. A Cantus vitae-hez időben közeli C-dúr szextett (op. 37) 4. tétele remek példája Dohnányi és a jazz találkozásának. Dohnányi viszonya azonban meglehetősen ambivalens volt a populáris zenével kapcsolatban és nem vált feltétlen hívévé e zenei stílusnak: Amikor először hallottam jazzt, elbűvölt. Egy év elteltével azonban meglehetősen ráuntam. Idővel az amerikaiaknak is elégük lesz belőle. A jazz érdekes zenei kifejezés. A különbség a jazz és Beethoven között azonban ez: negyven éve játszom Beethovent, és még mindig csodálatos, felüdítő örömet jelent számomra. Míg a jazztól az ember esetleg egy éven belül megcsömörlik, a klasszikusok vonzása örök.⁴⁷

⁴⁷ Idézi: Charles, 1926.

10. faksimile. „Foxytrott” (British Library, Add. MS. 50,797)

11. faksimile. Backbeat és swing ritmusok a tenorszólo alatt (British Library, Add. MS. 50,797)

Olyan zenei stílusban komponált tehát e részben, amit nem szeretett, nem becsült igazán, noha tökéletesen tisztában volt annak jellemzőivel. Ezért szerepelnek olyan stílusjegyek és hangszerek ebben a szakaszban, melyek a jazzre jellemzők, így például a jazz egyik gyakran alkalmazott instrumentuma, az altszaxofon játszik ebben a részben. Érdemes megjegyezni, hogy a Dohnányi-életműben kizárólag a Cantus vitae-ben találkozunk altszaxofonnal, más műveiben nem szerepel ez a hangszer. Szintén nem jellemző Dohnányi zeneszerzői nyelvezetére a bitonalitás. Kompozíciói telve vannak kromatikával, de – Bartókhhoz hasonlóan – mindig a tonalitáson belül maradnak. Itt azonban a fúvósok bitonálisan imitálják először az altszólo mondatainak utolsó ütemeit, majd egy rövid zenekari intermezzóban szólnak bitonálisan. A disszonanciák, a túlbujánzó kromatika és a glissandók szintén tonális bizonytalanságot keltenek a hallgatóban, ezek egyúttal kommentálják is a szöveget. A tenor szólo – „Mit ér, ha nyervágy, haszonlesés/Ólalkodik köztünk és önzéstelen/Emelkedettség nincsen már sehol!” – alatt-után a jazzre jellemző backbeatet és swing ritmusokat írt Dohnányi (11. faksimile). (A tisztázatlan ennél a szakasznál volgarmente előadásmódot kér a szerző). Rövid zenekari játék után a tenor-szólista kérdéssel fordul a férfikar által megjelentetett Zenészek karához: „Miért bánsz így a művészettel, ember!/Mondd, tetszik-é, amit húzasz, magadnak? A zenészek pedig így válaszolnak: „Dehogy tetszik, dehogy! Sőt végtelen kín/Ezt húzni napról napra, s nézve nézni/Miként mulatnak rajta, napról napra.”⁴⁸ Különös felhangja van ennek a résznek, hiszen a zeneszerző-Dohnányi saját kollégáit – vagy akár önmagát – jelenítette meg ebben a szakaszban. A muzsikusrutin, -kiegészítés, -robot jelenik meg ebben a rövid szakaszban (12. faksimile), az az attitűd, mikor a művész feladja identitását, a művészet igazi értékeit és gazdasági, megélhetési vagy egyéb szempontok miatt a közönség kiszolgálójává válik. Az igazi, mély művészet válságát érzékelteti a zene a jazz bevonásával, mely szatirikussá, szarkasztikussá és ironizálónak teszi a szöveget.

⁴⁸ XI. (Londoni) szín

12. faksimile. Zenészek kara (British Library, Add. MS. 50,797)

A kritikusok nem hagyták szó nélkül e részeket. Hanvay például a mű ezen részével sem szimpatizált: „[Dohnányi] nem arra törekszik, hogy a maga érzékléseinek és életigenlésének adjon erőteljes kifejezést, hanem a birkózáson, a legyűrésen van a gondja, szinte elkeseredetten szeretné elnémítani a neki idegen és ellenszenves mai zenei megnyilatkozásokat. Ahogyan gúnyosnak szánt fölénnyel a bacchanália (második) tételben bánik el a mai zenével, ahogyan a jazz-ritmusokat, mintegy elretentő, intő például, ostorként alkalmazza, ebben harag, megvetés és némi dac nyilvánul meg.⁴⁹

Tóth Dénes persziflázsaként értelmezte a modern jazz hangszíneinek és ritmusainak felhasználását.⁵⁰ A Pester Lloyd kritikusa is ekként vélekedett, aki a legmodernebb jazz kakofon persziflázsaként írja le az érzéki mámor iróniája [Bacchanália – keringő] után következő részt [foxtrott].⁵¹ Ugyanő az öttételes Cantus vitae-t egy Expozíció–Bacchanália–Halál-gondolatok–Harc az életért–Apoteózis-kört bejáró alkotásként írja le. Valóban, Dohnányi műve – Madáchéval ellentétben – nem pesszimista kicsengésű, az első három tétel sötétsége, majd az élet küzdelmeinek ábrázolása után a zárótétel optimista, bizakodó és áhítatos hangvételű. Az ellentét kidomborításához azonban kellett a mélység megmutatása, és ehhez éppen két táncot – egy valcert és egy foxtrotot – használt fel a zeneszerző. Az utolsó képek megdicsőülése az élet szépségét hirdeti és az Eszme, az Erő és a Jóság hozsannájával fejeződik be a kompozíció.

Irodalomjegyzék

- B., D. v. (1941): „Eine bedeutende Erstaufführung in der Philharmonie. Dohnányi: Cantus Vitae“. In: *Pester Lloyd*. (96. sz.), 7.
- Charles, Ludwig (1926): „Guest Conductor Says Jazz Music Gradually Wears Down Listeners“. In: *The Daily Times-Star*. (január 28.)
- Dohnányi, Ilona von (2000): *Ernst von Dohnányi. A Song of Life*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
- Dohnányi, Ernst von (1960): *Message to Posterity from Ernst von Dohnányi*. Jacksonville, FL: H. & W. B. Drew Co.
- Dohnányi, Ernő (1962): *Búcsú és üzenet*. München: Nemzetör/Donau Druckerei.
- Dohnányi, Ernő (2020): *Válogatott írásk és nyilatkozatok*. Budapest: Rózsavölgyi és Társa, 125–128. [közreadja: Kusz Veronika]
- Gaál, Endre dr (1941): „Dohnányi »Cantus vitae«-jének bemutatója“. In: *Magyar Nemzet*. (április 29.), 8.
- Galafrés, Elsa (1973): *Lives. Loves. Losses*. Vancouver: Versatile.
- Grymes, James A. (2002): *A Critical Edition of Ernst von Dohnányi's Cantata Cantus Vitae, op. 38*. Tallahassee: Florida State University School of Music. [PhD disszertáció]
- Grymes, James A. (2004): „Cantus vitae“. In: *Dohnányi Ernő: Cantus vitae. Szimfonikus kantáta (op. 38)*. Budapest: Magyar Rádió, 065. [lemezkiadás]
- Grymes, James A. (2005): „A Cantus vitae (op. 38) szimfonikus kantáta keletkezéstörténete, zenei felépítés és bemutatója“. In: *Sz. Farkas Márta (szerk.): Dohnányi Évkönyv 2004*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 3–20.
- Hanvay, Géza (1941): „Cantus vitae. Dohnányi Ernő szimfonikus cantataja“. In: *Új Magyarország*. (április 29.), 6.

⁴⁹ Hanvay, 1941.

⁵⁰ Tóth, 1941.

⁵¹ B. D. v., 1941.

- Innocent-Vincze, Ernő (1941): „Mélységes filozófiai önvallomás Dohnányi Ernő hatalmas zenei alkotása: A CANTUS VITAE. Az Operaházban mutatják be az Élet dalát“. In: *Esti Újság*. (április 1.), 5.
- J.[emnitz], S.[ándor] (1941): „Cantus Vitae. Dohnányi Ernő szimfonikus kantátája“. In: *Népszava*. (április 29.), 4.
- Kelemen, Éva (2011, szerk.): *Dohnányi Ernő családi levelei*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár–Gondolat Kiadó–MTA Zenetudományi Intézet.
- Kiszely-Papp, Deborah (2002): *Dohnányi Ernő*. Budapest: Mágus Kiadó.
- Kovács, Ilona (2009): *Alkotói folyamat Dohnányi Ernő zeneszerzői műhelyében. A kamarazene-vázlatok vizsgálata*. [PhD disszertáció]
- Kovács, Ilona (2019): *Dohnányi Ernő új perspektívában*. Budapest: Gramofon Kiadó.
- Lányi, Viktor (1941): „Zenei levél“. In: *Film-Színház-Irodalom*. (04. 11. / 15. szám), 18.
- Németh G., István (2005): „Az ember tragédiájától a Cantus vitae-ig Madách drámájának és Dohnányi szövegek könyvének konkordanciája“. In: *Sz. Farkas Márta (szerk.): Dohnányi Évkönyv 2004*. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet, 2005. 21–30.
- Névtelen, (1940a): „Dohnányi nagy Madách-kantátán dolgozik“. In: *Pesti Hírlap*. (01.24. / 18. sz.), 9.
- Névtelen, (1940b): „A hatvanhárom éves Dohnányi élete főművén dolgozik“. In: *Film-Színház-Irodalom*. (július). 12–18.
- Névtelen, (1941): „Dohnányi »Cantus vitae« oratóriumának előadása“. In: *Újság*. (március 27.), 8.
- Ottlik, Pálma (1941): „Az élet dala. Dohnányi-bemutató a Filharmonikusok estjén“. In: *Színházi Magazin*. (05. 04. /19. sz.), 9.
- p. i. (1941): „A »Cantus Vitae« bemutatója“. In: *Újság*. (április 29.), 8.
- Schuschny, Aurél (1941): „Beszélgetés Dohnányi Ernővel új művéről, terveiről és visszavonulásáról“. In: *Film-Színház-Irodalom*. (04. 25. / 17. sz.), 8.
- Strausz, Kálmán (2004): „Néhány mondat a zenei anyagról“. In: *Dohnányi Ernő: Cantus vitae. Szimfonikus kantáta (op. 38)*. Budapest: Magyar Rádió, 065. [lemezkiadás]
- Tóth, Dénes (1941): „Bemutatták a filharmonikusok Dohnányi nagyszabású új művét“. In: *Esti újság*. (április 29.), 8.

Kéziratok

- BL 50,807A = Dohnányi, Ernő: *Curriculum vitae*. British Library, London, Add. MS 50,807A
- BL 50,797 = *Cantus vitae – folyamatfoglalmazvány*. British Library, London, Add. MS. 50,797
- OSZK 3.209 = *Cantus vitae – vázlatok*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Ms. Mus. 3.209
- OSZK 3.274 = *Cantus vitae – teljes partitúra*. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Ms. Mus. 3.274
- Dohnányi Collection MS 149a = *Cantus vitae – zongorakivonat*. Florida State University, Ernst von Dohnányi Collection MS 149a
- Dohnányi Collection MS 149b = *Dr. Kovács Ferenc javaslati a Cantus vitae német fordításával kapcsolatban*. Florida State University, Ernst von Dohnányi Collection MS 149b

Elektronikus hivatkozások:

- Csengery, Kristóf (2004): „*Kritika a Cantus vitae előadásáról*” Muzsika 47/11, (2004. november): 42. <https://epa.oszk.hu/00800/00835/00083/1443.html>
- Kovács, Ilona (2009): *Alkotói folyamat Dohnányi Ernő zeneszerzői műhelyében. A kamarazene-vázlatok vizsgálata*. PhD-disszertáció, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest. [PhD disszertáció] http://lfze.hu/netfolder/public/PublicNet/Doktori%20dolgozatok/kovacs_ilona/disszertacio.pdf
- Szabó, József: „*Arany javításai Az ember tragédiáján*” https://epa.oszk.hu/03200/03286/00194/pdf/EPA03286_palocfold_1968_1_090-095.pdf

Tóvay Nagy Péter

Körtvélyes Géza műveinek válogatott bibliográfiája, 1973–1984*

1973

- „A koreográfia új útjai. Jegyzetek Robbins és Bójart portréjához”. In: *Magyar Nemzet*. (17. sz.), 12. = Körtvélyes és mtsai (1984): *Két évtized táncművészeti írásai a Magyar Nemzetben*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége. 55–57.
- „A magyar tánc kultúra mérlege Jegyzetek a Szövetség közgyűlése elé”. In: *Magyar Nemzet*. (52. sz.), 4.
- „A magyar táncművészet ma. Beszélgetés Körtvélyes Gézával, a Magyar Táncművészek Szövetségének főtájkárával”. In: *Népszava*. (261. sz.), 10. [riporter: Szekeresi Dénes]
- „A nemzetközi tájékozottság problémái a magyar táncművészetben”. In: *Táncművészeti Értesítő*. (1. sz.), 38–44.
- „A Szilfid és az Etűdök. Dán művészek a Magyar Operaház két balett-bemutatójáról”. In: *Magyar Nemzet*. (20. sz.), 4.
- „A Tavaszűnnep felűjítása. A Pécsi Balett vendégjátéka”. In: *Magyar Nemzet*. (83. sz.), 4.
- „Balettűipő. Jegyzetek egy tv-filmsorozat elé”. In: *Táncművészeti Értesítő*. (3. sz.), 20–21.
- „Bójart balettek három brűsszeli estén”. In: *Magyar Nemzet*. (14. sz.), 4. [Interjú Lőrinc György-gyel]
- „Bójart-balettek az Operaházban. A Tűzmadár, Opus 5, Tavaszűnnep”. In: *Magyar Nemzet*. (303. sz.), 4. [Webern: Öt tétel vonósnégysesre]
- „Egy legendás táncdráma időszerűsége. Wise: West Side Story”. In: *Filmkultúra*. (1. sz.), 45–49.
- „Egy táncstűlus nyomában. Jegyzetek Tóth Sándor kamarabalettjeihez”. In: *Magyar Nemzet*. (142. sz.), 4.
- „Elégedetlen és elégedetlenűl a magyar balettűkoreográfia fejlődéséről”. In: *Magyar Nemzet*. (276. sz.), 12.
- „Érzelmi kultúra, magatartás és tánc”. In: *Népművelés*. (5. sz.), 11–13.

* A bibliográfia tétéleit a dokumentumok megjelenésének időrendjében közlöm. Az egyes éveken belül a tétélek sorrendje az abc rendjét követi. Az egyes neveket a ma használatos formában közlöm pl. Víg Színház helyett Vígűzínház. Alkalmanként szűgletes zárójelben jeleztem a cikkek, tanulmányok témáját. Az idegen nyelvű írásokat pl. Magyar táncművészet az 1973-74-es évadban (Táncűni listy, 1974/8.), Körtűp a magyar táncművészetéről (Táncűni listy, 1974/1.), Portré Seregi Lászlóról (Táncűni listy, 1974/2.), Jaroszlavna – új balett a Malij Tyeatr-ban (Das Tanzarchiv, 1975/3.), A Csodálatos mandarin keletűezése és bemutatóinak tradíűiója (Tanzblätter, 1981/30), Címűzavak a szovjet Balett-enciklopédiában (Moszkva, 1981), A csodálatos mandarin magyarországi bemutatóiról (Ballet-Danse, 1981. október), A hetvenes évtűzed balettűművészete az Operaházban (Oper Heute, Henschel Verlag, Berlin, 1984.), Nemzeti tradíűió és balett (Táncűni listy, 1986/3.), Tudósítások a Dance Magazine-ban (1973–1977) nem vettem fel a jegyzékbe. A Körtűp halála (2011) után megjelent publikációkat is közlöm.

- „Gondolatok a táncesztétikai kutatás továbbfejlesztéséről“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (1. sz.), 32–34.
- „Harangozó Gyula 65 éves“. In: *Magyar Nemzet*. (91. sz.), 4.
- „Harangozó Gyula köszöntése“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (2. sz.), 3–4.
- „Hegedűs a háztetőn“. In: *Muzsika*. (5. sz.), 18–20.
- „Jegyzetek a magyar tánckritikáról“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (2. sz.), 66–81.
- „Jegyzetek az előadóművészet kritikájáról“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (3. sz.), 89–94.
- „Két új balett Pécsen. Tóth Sándor önálló estje“. In: *Magyar Nemzet*. (72. sz.), 4.
- „Közművelődés és tánc kultúra“. In: *Magyar Nemzet*. (134. sz.), 11.
- „Krónika a magyar balett-koreográfia másfél évtizedéről. 1957–1973“. In: *Muzsika*. (11. sz.), 42–45.
- Le Sacre du Printemps / Tavaszünnepe*. [operaházi műsorfüzet]
- „Meghalt Fjodor Lopuhov“. In: *Muzsika*. (6. sz.), 44–45.
- „Molnár István köszöntése“. In: *Muzsika*. (6. sz.), 45–46.
- „Nádasi Ferenc emlékezete“. In: *Muzsika*. (6. sz.), 48. = „Nádasi Ferenc emlékezete“. In: *Magyar Nemzet*. (242. sz.), 4.
- „Szabadság–szerelem. A Budapest Táncgyűttes bemutatója“. In: *Magyar Nemzet*. (86. sz.), 4.
- „Új főszereplők a Csipkerózsikában“. In: *Magyar Nemzet*. (61. sz.), 4.
- „Új főszereplő a Rosszul őrzött lány előadásában“. In: *Magyar Nemzet*. (98. sz.), 4.
- „Tánc és televízió“. In: *Rádió és Tv-újság*. (március 11.)
- „Tánc és képzőművészet“. In: *Művészet*. (5. sz.), 9–10.
- „Táncművészetünk és a nagyvilág“. In: *Nagyvilág*. (5. sz.), 778–780.
- „Változó igények a magyar tánc kultúrában“. In: *Népművelés*. (1. sz.), 34–35.
- „Vendégművész két balettben“. In: *Magyar Nemzet*. (6. sz.), 2. [Ghislaine Thesmar]

1974

- „A magyar népi „magánytánc“ újjászületése“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (1. sz.), 19–21.
- „A zene és a társ művészetek“. In: *Muzsika*. (4. sz.), 6–7.
- „Bevezető a tánckritikáról szóló szövetségi vitához. Fészek klub, 1974. június 14.“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (3. sz.), 11–14.
- „Búcsú Rábai Miklóstól“. In: *Muzsika*. (11. sz.), 43–44.
- „Gondolatok a balett-hagyomány megőrzéséről és hitelességéről“. In: *Muzsika*. (8. sz.), 44–45.
- Harangozó-est*. [operaházi műsorfüzet]
- „Harangozó Gyula, 1908–1974“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (3. sz.) 6–10.
- „Három áprilisi premier a közelmúltból“. In: *Muzsika*. (4. sz.), 42–43. [Jan Czieplinski: Divertimento, Harangozó Gyula: Coppelia, Lavrovskij: Rómeó és Júlia]
- „Huszonöt éves a Néphadsereg Művészegyüttese“. In: *Magyar Nemzet*. (98. sz.), 11.
- „Jegyzetek a Tandarica Színház táncgyűttesének előadásáról“. In: *Táncművészeti Értesítő*. 1974. (3. sz.), 37–40.

- „Jegyzetek az Operaház két bemutatójához“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (2. sz.), 28–33.
- „Korszerűség és nemzeti jelleg a magyar balettszínpadon“. In: *Magyar Nemzet*. (10. sz.), 12. = Körtvélyes és mtsai (1984): *Két évtized táncművészeti írásai a Magyar Nemzetben*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége. 57–59.
- „Krónika a magyar balett-koreográfia másfél évtizedéről 2“. In: *Muzsika*. (1. sz.), 45–47.
- „Maurice Bejart“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (1. sz.), 57–62.
- „Szovjet és amerikai balett vendégjátéka a Bécsi Ünnepi Heteken“. In: *Magyar Nemzet*. (140. sz.), 4. [Permi Balett, Harkness Balett]
- „Új eredmények a szovjet balettművészetben. Híradás és javaslat“. In: *Magyar Nemzet*. (92. sz.), 11.

1975

- „A Csipkerózsika felújítása elé“. In: *Muzsika*. (10. sz.), 48.
- „Balettnapló Moszkvából, Leningrádból“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (1. sz.), 20–33.
- „Beköszöntő két vendégjátékhoz – Leonid Jakobszon és Ballet Rambert“. In: *Muzsika*. (9. sz.), 46–48.
- „Bemutatók, új tendenciák a balettgyűttes munkájában (1971–74.)“ [Operaház Évkönyve]
- „Bemutatók és vendégjátékok az Operaházban (1971/72–1973/74)“. In: *Tánc tudományi Tanulmányok*. (8. sz.), 163–176. = A tanulmány eredetileg az Operaház és az Erkel Színház 90. évfordulójának évkönyvében (1974) jelent meg.
- „Csipkerózsika-problémák“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (3. sz.), 25–30.
- „Harangozó Gyula öröksége“. In: *Muzsika*. (11. sz.), 45.
- „Jaroszlavna. Új balett a leningrádi Kisszínházban“. In: *Muzsika*. (4. sz.), 15–17.
- „Jegyzetek a Pécsi Balett néptáncműsorához“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (1. sz.), 3–5.
- „Milyen balett A cédrus? Jegyzetek az Operaház bemutatójához“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (2. sz.), 41–46.
- „Nádasi mester öröksége“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (3. sz.), 3–4.
- „Nyíló ablak a világra. Krónika balettművészeti tájékozódásunk alakulásáról, 1968–1975“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (3. sz.), 5–14.
- Serge Lifar: Gyagilev*. Budapest: Gondolat Kiadó. [előszó és jegyzetek]
- „Szentendrei fák alatt“. In: *Magyar Nemzet*. (193. sz.), 10. [Rábai Miklós]
- „Tizenöt éves a Pécsi Balett“. In: *Magyar Nemzet*. (121. sz.), 11.
- „Utószó a balettművészeti évadhoz“. In: *Magyar Nemzet*. (161. sz.), 4.

1976

- „A csárdajelenettel kezdődött...“. In: *Táncművészet*. (2. sz.), 12–13. [Harangozó Gyula]
- „Az akadémikus balett művészi nyelv funkciója“. In: *Tánc tudományi Tanulmányok*. (9. sz.), 5–28.
- „A világ teremtése. Szovjet balettbemutató az Operaházban“. In: *Muzsika*. (7. sz.), 46–47.

- „Elmélkedés az ízlés szubjektivitásáról és a szakmai véleménykülönbségek okairól“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (1. sz.), 68–80.
- „Három szovjet művész halálára. Leonyid Jakobszon, Jelizaveta Gerdt, Alekszej Jermolajev halálára“. In: *Muzsika*. (3. sz.), 37–38.
- „Híradás a táncszínpadról“. In: *Kritika*. (7. sz.), 30–31.
- „Két nagy művész köszöntése: Igor Mojszejev, Milloss Aurél“. In: *Muzsika*. (4. sz.), 46–47.
- „Körtvélyes Géza főtáncos beszámolója a VII. közgyűlésen“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 60–96.
- „Köszöntő és igények“. In: *Táncművészet*. (1–2. sz.), 1.
- „Londoni táncmozai“. In: *Muzsika*. (2. sz.), 25–26.
- Petrov: A világ teremtése*. [operaházi műsorfüzet]
- „Stájer ősz. Mi következik a modern tánc után?“. In: *Magyar Nemzet*. (266. sz.), 4. [Willam Dunas, Laura Dean, Trisha Brown, Kei Takei, Annabella Gamson]
- „Új periódus a szovjet balettművészetben“. In: *Táncművészeti Értesítő*. (1. sz.), 46–51.
- „Ünnepi előadások után“. In: *Muzsika*. (6. sz.), 46.

1977

- „Az American Ballet Theatre Bécsben“. In: *Táncművészet*. (5. sz.) 36–38.
- Balettlexikon*. Budapest: Zeneműkiadó. [A lexikont Horst Kogler írta, a magyar változatot Körtvélyes Géza szerkesztette]
- „Irodalom és tánc“. In: *Király, István; Szerdahelyi, István. (szerk.): Világirodalmi Lexikon*. Budapest: Akadémiai. V. 299. [szócikk]
- „Jegyzetlapok a grazi fesztiválról“. In: *Táncművészet*. (1. sz.), 9–10.
- Rábai Miklós élő öröksége*. Budapest: Planétás. [Társszerző: Maác László]
- „Szolnoki mozaik“. In: *Táncművészet*. (4. sz.) 1–5. [Társszerző: Maác László, Kenessey András]

1978

- „A hivatásos és amatőr néptáncgyűttek feladata. A néptánc tagozat vitája a Fészek Klubban, 1977. június 13-án“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 73–94. [Körtvélyes Géza felszólalásai]
- „A Magyar Állami Operaház balettagyűjtésének munkája. A balett tagozat vitája a Fészek Klubban, 1978. március 20-án“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 95–119. [Körtvélyes Géza felszólalásai]
- „A magyar táncművészet fejlődéséről“. In: *Literatura*. (1–2. sz.), 144–153. [Az írás az Áttekintés 15 év magyar zeneművészetéről 1967–1972 című összeállítás részeként jelent meg.]
- „Az alkotói kapcsolatok problémái“. In: *Táncművészet*. (8. sz.), 11–12.
- „Búcsú Bódy Bellától“. In: *Táncművészet*. (9. sz.), 27–28.
- „Dekadencia és fejlődés“. In: *Táncművészet*. (12. sz.), 1.
- „Egy évtized vendégjátékai Budapesten 1“. In: *Táncművészet*. (4. sz.), 1–3.

- „Egy évtized vendégjátékai Budapesten 2“. In: *Táncművészet*. (5. sz.), 1–4.
- „Évforduló és előjáték. A magyar balett útja Massine-től Balanchine-ig“. In: *Táncművészet*. (1. sz.) 7–9.
- „George Balanchine és koreográfiai munkássága“. In: *Táncművészet*. (2. sz.) 1–4.
- „Gondolatok a balettművészet korszerűségéről“. In: *Táncművészet*. (10. sz.) 1–2.
- „Ízlés-térkép, térben és időben?“. In: *Táncművészet*. (11. sz.), 1–3.
- „Korszerű tendenciák a magyar táncművészetben, 1957 és 1977 között“. In: *Táncstudományi Tanulmányok*. (10. sz.) 11–119.
- „Mai magyar kultúra. Táncművészet“. In: *Orvosegyetem*. (11. sz.). [Az interjút Körtvélyes Gézával Császár Albert készítette és a lap Mellékletében található, oldalszám megjelölése nélkül.]

1979

- „Alvin Ailey táncszínháza a Budai Parkszínpadon“. In: *Magyar Nemzet*. (198. sz.), 4.
- „Balanchine védelmében? Reflexiók Maác László kritikáira“. In: *Táncművészet*. (11. sz.), 19–22.
- „Emlékeim a szovjet balett hőskorából“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 3–10. [Pjotr Guszev, Kaszjan Golejzovszkij, Fjodor Lopuhov, Alekszandr Gorszkij]
- Glazunov: Raymonda-szvit/Sztravinszkij: Agon/Duke Ellington: A folyó*. [operaházi műsorfüzet]
- „Jegyzetek a mai balettművészetéről. Eredmények, gondok, feladatok“. In: *Népszabadság*. (259. sz.), 11.
- „Jegyzetek a néptáncművészet néhány problémájáról“. In: *Népszabadság*. (160. sz.), 7.
- „Jegyzetlapok Kubából 1“. In: *Táncművészet*. (2. sz.), 16–18.
- „Jegyzetlapok Kubából, 2“. In: *Táncművészet*. (3. sz.), 28–30.
- „Modern tánc, néptánc és balett“. In: *Táncművészet*. (4. sz.), 20–21.
- „Meghalt Leonide de Massine“. In: *Táncművészet*. (7. sz.), 15–16.
- „Utószó a balettművészeti találkozóhoz“. In: *Népszabadság*. (59. sz.), 13.

1980

- „A néptánc türelmes. A bemutatott néptánc jelentéshordozó szerepéről“. In: *Valóság*. (2. sz.), 65–69.
- „Iskolai énektanításunk jelenéről és jövőjéről“. In: *Táncművészet*. (8. sz.), 17.
- „Kettős évforduló. Az Állami Balett Intézet és a Pécsi Balett köszöntése“. In: *Népszabadság*. (90. sz.), 6.
- „Korszerű alkotói látás és megoldásmód“. In: *Táncművészet*. (4. sz.), 24–26.
- „Magyar Táncforum'80. Körtvélyes Géza nyilatkozata“. In: *Csongrád Megyei Hírlap*. (247. sz.), 4.
- „Meditáció a zene és a táncművészet kapcsolatáról“. In: *Muzsika*. (11. sz.), 9–15.
- „Megőrizni, folytatni, gazdagítani. A Magyar Táncforum'80 mérlege“. In: *Népszabadság*. (274. sz.) 7.
- „Térbeliség, realizmus és szépség a táncművészetben“. In: *Táncstudományi Tanulmányok*. (11. sz.) 11–24.

1981

- „A Szövetség VIII. közgyűlése. Az elnökség beszámolója“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 215–233. [Körtvélyes Géza beszéde]
- „Bartók és a magyar balettművészet“. In: *Kritika*. (2. sz.), 15–16.
- „Bartók és századunk táncművészete“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 186–214. [Körtvélyes Géza beszélgetése Milloss Auréllal Bartók Béláról.]
- „Bartók színpadi műveinek felújítása az Erkel Színházban“. In: *Népszabadság*. (82. sz.), 7. *Budapesti Balett, 1968–1978*. Budapest: Corvina Kiadó. [magyar, német, angol nyelven]
- „Közgyűlés előtt : Beszélgetés Körtvélyes Gézával“. In: *Táncművészet*. (4. sz.), 1–6.
- „Magyar Táncfórum '80“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*, 3–71. [Körtvélyes Géza beszéde]
- „Zeneművészek és táncművészek kapcsolata“. In: *Táncművészet*. (7. sz.), 12–13. [társszerzők: Görgei György; Vavrinecz Béla; Tímár Sándor; Nosal, Stefan]

1982

- „A tánc és a zene kapcsolata. Tanácskozás az Interbalett' 82 alkalmából“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 229–294. [Körtvélyes Géza hozzászólásait is tartalmazza. Fuchs Livia összeállítás.]
- „Balettművészetünk az Operaházban, 1919–1945“. In: *Táncstudományi Tanulmányok*. (12. sz.), 37–78.
- „Egy lépéssel tovább. Beszámoló egy nemzetközi konferenciáról“. In: *Táncművészet*. (1. sz.), 16–19.
- „Egy évtized balettművészete az Operaházban 1. A hetvenes évek krónikája“. In: *Táncművészet*. (10. sz.), 19–21.
- „Egy évtized története az Operaházban 2. A hetvenes évek krónikája“. In: *Táncművészet*. (11. sz.), 27–31.
- „Holland balettek az Erkel Színházban“. In: *Népszabadság*. (293. sz.), 7.
- „Interbalett '82. Jegyzetek egy koreográfiai fesztiválról“. In: *Népszabadság*. (100. sz.), 7. *Jegyzetek a balettművészet történetéből, a XIX. század végéig*. Budapest: Állami Balett Intézet.
- „Kállai Lili emlékei a mozgásművészet hőskorából“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 181–195. [társszerző: Gelencsér Ágnes, interjú]
- „Két világ találkozása. Jegyzetek a Bécsi Balettfesztiválról“. In: *Táncművészet*. (5. sz.), 36–40. [Twyla Tharp, Pina Bausch]
- „Műelemzések az Interbalett'82 konferenciáin“. In: *Táncművészet*. (10. sz.), 23–28. [Körtvélyes Géza elemzésének részleteit is tartalmazza.]
- „Táncművészet és táncfolklór térben-időben“. In: *Kritika*. (4. sz.), 15–18.

1983

- „A kétszáz éves Kirov Balett“. In: *Új Tükör*. (32. sz.), 26.

- „A táncművészet oktatása Magyarországon. Szempontok a távlati tervezéshez“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 81–88.
- „Az Interbalett'82 konferencia vitáiból. A zene és a tánc kapcsolata“. In: *Táncművészet*. (1. sz.), 18–23. [Körtvélyes Géza hozzászólásait is tartalmazza. Fuchs Livia összeállítás.]
- „Búcsú Balanchine-től“. In: *Táncművészet*. (8. sz.), 18–22.
- „Előjáték és I. fejezet (1957.)“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 109–167.
- „Előszó“. In: *Fuchs, Livia (szerk.): Fejezetek az angol balett XX. századi történetéből*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége. 5–6.
- „Harangozó Gyula emlékezete“. In: *Szocialista Művészetért*. (5. sz.), 5.
- „Harangozó Gyula emléktáblájánál“. In: *Táncművészet*. (6. sz.), 1.
- „Nádasi Ferenc emlékezete“. In: *Új Tükör*. (42. sz.), 26.
- „Szabó Iván kiállítása: A táncokról“. In: *Táncművészet*. (12. sz.), 14–15.
- „Szalai Zsuzsa“. In: *Táncművészet*. (11. sz.), 21.
- „Táncművészet'83. Jegyzetek egy bemutatósorozat után“. In: *Népszabadság*. (270. sz.), 7.

1984

- A Magyar Állami Operaház balettegyüttese*. Budapest: Magyar Állami Operaház. [a fotóalbum bevezető tanulmánya]
- „A legidősebb testvér köszöntése. Harmincöt éves a Néphadsereg Művészegyüttese“. In: *Új Tükör*. (22. sz.), 22.
- „A primabalerina. Portrévázlat Pongor Ildikóról“. In: *Film, Színház, Muzsika*. (2. sz.), 15.
- „Balettművészet a két világháború között“. In: *Staud Géza (szerk.): A Budapesti Operaház száz éve. A balettművészet története 1919–1980*. Budapest, Zeneműkiadó. 237–252.
- „Balettművészetünk az Operaházban (1945–1984)“. In: *Táncstudományi Tanulmányok*. (13. sz.), 197–260.
- „Balettnapló Bécsből 1“. In: *Táncművészet*. (6. sz.), 37–39.
- „Balettnapló Bécsből 2. “. In: *Táncművészet*. (7. sz.), 37–40.
- „Emlékezés a Fészek Klubban“. In: *Táncművészeti Dokumentumok*. 13–20. [Körtvélyes Géza hozzászólásai. Nádasi Ferenc emlékülés.]
- „Felújítások és bemutatók. Négy balettdarab az Erkel Színházban“. In: *Népszabadság*. (91. sz.), 7. [Jiri Kylian, Seregi László]
- „Hamupipőke. Prokofjev-balettpremier az Erkel színházban“. In: *Népszabadság*. (14. sz.), 7. *Két évtized táncművészeti írásai a Magyar Nemzetben*. Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége. [Társszerzők: Gelencsér Ágnes, Maác László]
- „Magyar balettművészet a felszabadulás után“. In: *Staud Géza (szerk.): A Budapesti Operaház száz éve. A balettművészet története 1919–1980*. Budapest, Zeneműkiadó. 375–408.
- Zenei Lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó. [A Hugo Riemann és Heinz Alfred Brockhaus nevéhez köthető lexikon hazai kiadásába Körtvélyes Géza írta a magyar vonatkozású táncos címszavakat]

Sirató Ildikó Színháztudósok világkongresszusa Afrikában

Accra, Ghána 2023. július 24–28.

Táncosok

Az IFTR/FIRT (Nemzetközi Színháztudományi Szövetség) 2023. évi kongresszusát első ízben rendezték Nyugat-Afrikában, mintegy 350 résztvevővel. Dél-Afrika már otthont adott egy ízben a konferenciának (Stellenbosch, 2007), ám az egyenlítő-vidéki területeken még sosem találkozott a világ színháztudósainak szervezete. Magyarországot – a korábbi tanácskozások sokkal nagyobb hazai delegációival ellentétben – egyedül képviseltem Accrában, a ghánai fővárosban, igaz, jelen volt egy kolozsvári magyar színháztörténész kolléganő és egy New Yorkban élő és dolgozó magyar dramaturg, színháztudós is.

2023. július 24-én, a viszonylag könnyen elviselhető esős évszak elején kezdődtek a programok az University of Ghana hatalmas területű kampuszán, a főváros, Accra központjától észak-észak-keletre. Az első napon a panel-előadások és a munkacsoportok ülései után tartották a konferencia megnyitóját az egyetem központi épületében, melynek kialakítása és motívumai egyaránt viselik a hagyományos törzsi kultúra és a gyarmati korban meghonosodott európai gyökerű tudományosság és művészet jegyeit, szimbólumait. A programban a köszöntő és megnyitó beszé-

Az University of Ghana főépülete

Az accrai IFTR
kongresszus logója

dek mellett az egyetemi hallgatókból alakult professzionális táncegyüttes dobzenekar kísérette bemutatójára is sor került. A tradicionális törzsi táncok után azok elemeit és mozdulatnyelvét kortárs táncprodukcióban is alkalmazták a fiatal koreográfusok-előadók. Ez után következett egy színház- és dráma művészeti kerekasztal beszélgetés hat résztvevővel a ghánai kortárs színház és színi irodalom kérdéseiről. A megnyitót követő fogadáson helyi étel- és italkülönlegességeket kínáltak a színes tudós és művész körnek.

A kongresszus programjának keynote-előadásából, párhuzamos szekcióiból és munkacsoportjainak ülései közül sikerült közel húszat kiválasztanom, s a péntek délutáni záróünnepséggig megismerkedni új kollégákkal, újabb beszélgetéseket folytatni régi barátokkal és a házigazdákkal is. Nem szokásos módon a regisztrációs díj a közös főétkezés költségeit is magába foglalta, így az ebédek alkalmával is jórészt együtt maradt a társaság.

Az előadásomat július 27-én tartottam meg *The Ring is Closed. Wagner's Variation on Nibelung-Myth as Animator-Director Staged it in 2015-2022 in Budapest Opera house* címmel. Ezen kívül részt vettem a Performance and Disability Working Group üléseinek nagy részén is. Ehhez a munkacsoporthoz a 2018-as konferencián Belgrádban csatlakoztam először, s azóta több olyan témán is dolgoztam, ami a „nem tipikus” testek színpadi megjelenítéséhez kapcsolódik.

A tudományos tanácskozást színházi programok, workshopok, egy nagyszabású búcsúfogadás (a La Palm Royal Beach Hotel óceán parti teraszán) és egy, a konferenciázás utánra, szombatira szervezett kisbuszos kirándulás is fűszerezte (Kakum Nemzeti Park, Elmina Castle,

*A kongresszus egyik helyszíne:
Cedi Conference Center*

A megnyitó performance résztvevője

Coconut Grow Beach Resort). S mivel magam nem hotelben, hanem egy Ghánában élő magyar barátomnál szálltam meg, a hétköznapi élet néhány sajátos jellegzetességét is megtapasztalhattam.

A konferencia első estéjén a hagyományos történetmesélés (storytelling) helyi teátrális formájával találkozhattunk az egyetem Előadóművészeti Iskolájának (School of Performing Arts) szabadtéri színpadán. Szerdán (2023. július 26-án) egy európai-angolszász típusú dramaturgiával fölépített kétszemélyes zenés játék előadását néztük meg az európai szemmel lényegében amatőrnek tekinthető, ám a hatalmas és impozáns Nemzeti Színházban¹ is rendszeresen föllépő társulat próbatermében (Rovermann Performance Hall, Osu). Az Accrában s országosan is ismert szerző, Ebo Whyte tiszteletes *The Secret Code of Wives* címmel írt és rendezett szórakoztató játékot, melynek legnagyobb értéke az élő zenével kísért, valóban magas színvonalú ének-előadás volt, amiért a női főszereplőt, Ernestina Twumasi Awuah-t illeti dicséret.

A tanácskozás, melynek tematikus címe (The Stories We Tell: Myths, Myth Making and Performance) eléggé átfogó és inspiráló volt a konferencia résztvevői számára, sok új élménnyel és ismerettel sikeresen zárult a péntek délutáni plenáris üléssel és műsorral.² A következő évi világkongresszust 2024 nyarán Manilában rendezik majd.

A ghánai kongresszus szakmai hozadéka mellett rendkívüli tapasztalatokat szerezhettem az Egyenlítő-közeli Afrika kultúrájáról, természeti környezetéről, az ott élők hagyományos és mai életmódjáról. Különösen nagy élményt jelentett a kirándulásunk során is láthatott dobzenekar kísérete táncokba sűrűsödő mérhetetlen élet- és művészi energia, a színes viseletek, az ékszerkul-túra. Láthattuk azt az Európában szinte elképzelhetetlen kontrasztot és szakadékat az egyébként

A kongresszus résztvevőinek csoportja a megnyitó ünnepség után

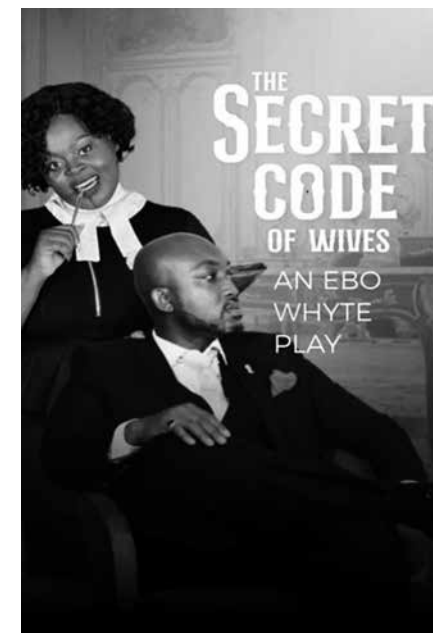
¹ National Theatre of Ghana, Accra: <http://ghana-net.com/national-theatre.html>

² IFTR Closing Closing Ceremony – YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=EeoSqOnoFA4>

A kerekasztal beszélgetés

Előadásom a General Panelban

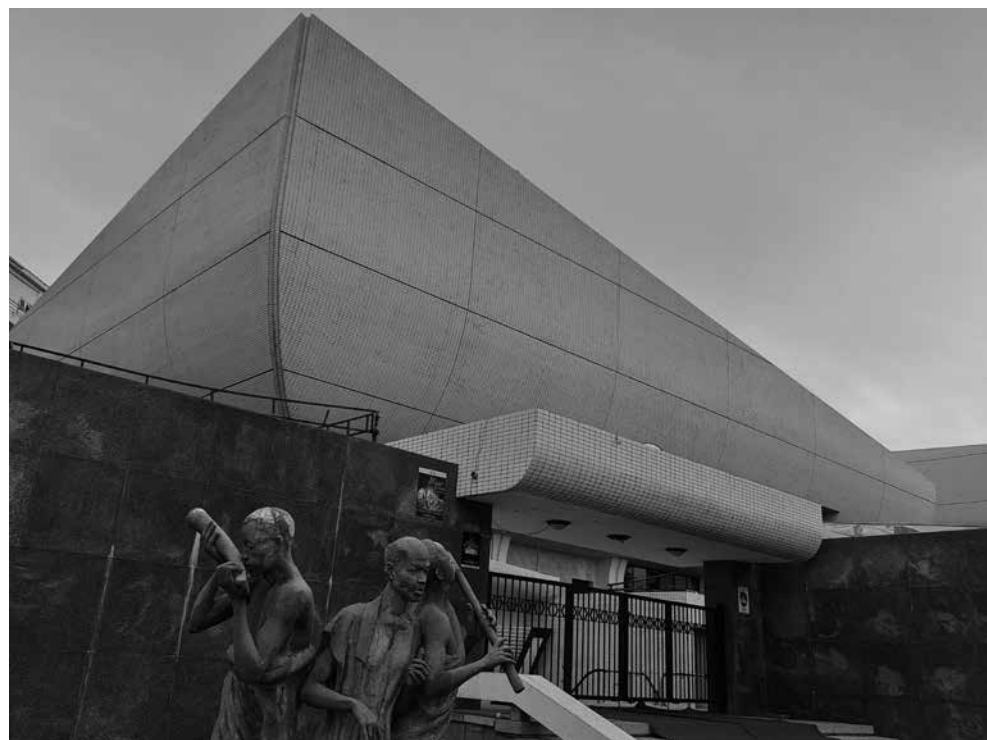

The Secret Code of Wives előadás plakátja

Afrikán belül elég magas GDP-vel rendelkező, viszonylag magas átlagos életszínvonalat biztosító, stabil államban élő ghánai társadalom rétegeinek, tagjainak életmódja között, ami talán más kontinenseken is megtapasztalható, ám személyesen ez idáig még nem találkoztam hasonlóval. Ugyanakkor megdöbbentő és csodálatos volt, hogy az eddig csak szakkönyvekből, természet-tudományos ismeretterjesztő filmekből, írásokból szerzett ismeretek plasztikus élménnyé váltak – amikor például a buja esőerőben tett lombkorona-kirándulás, vagy éppen az út menti „piacokon” való szemlélődés során sosem látott, vagy más kontextusban ismert növényekkel (negyven méternyire növvő „szobanövényekkel”), hihetetlen ízű trópusi gyümölcsökkel, vagy esténként az égbolt különös, a Közép-Európában megszokottól eltérő szögből látszó jelenségeivel találkoztam.

Izgalmas volt megismerkedni az ország történelmének részleteivel, az ott élő törzsek szokásainak egy részével, az alapvetően derűs ghánai emberekkel. A rendszerint a globális északra koncentrálódó tudományos és kulturális tapasztalatainkat egy ilyen utazás inspirálóan szélesre tágitja, elszűrökülni, beszűrökülni hajlamos gondolkodásunk új színeket és távlatokat nyer.

Ami kifejezetten a tánc(színház) terén szerzett tapasztalatokat illeti, azok – lévén a nyugat-afrikai storytelling, azaz narratív, történetmesélő zenés és mozgásos performance adja Ghána jelen színház(szerű) kultúrája alapját – nagyon meghatározóak voltak a konferenciahéten. Mind a megtekintett produkciók – a ghánai törzsi nyelveken, illetve angolul elhangzott bemutatók (School of Performing Arts, Department of Theatre Arts <https://www.ug.edu.gh/theatre/about/welcome>) és a karakterfestő táncelőadás megmutatta az ősi gyökerű, de ma is produktív és energikus performatív művészetek gazdagságát, színeit. A táncművészeti képzésben (School of Performing Arts, Department of Dance <https://www.ug.edu.gh/dance/about/welcome>) tanuló diákokkal és mestereikkel folytatott beszélgetések azt is megvilágították, miképpen építik be a tradíciót a kortárs művészetbe. A Ghánában élő, egymástól mind nyelvi, mind kulturális szempontból jelentősen különböző nagy és kisebb törzsekből származó diákok egyik legfontosabb feladata elsajátítani és megőrizni saját népük folklór-hagyományait. Vagyis lényegében néptán-

*A Nemzeti Színház épülete Accrában**Az Egyetemi Könyvtár*

cos, néprajzos képzést (is) kapnak. A megtartott örökséget azonban tovább is kell adniuk (mint táncos-pedagógusoknak), valamint a mai élet, világ jelenségeire is reflektáló kortárs művészetbe integrálniuk, mai táncművészetté, „világtáncá” szűrniük. Nagyon meggyőző volt a fiatal előadók lelkesedése, nyitottsága, kíváncsisága – és legfőképp a teljesítménye. A dobzenével együtt élő tradicionális és kortárs tánc lépésanyaga és energiatartalma egyaránt érdekes lehet a számunkra, európaiak számára is.

A ghánai látogatásomról egy izgalmas kötetet is hoztam a Magyar Táncművészeti Egyetem könyvtárába, amit, remélem, haszonnal forgathatnak a téma iránt érdeklődő diákjaink, szakdolgozóink, későbbi doktorjelöltjeink. Az érdekes kiadvány más módon nyilvánvalóan nem jutott volna el Magyarországra: Jill Flanders Crosby—JT Torres, *Situated Narratives and Sacred Dance. Performing the Entangled Histories of Cuba and West Africa*. Gainesville : University of Florida Press, 2021. 272 p. ISBN 978 1 68340 206 0

Köszönettel tartozom a konferenciaút anyagi támogatásáért Rektor Asszonynak, egyetemünk Tudományos Tanácsának, a Tánctudományi Kutatóközpontnak. Költségeimnek körülbelül a felét így tudtam fedezni.

*A búcsúest helyszíne**Dobosok a kirándulás
záró helyszínén*

szerzőinknek

A kézirat

A szerkesztőség tánctudományi témájú tanulmányokat fogad el közlésre. A szerkesztőség fenntartja a jogot arra, hogy a kéziratot átdolgozás céljából visszaadja a szerzőnek. A tanulmányok átolvasását a szerkesztőség tagjai végzik, de esetenként külső személyt is felkérhetnek a kézirat formai és tartalmi vizsgálatára.

A korrektúra során használt jelekkel kapcsolatosan a következő leírást tartjuk mérvadónak: Gyurgyák János: Szerzők és szerkesztők kézikönyve. Budapest, Osiris, 2005. 287-299.

A kézirat szövegét elektronikus formában kérjük eljuttatni a szerkesztőséghez a következő címre: ttktnp@gmail.com

Néhány általános megjegyzés a kézíratra vonatkozóan:

Hivatkozások

A Táncstudományi Közlemények hivatkozási rendszerének kiindulópontját a — nemzetközi szabvánnyal egyező — Magyar Szabvány (MSZ ISO 690:1991) képezi. A folyóiratban a Harvard hivatkozási rendszer egyik típusát (Harvard reference format 7) követjük. Mivel a hivatkozási stílust a Zotero programmal állítjuk elő, ezért szerzőinknek nem kell a kéziratban hivatkozási rendszert alkalmazni. A szerkesztőségünknek megküldött szerzői kéziratnak azonban vannak minimális követelményei:

- a szakmunkákra mindig eredeti nyelven hivatkozzanak, ellenkező esetben jelöljék meg a munka fordítóját is.
- a szöveg ne tartalmazzon félkövér, dőlt stb. karaktereket
- minden hivatkozást és megjegyzést lábjegyzetben kérünk feltüntetni.
- tanulmánykötetben vagy folyóiratban megjelent tanulmány / cikk esetén a teljes (től-ig) oldalszámot fel kell tüntetni
- a bibliográfiát célszerű források (azon belül: levéltári források, interjúk, nyomtatott források, elektronikus hivatkozások stb.) és szakirodalom részre osztani.
- a kézirat szövegét elektronikus formában (doc vagy odt kiterjesztésű fájlban) juttassák el a szerkesztőséghez a következő címre: ttktnp@gmail.com.

A levéltári hivatkozások tekintetében az alábbi példák irányadóak:

A hivatkozásoknál szükséges a fond címét is megadni. Tehát nem elegendő például a jegyzetben a MOL E 142 jelölés használata, hanem fel kell oldani az irat-csoportrövidítését is: Magyar Országos Levéltár E 142 Magyar kincstári levéltárak, Magyar Kamara Archivuma. Acta Publica. Többszöri hivatkozásnál az első előfordulás alkalmával zárójelben = jellel megadott rövidítést alkalmazzuk. Például: Magyar Országos Levéltár (= MOL) Magyar kincstári levéltárak, Magyar Kamara Archivuma. E 142 Acta Publica (= E 142 Acta Publica.), tehát MOL E 142 Acta Publica

A levéltár nevének rövidítése, a szekció betűje és a fond száma után nem teszünk sem vesszőt, sem pontot. A levéltári jelölésekkel kapcsolatosan általánosan a következő kiadványt ajánljuk: Kosáry Domokos: Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és irodalmába. Általános rész I. 2. Budapest, Osiris, 2003.

A bibliográfiában a levéltári források a következő módon kerüljenek feltüntetésre:

A forrás címe, [levél esetén: X levele Y-nak (keltezés helye, időpontja.))] Levéltári jelzet.

A Táncstudományi Közlemények szerkesztősége a fentebb közölt jegyzetelési szabályok betartását kéri a szerzőktől. Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza!

Szerkesztőség

Szerzőink

Abdulwahab Nadia,
PhD, Martin György Szakkönyvtár
és Folklór Archivum

Konkolyné Dr. habil. Kovács Ilona,
PhD, habilitált egyetemi tanár,
Magyar Táncművészeti Egyetem

Sírató Ildikó,
PhD, egyetemi docens,
Magyar Táncművészeti Egyetem

Tóvay Nagy Péter,
PhD, egyetemi docens,
Magyar Táncművészeti Egyetem

Ujvári Hedvig,
germanista, irodalomtörténész,
habilitált egyetemi docens, PPKE BTK

Zomboryné B. Rozália,
levéltáros, Evangélikus Országos Levéltár

ITTÁNC TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK
